

České vysoké učení technické
Fakulta architektury
Ústav urbanismu a územního plánování

Analýza sídla a sousedství
Geografický, kognitivní a behaviorální prostor v
urbanismu a architektuře
Disertační práce

Ing. arch. Jana Zdráhalová

Školitel Prof. Ing. arch. Miroslav Baše

Praha 2008

Prohlašuji, že jsem předloženou disertační práci vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů.

Obsah

Obsah.....	2
Seznam tabulek.....	6
Seznam obrázků	8
Seznam grafů	9
Seznam příloh	10
Seznam klíčových pojmů	11
1. Úvod	12
1.1 Cíle disertační práce.....	13
1.2 Struktura práce	14
1.3 Přínosy práce.....	16
1.4 Hypotézy	16
1.5 Postup zpracování	17
2. Prostředí a prostor.....	18
2.1 Prostředí v urbanismu a územním plánování	18
2.2 Interdisciplinární povaha urbanismu a územního plánování	19
2.3 Udržitelnost prostředí.....	19
2.4 Mentální prostory	20
2.4.1 Primitivní prostor	20
2.4.2 Vnímaný prostor.....	20
2.4.3 Existencionální prostor.....	21
2.4.3.1 Význam prostředí	21
2.4.4 Geografický prostor.....	23
2.4.5 Kognitivní prostor	23
2.5 Různé přístupy k analýze prostředí	23
3. Město.....	27
3.1 Vznik města	27
3.2 Teorie vzniku měst.....	28
3.2.1 Město jako výsledek jedinečného historického vývoje	28
3.2.2 Město jako ekosystém lidských skupin	28
3.2.3 Město jako prostor pro produkci a distribuci zboží.....	29

3.2.4 Město jako silové pole.....	29
3.2.5 Město jako systém provázaných rozhodnutí.....	29
3.2.6 Město jako prostor konfliktů	29
3.3 Město jako projev hodnot společnosti	30
3.4 Přírodní a umělé prostředí	33
3.5 Architektonický a urbanistický prostor	33
3.6 Soukromý a veřejný prostor.....	34
3.7 Front and back.....	35
3.8 Místo	35
4. Vnímání prostředí člověkem	36
4.1 Percepce.....	36
4.1.1 Smyslové vjemy	36
4.1.2 Registrované odlišnosti.....	37
4.1.3 Pohyb prostředím.....	37
4.2 Kognice	37
4.2.1 Filtry	38
4.2.2 Mentální obrazy	38
4.3 Evaluace	39
5. Vztah člověka a prostředí.....	41
5.1 Spokojenost komunity s prostředím	41
5.2 Sounáležitost komunity s prostředím.....	43
5.3 Identita prostředí	45
5.4 Faktory ovlivňující vztah člověka a prostředí.....	47
5.4.1 Osobní vlastnosti člověka a sociální charakteristika prostředí	47
5.4.2 Kvalita a dostupnost veřejných míst	48
5.4.3 Dostupnost a hodnocení vybavenosti.....	49
5.4.4 Prostorové a vizuální vlastnosti prostředí	50
5.4.5 Environmentální vlastnosti prostředí.....	51
5.4.6 Vlastnosti pozemku a budovy	52
5.4.7 Bezpečnost	52
6. Popis reálného světa a jeho zjednodušení	54
6.1 Přenositelnost výsledků.....	55

6.2 Příčinné souvislosti v hledaných vztazích	55
7. Sídlo a sousedství	57
7.1 Sídlo.....	57
7.2 Sousedství	58
7.2.1 Shlukování	59
7.3 Vymezení pojmů sídlo a sousedství pro tuto práci.....	60
8. Metoda získání a vyhodnocení dat	61
8.1 Základní pojmy	61
8.2 Vymezení sídla a sousedství.....	61
8.3 Vzájemné porovnání sousedství v geografickém prostoru	62
8.4 Získání dat o kognitivním prostoru	63
8.4.1 Rozhovor.....	63
8.4.2 Behaviorální prostor.....	63
8.5 Porovnání geografického a kognitivního prostoru	65
8.5.1 Chi-kvadrat test.....	65
8.5.2 Spearmanův korelační test	66
8.5.3 t-test dvouvýběrový (t-test unrelated)	66
8.5.4 Dvofaktorová analýza rozptylu (two-way ANOVA)	66
9. Případová studie - Radotín	67
9.1 Sídlo Radotín	67
9.2 Přírodní podmínky	67
9.3 Historie.....	68
9.4 Památky a církev	69
9.5 Školství	69
9.6 Obyvatelstvo	70
9.7 Sousedství	70
9.7.1 Bytová výstavba.....	71
9.7.2 Rodinná výstavba	81
10. Aplikace metodologie na sídlo Radotín.....	89
10.1 Porovnání geografických prostorů sousedství z hlediska vnitřních charakteristik	89
10.2 Porovnání geografických prostorů sousedství z hlediska polohy, kterou mají ve vztahu k celému sídlu	92

10.3 Srovnání kognitivních prostorů respondentek a geografických prostorů sousedství a sídla	94
10.3.1 Bezpečnost	97
10.3.2 Pocit domova	99
10.3.3 Srozumitelnost a čitelnost prostředí.....	100
10.3.4 Sounáležitost s místem.....	105
10.3.5 Sounáležitost s komunitou	107
10.3.6 Přání odstěhovat se	112
10.3.7 Oblíbená a neoblíbená místa.....	113
11. Diskuze.....	121
12. Závěr	128
Seznam literatury	130
Přílohy	

Seznam tabulek

- Tab. 1. Příklad kategorií a služeb v sídle případové studie
- Tab. 2. Znázornění pojmů geografická vzdálenost, index využívanosti a behaviorální vzdálenost
- Tab. 3. Počet žen v Radotíně ve věku od 20 do 45 let
- Tab. 4. Sousedství Nové sídliště - architektonické a urbanistické atributy
- Tab. 5. Sousedství Staré sídliště - architektonické a urbanistické atributy
- Tab. 6. Sousedství Radkuvská - architektonické a urbanistické atributy
- Tab. 7. Sousedství V Parníku - architektonické a urbanistické atributy
- Tab. 8. Sousedství Tachovská - architektonické a urbanistické atributy
- Tab. 9. Sousedství Na Benátkách - architektonické a urbanistické atributy
- Tab. 10. Sousedství Sokolovna - architektonické a urbanistické atributy
- Tab. 11. Sousedství Živcová - architektonické a urbanistické atributy
- Tab. 12. Sousedství Na Viničkách - architektonické a urbanistické atributy
- Tab. 13. Rozdělení atributů na architektonické a urbanistické
- Tab. 14. Podobnost sousedství při stejných váhách pro urbanistické i architektonické atributy
- Tab. 15. Geografické vzdálenosti sousedství k vybraným kategoriím služeb
- Tab. 16. Podobnost sousedství z hlediska polohy v sídle
- Tab. 17. Charakteristika respondentek
- Tab. 18. Otázka: Pozorujete v okolí svého bydliště projevy vandalismu? Vnímáte v okolí problémy s kriminalitou?
- Tab. 19. Nejčastější projevy vandalismu a kriminality
- Tab. 20. Otázka: Cítíte se zde doma?
- Tab. 21a. Otázka: Spojujete pocit domova s domem/bytem, se společností lidí nebo s celým městem? - rozdělení byt-dům-společnost lidí-město
- Tab. 21b. Otázka: Spojujete pocit domova s domem/bytem, se společností lidí nebo s celým městem? - rozdělení vlastní obydlí-společnost lidí-město
- Tab. 22. Otázka: Co považujete za dominantu Radotína?
- Tab. 23. Jmenované dominanty Radotína
- Tab. 24. Otázka: Když si dáвате sraz s někým, kdo to v Radotíně vůbec nezná, jaké místo mu navrhnete?
- Tab. 25. Dominanty sousedství
- Tab. 26. Dominanty sousedství - typologie podle Lynche
- Tab. 27. Opomenuté dominanty v jednotlivých sousedstvích
- Tab. 28. Numerické výsledky dvoufaktorové analýzy rozptylu: délka pobytu x výška zástavby
- Tab. 29a. Otázka: Znáte většinu lidí ve své ulici? - rozdělení rodinný dům-bytový dům
- Tab. 29b. Otázka: Znáte většinu lidí ve své ulici? - rozdělení A-B
- Tab. 30. Otázka: Znáte většinu lidí ve své ulici? - rozdělení front-back

- Tab. 31. Numerické výsledky dvoufaktorové analýzy rozptylu: vzdálenost zařízení x přítomnost veřejného prostoru
- Tab. 32. Jmenované společenské akce
- Tab. 33. Druh místních volnočasových aktivit
- Tab. 34a. Otázka: Je Vaším záměrem zůstat v Radotíně nebo se odstěhovat?
- Tab. 34b. Otázka: Je Vaším záměrem zůstat v Radotíně nebo se odstěhovat? - rozdělení hromadná výstavba-rodinná výstavba
- Tab. 35. Otázka: Pokud byste se odsud odstěhovala, jaký by byl důvod?
- Tab. 36. Oblíbená místa
- Tab. 37. Neoblíbená místa
- Tab. 38a. Otázky položené respondentkám
- Tab. 38b. Operační hypotézy
- Tab. 38c. Vztah operačních hypotéz a položených otázek

Seznam obrázků

- Obr. 1. Př. sousedství hromadného bydlení
- Obr. 2. Př. sousedství rodinného bydlení
- Obr. 3. nám. Vrážská
- Obr. 4. nám. Osvoboditelů, nákupní centrum
- Obr. 5. Dům U Koruny
- Obr. 6. Pomník obětem První Světové Války
- Obr. 7. Sousedství Nové sídliště – ortofoto snímek
- Obr. 8. Sousedství Nové sídliště, zadní část obchodního centra
- Obr. 9. Sousedství Nové sídliště - hřiště
- Obr. 10. Sousedství Staré sídliště - ortofoto snímek
- Obr. 11. Sousedství Staré sídliště 1
- Obr. 12. Sousedství Staré sídliště 2
- Obr. 13. Sousedství Radovská - ortofoto snímek
- Obr. 14. Sousedství Radkovská 1
- Obr. 15. Sousedství Radkovská 2
- Obr. 16. Sousedství V Parníku - ortofoto snímek
- Obr. 17. Sousedství V Parníku 1
- Obr. 18. Sousedství V Parníku 2
- Obr. 19. Sousedství Tachovská - ortofoto snímek
- Obr. 20. Sousedství Tachovská 1
- Obr. 21. Sousedství Tachovská 2
- Obr. 22. Sousedství Na Benátkách - ortofoto snímek
- Obr. 23. Sousedství Na Benátkách 1
- Obr. 24. Sousedství Na Benátkách 2
- Obr. 25. Sousedství Sokolovna - ortofoto snímek
- Obr. 26. Sokolovna - hřiště
- Obr. 27. Sousedství Sokolovna
- Obr. 28. Sousedství Živcová - ortofoto snímek
- Obr. 29. Sousedství Živcová 1
- Obr. 30. Sousedství Živcová 2
- Obr. 31. Sousedství Na Viničkách - ortofoto snímek
- Obr. 32. Sousedství Na Viničkách 1
- Obr. 33. Sousedství Na Viničkách 2

Seznam grafů

- Graf. 1. Geografická vzdálenost sousedství od kategorie peněžní služby
- Graf. 2. Geografická vzdálenost sousedství od kategorie lékárny
- Graf. 3. Závislost síly vztahu respondentek k Radotínu na délce pobytu v Radotíně a na výšce zástavby
- Graf 4. Příklad geografických vzdáleností a behaviorálních vzdáleností ke kategorii květinářství
- Graf 5. Příklad index využitosti a poměr zkrácení geografické vzdálenosti oproti behaviorální vzdálenosti ke kategorii květinářství
- Graf 6. Příklad index využitosti a poměr zkrácení geografické vzdálenosti oproti behaviorální vzdálenosti pro služby dětské second-hand obchody
- Graf 7. Příklad index využitosti a poměr zkrácení geografické vzdálenosti oproti behaviorální vzdálenosti pro hromadnou dopravu
- Graf. 8. Příklad index využitosti a poměr zkrácení geografické vzdálenosti oproti behaviorální vzdálenosti pro samostatné obchody s ovocem a zeleninou

Seznam příloh

Příloha A Seznam respondentek

Příloha B Originální znění textů

Příloha C CD obsahující programy použité pro srovnání geografických vlastností sousedství, vstupní data a implementaci Just BASIC

Příloha D Vyjádření Policie České Republiky

Příloha E Mapa Radotín - sídlo

Příloha F Mapa Radotín - sousedství

Seznam klíčových pojmů

Geografický prostor - prostor, který zahrnuje všechny objekty kolem nás. Lze jej objektivně popsat a změřit pomocí geometrie, fyziky a matematiky. Objekty geografického prostoru a jejich vzájemné vztahy lze jednoznačně určit nezávisle na osobě pozorovatele.

Atribut geografického prostoru - jev nebo vlastnost, pomocí které popisujeme geografický prostor.

Kognitivní prostor - obraz geografického prostoru, který si vytváří individuálně každý člověk. Je výsledkem jedinečných pohledů obyvatel na prostředí. Tento prostor nezachovává vztahy mezi objekty, jak jsou popsány v geografickém prostoru.

Behaviorální prostor - soubor míst, která jednotlivci užívá, jejich prostorové uspořádání.

Kategorie služeb - skupina služeb stejné nebo podobné funkce, např. zdravotnictví, obchody s potravinami, sport.

Koeficient využitosti - poměr počtu párů respondent-slужba, kdy respondent využívá službu, k celkovému počtu párů respondent-slужba. Koeficient využitosti je také definován pro kategorii služeb.

Geografická vzdálenost - vzdálenost mezi dvěma místy v geografickém prostoru. V této práci se používá nejkratší „pěší“ vzdálenost.

Behaviorální vzdálenost - součin geografické vzdálenosti a koeficientu využitosti cílového místa, příp. kategorie služeb.

Sídlo - heterogenní prostorová jednotka, která může obsahovat objekty obytných funkcí, služeb, dopravních staveb, průmyslových a zemědělských areálů, rekreace a infrastruktury.

Sousedství - prostorově vymezená část geografického prostoru specifického charakteru, vnitřně prostorově a funkčně homogenní.

1. Úvod

Předložená doktorská práce se věnuje problematice vztahu mezi uspořádáním sídla a pocity, postoji a chováním jeho obyvatel. Hledá metodologii pro nalezení architektonických a urbanistických prvků, které výrazně přispívají k pocitu identifikace obyvatel s prostředím a zvyšují pocit sounáležitosti mezi obyvateli. Tyto prvky lze využít jak při tvorbě nových sídel, tak při regeneracích již stávající výstavby (Ghosh a kol., 2006, s. 272). Snahu o nalezení vlastností fyzického prostředí, které vedou ke spokojenosti lidí s tímto prostředím, lze chápat jako příspěvek k budování a regeneraci sídel se zřetelem na jejich udržitelnost v budoucnosti. Prostředí, která jsou obyvateli pozitivně hodnocena, mají větší předpoklad vyhovět požadavku udržitelného rozvoje (Mackay, 2001).

Podobu prostředí utvářejí lidé, kteří v něm žijí. Každé prostředí je tak odrazem hodnot, které daná společnost vyznává (Jacobs a Appleyard, 1987). Prostředí následně lidi zpětně ovlivňuje (Rapoport, 1977). Identifikace s prostředím a sounáležitost mezi obyvateli jsou známkou pozitivního působení prostředí na lidi. Jsou výsledkem úspěšného procesu, ve kterém má na počátku hlavní roli urbanista, ale kterého se také aktivně účastní obyvatelé, a to jak v procesu samotného navrhování podoby sídla, tak zejména v běžném životě, tedy při užívání sídla (Buttimer, 1972).

Současná stavební praxe přesto nevěnuje tomuto poznatku dostatek pozornosti. Utváření sídel se řídí zejména finančním ziskem majitelů pozemků, což často vede k výstavbě co největšího počtu obytných jednotek na daném pozemku. Minimální pozornost je přitom věnovaná veřejným plochám a širším urbanistickým souvislostem. Tato stavební praxe je možná díky současné velké poptávce po bydlení, přesto je z hlediska udržitelnosti prostředí velmi problematická. Nepodporuje totiž vytvoření silného osobního vztahu obyvatel k místu.

1.1 Cíle disertační práce

Tato práce si klade dva cíle:

Prvním cílem je vytvoření metodologie pro nalezení souboru architektonických a urbanistických prvků, které mají významný vliv na vytvoření kladného vztahu člověka k prostředí (Rapoport, 1990). Metodologii zde chápeme jako soubor metod a postupů, které umožňují definovat potřebné pojmy a zkoumat jejich vztahy.

Druhým cílem je aplikace a ověření navrhované metodologie pomocí případové studie. Pro tuto studii bylo vybráno území městské části Prahy 16, Radotín.

Lze předpokládat, že v sídlech, která mají podobné vlastnosti, existují podobné vazby mezi místem a jeho obyvateli. Lze proto očekávat, že závěry odvozené v jednom sídle se uplatní i v sídlech obdobných. Podmínky zobecnitelnosti budou diskutovány v kapitole 6 *Popis reálného světa a jeho zjednodušení*. Případová studie tedy slouží nejenom k ověření navrhované metodiky, viz cíl 1, ale dovoluje získané závěry zobecnit i na sídla podobná.

1.2 Struktura práce

Navržená metodologie spočívá z následujících kroků.

V prostředí zvolené lokality definujeme tzv. geografický a kognitivní prostor. Geografický prostor popisuje objektivní vlastnosti prostředí nezprostředkované jejími obyvateli. Jedná se většinou o vlastnosti, které jsou měřitelné ve fyzickém prostředí. Příkladem je doba výstavby (např. 30. léta), stavební materiál, hustota osídlení, spotřeba energií, atd.

Kognitivní prostor naopak poskytuje jedinečný obraz geografického prostoru, který si vytváří každý člověk. Tento prostor nezachovává vztahy mezi objekty, jak jsou popsány v geografickém prostoru, ale je navíc ovlivněn individuálním vnímáním, očekáváním a hodnocením každého jednotlivce. Například měřená vzdálenost mezi dvěma objekty v geografickém prostoru může být v kognitivním prostoru chápána jako malá, pokud jsou tyto objekty pro jedince spojené s příjemnými vjemy, nebo velká v opačném případě. Pozitivní vztah člověka k prostředí se projevuje pocitem bezpečí, pocitem zakořenění v místě, prostředí je pro jedince čitelné a uchopitelné, má těsné vazby s lidmi z místní komunity, neprojevuje vůli migrovat. Tyto postoje se promítají do kognitivního prostoru. V homogením vzorku populace vykazují kognitivní obrazy lidí podobné znaky. Tato práce využívá dva zdroje informací, ze kterých odvozuje kognitivní prostory jedinců. V prvním případě se jedná o rozhovor, ve kterém se respondent explicitně vyjadřuje k položeným otázkám nebo tvrzením, druhým zdrojem je analýza skutečného chování respondentů.

Princip navržené metodologie spočívá v porovnávání těchto dvou prostorů, geografického a kognitivního. Metodologie hledá ty vlastnosti geografického prostoru, které přispívají k pozitivním pocitům obyvatel. Tyto pocity se odrážejí v kognitivním prostoru obyvatel. Tyto urbanistické a architektonické vlastnosti jsou výsledkem výzkumu.

Práce je členěna do 12 kapitol.

Kapitola 1 *Úvod* seznamuje se základními cíly a strukturou práce. Kapitola 2 *Prostředí a prostor* popisuje prostory, ve kterých se odehrává lidský život a vysvětluje jejich základní rozlišení. Vychází z prací Relpha, Tversky a Rapoport. Zavádí pojmy geografický a kognitivní prostor. Kapitola 3 *Město* vysvětluje stav sídla, tedy jeho geografického prostoru, jako výsledek společensky uznávaných hodnot. Uvádí teorie vzniku měst, jak je popisuje Lynch. Dále zavádí základní urbanistické termíny jako je přírodní a umělé prostředí, architektonický a urbanistický prostor, soukromý a veřejný prostor, prostor front a back a termín místo. Způsob, jakým se geografický prostor promítá do individuálních kognitivních prostorů každého jedince, je popsán v kapitole 4 *Vnímání prostředí člověkem*. Tato kapitola zavádí tři základní pojmy: percepce, kognice a evaluace. Staví na pracech Rapoport a Lynche. Kapitola 5 *Vztah člověka k prostředí* se skládá ze dvou částí. První se zabývá jevy, kterými charakterizujeme kladný vztah lidí k prostředí. Jsou to spokojenost společnosti s prostředím, sounáležitost komunity s místem a identita prostředí. Druhá část kapitoly

zkoumá vlastnosti prostředí, které mají vliv na výše uvedené jevy. Jsou to například kvalita a dostupnost veřejných míst, dostupnost a hodnocení vybavenosti, prostorové a vizuální vlastnosti prostředí, atd. Kapitola 6 *Popis reálného světa a jeho zjednodušení* rozebírá povahu disertační práce z hlediska její komplexnosti a z toho vyplývající potřebu redukovat počty proměnných a nahrazovat složité prostředí modelovou situací. Kapitola 7 *Sídlo a sousedství* se nejprve věnuje detailnímu popisu geografického prostoru. Definuje pojem sídlo a sousedství. Dále ukazuje různé přístupy k analýze prostředí. Kapitola 8 *Metoda získání a vyhodnocení dat* popisuje obecné principy a postup navržené v této práci. Vysvětluje způsob získání a zaznamenání geografického prostoru, kognitivního prostoru a behaviorálního prostoru. Dále uvádí použité způsoby zpracování dat. Kapitola 9 *Případová studie - Radotín* popisuje konkrétní situaci případové studie Městské části Prahy 16 Radotína. Z širší urbanistické typologie jsou pro detailní analýzu vybrány obytné celky typu rodinného bydlení a bytové zástavby, nacházející se v rámci sídla. Kapitola 10 *Aplikace metodologie na sídlo Radotín*, používá zvolenou metodiku na konkrétní situaci případové studie, věnuje se vyhodnocení experimentu a poskytuje vysvětlení jevů, které vyšly při experimentu najevo. Kapitola 11 *Diskuze* shrnuje získané výsledky. Kapitola 12 *Závěr* shrnuje přínosy metodologie, navrhuje její využití v praxi a formuluje otevřené problémy.

1.3 Přínosy práce

Přínosy práce lze shrnout do následujících bodů, které budou detailně objasněny v dalších kapitolách:

Navržená metodologie umožňuje zkoumat a nalézat vazby, mezi architektonickými a urbanistickými prvky a pozitivním hodnocením prostředí jeho obyvateli.

Metodologie při popisu sídla systematicky rozlišuje geografický prostor a kognitivní prostor obyvatel sídla.

Metodologie při hodnocení urbanistických a architektonických prvků využívá multidimenzionální kritéria. Jak geografický, tak kognitivní prostor jsou popsány velkým množstvím atributů.

Kognitivní prostor je charakterizován jednak explicitními údaji získanými od vybrané skupiny obyvatel, jednak vyhodnocením jejich chování pomocí jejich behaviorálního prostoru.

1.4 Hypotézy

Hlavní hypotézy této práce jsou:

H1: Analýzou vztahu mezi geografickým prostorem a kognitivním prostorem lze nalézt prvky geografického prostoru, které přispívají k pozitivním pocitům obyvatel v prostředí.

H2: Behaviorální prostor umožňuje získat informace, které lidi explicitně neuvádějí.

H3: Kognitivní prostor lidí závisí na charakteru a vlastnostech okolí jejich bydliště a na poloze tohoto bydliště v rámci celého sídla. Tato hypotéza nám umožňuje popsat geografický prostor pomocí homogenních relativně malých území (v této práci nazvaných sousedství) a polohou referenčního bodu těchto území v sídle.

Operační hypotézy ověřované v praktické části této práce jsou:

OH1: Vnímání vandalizmu a kriminality souvisí jednak s vnitřními vlastnostmi sousedství a jednak s polohou sousedství v rámci sídla.

OH2: Lidé jmenují jako cíl své identifikace nejčastěji vlastní obydlí.

OH3: Lidé vnímají dominanty v závislosti na jejich "síle" a na vzdálenosti od sousedství.

OH4: Sounáležitost obyvatel s místem závisí na vzdálenosti od místních dominant.

OH5: Sounáležitost obyvatel se sídlem je ovlivněna výškou zástavby a délkou pobytu v sídle.

OH6: Prostorové řešení zástavby, které rozlišuje reprezentativní a soukromou část (front a back), zvyšuje obeznámenost obyvatel s lidmi z ulice.

OH7: Schopnost identifikovat blízké přátele v místní komunitě souvisí s využíváním míst určených pro společenské aktivity.

OH8: Lidé, kteří se účastní místních společenských akcí – sportovních nebo kulturních, mají nejsilnější a nejbližší vztahy s lidmi, kteří žijí v místní komunitě.

OH9: Členství v zájmových organizacích pozitivně ovlivňuje počet blízkých přátel v místní komunitě.

OH10: Nejčastějším důvodem pro migraci nejsou urbanistické a architektonické vlastnosti prostředí.

1.5 Postup zpracování

Zpracování disertační práce postupovalo v následujících krocích:

- vymezení problému,
- stanovení cílů,
- analýza odborné literatury,
- definice základních východisek, pojmů, určení koncepčního rámce práce,
- vytvoření přehledu výrazných teorií, objasňující vztah člověka k sídlu,
- rozbor vztahu člověka a prostředí,
- vytvoření metodologie pro popis vztahu člověka a prostředí,
- výběr případové studie,
- výběr metody zpracování dat,
- příprava a provedení vlastního experimentu na vybraném vzorku populace,
- vyhodnocení experimentu, identifikace atributů, které mají v případě případové studie výrazný vliv na budování pozitivního vztahu člověka k prostředí,
- zhodnocení navržené metodologie.

2. Prostředí a prostor

Tato kapitola definuje pojem prostředí a vysvětluje, jakou úlohu při jeho tvorbě má architektura a územní plánování. Upozorňuje na interdisciplinární povahu územního plánování a zdůrazňuje jeho roli z hlediska udržitelného rozvoje. Podle různých hledisek klasifikuje prostory, ve kterých se odehrává lidský život. V duchu tohoto pojetí definuje pojmy geografický a kognitivní prostor, které jsou používané v této práci.

2.1 Prostředí v urbanismu a územním plánování

Prostředí chápeme jako souhrnný název pro vše, co nás obklopuje. Zahrnuje hmotné prostředí a prostředí nehmotné - sociální, duchovní, které chápeme jako výsledek lidské činnosti.

Pokud tedy chceme porozumět místu jako celku, je třeba ho chápat jako sociální, biologický a fyzický celek (Lynch, 1984, s. 48). (originalní znění v příloze B, text 1)

Hmotné prostředí lze rozdělit na prostředí přírodní a umělé, kterým rozumíme prostředí utvořené člověkem. Sem patří prostředí měst, jako výsledek urbanizačních procesů, i prostředí domů a budov, jako výsledek architektonického ztvárnění lidských potřeb, hodnot a možností. Prostředí je přitom víc než jen budovy a prostor mezi nimi (CABE, 2001, s. 18). Podle Kratochvíla:

"...město není pouhým soustředěním staveb a zařízení s různými praktickými funkcemi, ale znamená zároveň cosi víc. Je historicky vzniklou podobou lidského světa. Je významným rámcem, do něhož a vzhledem k němuž člověk rozvrhuje svůj život a svůj pokus o jeho smysluplné naplnění." (Kratochvíl, 1996, s. 73)

Všechna prostředí: přírodní, umělá i sociální, zpětně člověka ovlivňují (Maier, 2004; Universum, 2002; Rapoport, 1977, s. 12).

Tvorbou prostředí se zabývá architektura a územní plánování. Územní plánování řeší umístění, intenzitu a rozsah rozvoje území pro aktivity s odlišnými nároky na prostor. Urbanistické plány jsou výsledkem plánovacího procesu, který je zaměřen na plnění cílů ekonomického a sociálního zdatu (Timmermans, 1981). Obecné cíle územního plánování definuje zákon o územním plánování a stavebním řádu takto (Zákon 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, § 18 (1)):

"Cílem územního plánování je vytvářet předpoklady pro výstavbu a pro udržitelný rozvoj území, spočívající ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území a který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval podmínky života generací budoucích."

Urbanismus neřeší jen utilitární cíle, které jsou svou povahou vždy dílčí a směřují k naplnění dílčí potřeby, jako je například otázka dopravy, rekreace nebo bydlení. Jeho hlavním úkolem

je vtisknout prostředí takovou podobu, která bude vypovídat o kulturních hodnotách společnosti. Kulturní cíle a představy vyjadřují celkovou životní koncepci, která je nezbytným základem smysluplného života nejen individuálního, ale i života společnosti. Právě tyto kulturní cíle a představy jsou zhmotněny do podoby místa a tato konkrétní podoba tak umožňuje vyjádřit smysl bytí jedince z pohledu existence celého lidstva.

"Uspořádáním prostoru (či prostorů) jsou zároveň uspořádávány a ve fyzickém tvaru zviditelňovány významy, které vyjadřují, jak daná společnost a doba chápe svůj svět."
(Kratochvíl, 1996, s. 73).

2.2 Interdisciplinární povaha urbanismu a územního plánování

Kevin Lynch chápe tvorbu měst - city design, jako tvorbu prostorového a časového prostředí, které se snaží umocnit denní zážitky obyvatel a rozvinout jejich osobnost. Územní plánování představuje jako multidimenzionální obor s důrazem na lidský faktor (Lynch, 1979, s. 49). Chápání urbanismu jako disciplíny, která zohledňuje sociální, ekonomické a politické cíle, se výrazně uplatnil v moderní době, zejména v prohlášení CIAM (Jacobs a Appleyard, 1987, s. 113). Schopnost řešit urbanistické otázky vyžaduje znalost dalších oborů mimo architekturu a urbanismus, jako je právo, psychologie, sociologie, inženýrství, ekologie, management a mnoho dalších (Lynch, 1979; Ghosh a kol., 2006). Hlavní zájem urbanisty se přirozeně dále soustředí na vlastní předmět práce, kterým je tvorba prostředí (Jacobs a Appleyard, 1987, s. 113; Lynch, 1979, s. 49). Přesto je třeba trvale sledovat vývoj a výsledky souvisejících oborů.

2.3 Udržitelnost prostředí

Hlavní pilíře udržitelného rozvoje tvoří soulad sociální, ekonomické a environmentální části prostředí. Tato hlediska jsou často protichůdná, přesto je jejich rovnováha nezbytná pro další existenci člověka (Mezřický, 2005). Místa udržitelná z hlediska společnosti, ekonomie a prostředí mají větší předpoklad vyhovět nárokům dalších generací (Mackay, 2001). Přístup k prostředí z dlouhodobého hlediska a jeho ochrana před snahami o využití ke krátkodobým ziskům a tím jeho ničení, lze považovat jen za jinak vyjádřený cíl udržitelného rozvoje (Ghosh, 2006, s. 263).

Velká pozornost při udržitelnosti prostředí je zcela po právu věnována snaze o nalezení obnovitelných zdrojů energie, stavebních materiálů poskytujícím co největší úsporu energie nebo potřebě celkově snižovat konzumaci a recyklovat. Vzhledem k tomu, že hledisko udržitelného rozvoje vyžaduje přístup komplexní, je třeba věnovat pozornost i tomu, jak lidé na vzhled a uspořádání svého okolí reagují. Vliv, který má urbanistické a architektonické ztvárnění prostředí na pocity, postoje a chování lidí je předmětem zájmu této práce.

Snahu o nalezení indikátorů spokojenosti lidí s fyzickým prostředím lze proto chápat jako příspěvek k budování a regeneraci fyzického prostředí se zřetelem na jeho udržitelnost v budoucnosti.

2.4 Mentální prostory

Fyzický prostor není jediným druhem prostoru, ve kterém se odehrává lidský život. Člověk existuje v prostředí, složeném z množství mentálních prostorů. Tyto prostory se navzájem překrývají a doplňují (Tversky, 2003). Podle míry interakce člověka s prostředím lze rozlišit následující prostory.

2.4.1 Primitivní prostor

V anglosaské literatuře lze tento prostor nalézt pod pojmem "pragmatic" nebo "primitive space". Jedná se o prostor instinktivního a neuvědomělého chování jedince. Neobsahuje představy o prostoru nebo prostorové vztahy. Domníváme se, že je to podobný prostor, ve kterém žijí zvířata - využívají ho, ale nevytváří si o něm abstraktní představy. Primitivní prostor si budujeme od dětství, je spojen s pohybem těla a smyslovým vnímáním. Spivak navrhuje existenci asi 13 míst, které jsou nezbytné pro nerušený život člověka, a kde se odehrávají jedinečné aktivity jako spaní, krmení, vylučování, ochrana, atd. Vytváří tak základní archetyp míst (Spivak v Relph, 1976, s. 8). Jako určitou podmnožinu tohoto prostoru lze chápat prostor, který Tversky popisuje jako "the space of the body" (Tversky, 2003), tedy prostor těla a jeho částí. Knowles užívá pojem ohraničení (boundary), který chápe jako prostředek rozlišení členů sociální jednotky od nečlenů (Knowles, 1972, s. 437). Sommer používá pojem osobní prostor, který definuje jako "oblast s neviditelným ohraničením, která obklopuje tělo, a kam nesmí pronikat zásahy" (Sommer v Knowles, 1972, s. 437).

2.4.2 Vnímaný prostor

Vnímaný prostor (perceptual space) je egocentrický prostor, který je utvářen schopností svět abstrahovat a vědomě ho přetvářet. Je to prostor získaný skrze zážitky, a lidé mu proto dávají obsah a význam. Jedinec tento prostor vytváří dominancí nad okolím a vybráním těch předmětů, které slouží k jeho cílům. Vnímaný prostor se orientuje na aktivity, které řeší potřeby člověka (Relph, 1976, s. 9). Rapoport používá pro tento druh prostoru název behaviorální prostor nebo "action space" (Rapoport, 1977, s. 13). Dále uvádí jeho vazbu na "movement space" (Hurst, 1971). Behaviorální prostor různých skupin se může značně lišit od prostoru zobrazeném na mapách. Odpovídá to operativnímu prostředí, ve kterém lidé pracují, které je ovlivňuje a které existuje jako podmnožina geografického prostředí - viz dále.

2.4.3 Existenciální prostor

Existenciální prostor (existential space) je prostor členů určité kulturní skupiny, který si vytváří skrze konkrétní společné zážitky, znaky a symboly. Význam existenciálního prostoru je vyjádřen kulturními prožitky individua. Nejedná se o pasivní prostor, který by měl být zažit, ale o prostor, který je neustále tvořen lidskou činností.

Každá kultura má množinu hodnot, postojů a zažitých vzorců chování (Tuan, 1972, s. 320). Tyto hodnoty a zvyklosti se můžou v odlišných skupinách, ale přitom i ve stejné době, velmi lišit. Příkladem je rozdílný způsob, jakým se australští domorodci (aborigenes) a Evropané dívají na krajinu v severozápadní Austrálii (Rappoport, 1972):

Pro mnoho Evropanů je australská krajina jednotvárná a neobsahuje žádné výrazné rysy. Domorodci nicméně vidí krajinu jiným způsobem. Každý rys krajiny je známý a má význam. Domorodci tedy vnímají odlišnosti, které Evropan nezaznamená. Tyto odlišnosti se mohou týkat detailu nebo magické a neviditelné krajiny. Tato symbolická krajina je přitom daleko rozmanitější než vnímaný fyzický svět. Například každý objekt Ayer's Rocku se váže k určitému mýtu a mýtické osobě, která ho stvořila. Každý strom, skvrna, díra nebo prastklina má význam. Co je tedy pro Evropana prázdná krajina může pro domorodce být plně pozorovatelných odlišností a tedy bohaté a komplexní. (originalní znění v příloze B, text 2)

Tento příklad dokládá, že kulturní pozadí společnosti, její hodnoty a ideály, jednoznačně ovlivňují způsob, jakým jedinec přistupuje k prostředí. Lidé žijící v moderních společnostech ovládaných technikou, hodnotí prostor podle jiných kritérií než tzv. primitivní národy. Zatímco prve jmenovaní uchopují prostor pomocí budov, materiálních objektů a funkcí, pro domorodce je prostor strukturován pomocí míst slavností, rituálů a mýtů a jeho fyzické vyjádření může v extrémních případech chybět.

Prostor užívaný určitou sociální skupinou a odrážející její vzory a pravidla lze nazvat sociálním prostorem (Rapoport, 1977, s. 13).

2.4.3.1 Význam prostředí

Fakt, že člověk užívá prostředí jako člen určité sociální a kulturní skupiny, vede k tomu, že prostředí lze chápat jako odraz hodnot dané společnosti. Tyto společenské a kulturní hodnoty jsou v prostředí obsaženy (Krier, 2001, s. 25).

Lidé se chovají různě v odlišných prostředích. Je to způsobeno tím, že přizpůsobují své chování normám chování odpovídajícím povaze místa, tak jak definuje konkrétní kultura. Prostředí obsahuje klíče, které člověka navádí, jak se chovat. Navrhování prostředí znamená tedy zakódování těchto klíčů. Vytváří se tak jazyk, který, pokud chceme prostředí správně pochopit, musíme umět číst, musíme mu rozumět. Čtení jazyka a tím i prostředí znamená dekodování obsažených významů (meaning) (Rapoport, 1977, s. 3).

Proces, ve kterém si člověk osvojí pravidla chování určité kultury, nazývá Rapoport "enculturation". Nejčastěji probíhá tento proces od dětství tím, že žijeme ve společnosti, která danou kulturu používá. Poznání odlišné kultury a jejích pravidel si lze nicméně osvojit i v dospělosti, např. v případě imigrantů nebo rychlého kulturního vývoje (Rapoport, 1990, s. 65).

Ukazuje se, že urbanisti a profesionálové v oboru územního plánování reagují odlišně na dané prostředí než běžní uživatelé. Podle Rapoportů urbanisti reagují na prostředí skrze vnímaný význam (perceptual meaning), zatímco běžná veřejnost registruje odvozený význam (associational meaning) (Rapoport, 1990, s. 16). Příkladem je příznivá kritika moderních staveb z profesních kruhů, ale jejich nepochopení nebo odmítnutí běžnými občany.

Jedním ze způsobů, jak sledovat význam prostředí je studium neverbální komunikace (nonverbal communication). Metoda neverbální komunikace je využívána jako doplňkový zdroj informací při mapování kognitivního prostoru obyvatel.

Metoda neverbální komunikace (nonverbal communication approach, NCA)

Významným zdrojem informací o prostředí je pozorování chování lidí, jejich zvyklostí i časového rozložení aktivit (Rapoport, 1990). Prostředí je užíváno lidmi a právě informace o tom, kdo prostředí užívá - jaká věková či sociální skupina, stejně jako druh aktivit a čas, ve kterém se aktivity odehrávají, nám poskytují informace, na základě kterých si můžeme vytvořit celistvější obrázek o daném prostředí (Šolcová, 1991).

NCA se soustředí na způsob, jakým lidi vyjadřují pocity, postoje, názory a nálady, bez verbální komunikace. Za tímto účelem využívá Rapoport rozdělení prostředí na:

- prostor pevných objektů,
- prostor přemístitelných objektů,
- prostor nehmotných projevů (Rapoport, 1990).

Tyto termíny jsou z angličtiny obtížně přeložitelné. V originále autoři většinou používají termín "fixed feature space" pro prostor pevných objektů, "semi-fixed feature space" pro prostor přemístitelných objektů a "non-fixed feature space" pro prostor nehmotných projevů. Pojem „feature“ je chápán jako příznak, atribut sloužící k popisu prostoru.

Prostor pevných objektů představují pevně umístěné objekty, u kterých neuvažujeme možnost přemístění nebo zboření. Jsou to například ulice, budovy, zdi, ploty, silnice, okna, dveře, atd.

Prostor přemístitelných objektů je tvořen předměty, které je možné běžně přemístit jako oblečení, nábytek, záclony, vybavení domácnosti, rozvržení zahrady nebo městský mobiliář, jako lavičky, odpadkové koše nebo vývěsní štíty.

Non-fixed feature space se vztahuje k obyvatelům místa. Pozoruje jejich životní styl, prostorové vztahy, pohyby těla, postoje, gesta rukou, výrazy obličeje, pohledy, způsob

mluvy, výšku hlasu, vydávané zvuky, časové rozvržení aktivit atd. (Rapoport, 1990, s. 96). Tento "prostor" je předmětem zájmu NCA.

Duncan použil metodu pozorování v experimentu ve Westchester County Village (Duncan, 1973). Vedle pozorování prostředí (v tomto případě ulic, zahrad, domů - tedy hlavně prostoru pevných objektů), byl jeho hlavními zdroji informací o prostředí běžný rozhovor s lidmi a realitními makléři a studium seznamu členů místních organizací.

2.4.4 Geografický prostor

Geografický prostor (geographical environment) zahrnuje všechny objekty kolem nás. Je to prostor, který lze objektivně popsat a změřit pomocí geometrie, fyziky a který lze přenést do objektivních map (Tversky, 2003). Tento prostor, objekty v něm i jejich vzájemné vztahy lze jednoznačně určit nezávisle na osobě pozorovatele. Výše vyjmenované prostory - primitivní, vnímaný a existencionální, lze chápat jako různé pohledy na geografický prostor (Rapoport, 1977, s. 13).

Odišně termín geografický prostor užívá Relph (Relph, 1976, s. 16). Chápe ho jako jedinečný prostor obsahující významy, který je jednoznačně určen tím, že je pojmenován. Jako příklad geografického prostoru uvádí Paříž, Saharu nebo oblast Středozevního moře. Tato práce bude nicméně chápat pojem geografický prostor ve smyslu Tversky a Rapoport, tedy jako prostor, který lze objektivně popsat a znázornit a který je nezávislý na subjektu pozorovatele.

2.4.5 Kognitivní prostor

Kognitivní prostor je výsledkem individuálního poznávání prostředí. Výsledkem jsou jedinečné obrazy geografického prostoru. Tento prostor nezachovává vztahy mezi objekty, jak jsou popsány v geografickém prostoru, ale je navíc ovlivněn individuálním vnímáním, očekáváním a hodnocením každého jednotlivce. Vztahy mezi objekty v tomto obrazu nemusí odpovídat jejich skutečným fyzickým vztahům, ale jsou odrazem toho, jak se nám jeví.

2.5 Různé přístupy k analýze prostředí

Cílem analýzy je získat informace o prostředí. Zabývá se tedy všemi jeho částmi, jako je část přírodní, uměle vytvořená i sociální (Geddes, 1915; Voženílek, 1983-1985, s. 2). Analýza je nejčastěji rozložena do více tématických pohledů, které sledují konkrétní vlastnosti území. Jejich výběr závisí na cíli analýzy. Může to být funkční náplň, kompozice, provozní vztahy v území, doba vzniku budov, atd. Podle míry podrobnosti probíhá analýza ve více měřítkách, od celku k detailu (Hexner, 2002).

Kompoziční analýza území se zabývá zejména prostorovým utvářením území, složkami obrazu a scénami města s jejich estetickým působením (Hexner, 1983-1985, s. 17).

Kaplan (Kaplan, 1983-1985) vytváří metodiku hodnocení místa z hlediska urbanistické kompozice v několika krocích. V prvním kroku stanoví hmotné prvky urbanistické scény. Tyto prvky dělí na přírodní a umělé, dále na body, linie a oblasti. Dále zjistí vlastnosti prvků urbanistické kompozice. Soustava těchto indikátorů neurčuje význam a pořadí hodnot. Třídění vlastností je obtížné, protože vlastnosti mají podobu kvantifikovatelnou (objektivní) ale i kvalitativní (subjektivní). Hodnota kvalitativní vlastnosti je tak závislá na individuálním pohledu experimentátora. Vlastnosti Kaplan třídí do následujících okruhů:

- vlastnosti, které charakterizují prostorově výtvarné kvality daného prvku,
- vlastnosti, které charakterizují obsahovou náplň a kvalitu daného prvku,
- vlastnosti, které charakterizují emotivní účinky jednotlivých prvků.

Poslední krok představuje posouzení účinku urbanistické kompozice podle jednotlivých kritérií. Ta jsou ekonomická, funkční, sociální, ekologická, kulturní, technická. Rovněž je třeba posoudit působení prostorového uspořádání urbanistické kompozice na psychiku člověka z hlediska výtvarné kvality prostorového uspořádání, sémantických účinků a účinků ideových. Závěrečné hodnocení zohledňuje různou váhu kritérií, odvislou od specifík jednotlivých zkoumaných lokalit.

Kevin Lynch zkoumá kognitivní prostory obyvatelů tří severoamerických měst. Při analýze kombinuje verbální popis území s kresebným. Výsledné mentální mapy vykazují podobné často zmiňované prvky, které Lynch dělí do pěti kategorií na cesta (path), hrana (edge), oblast (district), středisko (node) a významný bod (landmark) (Lynch, 2002). Dalším přístupem je mapování území za pohybu. Výsledkem je série obrazů, tak, jak se jeví pohybuujícímu se člověku (Cullen, 1961).

Při analýze je důležitým krokem vybrání atributů, podle kterých budeme analýzu provádět. Jeden způsob představuje vybrání a hodnocení atributů na základě přímé zkušenosti - zejména vizuální. Opačný přístup využívá atributy předem definované, tzv. od stolu. Příkladem prvního přístupu je hodnocení krajiny East Sussex pomocí průzkumu terénu (Fines v Craik, 1972). Kritériem hodnocení je celková krása pohledů. Aby bylo dosaženo co nejvíce objektivních výsledků, snaží se výzkumník oprostit od subjektivních preferencí a pocitů. Jako pomůcku má k dispozici sérii fotografií ohodnocených odborníky, které mu slouží k porovnání zkoumané krajiny s předlohou.

A priori stanovení atributů, které mají v procesu hodnocení největší vypovídací schopnost, snižuje náklady analýzy, protože omezuje terénní průzkumy. Pokud se podaří prokázat jejich platnost v praxi, lze je potom samotné používat pro hodnocení a terénní průzkumy omezit.

Metodu, která nahrazuje průzkum terénu studiem map, představuje Linton. Postupuje následovně: určí vlastnosti, které nejvíce přispívají ke kvalitě krajiny, přiřadí jim odpovídající hodnotu podle jejich důležitosti, sloučí skóre pro jednotlivé oblasti a tato skóre zanesou do map. Výsledkem je kvantitativní kartografický přehled scénických pohledů oblasti. Linton považuje za dva základní elementy scénických zdrojů území charakter krajiny, hodnocený nadmořskými výškami, a funkční využití území.

Čím více zdrojů informací o prostředí máme, tím je naše představa o něm celistvější. Ideální je proto použít informace z map jako první seznámení s lokalitou, ale následně využít i další metody. Průzkum terénu je v této situaci neopominutelným zdrojem informací.

Oblíbené je hodnocení území pomocí fotografií nebo modelů, získané výsledky jsou ale použitelné pouze do té míry, jakou skutečně reprezentují realitu (Lowenthal, 1972, s. 336). Reakce lidí na simulované prostředí a na skutečné prostředí se navíc mohou lišit (Lowenthal, 1972, s. 336). Této překážce se vyhnuli (Chase a kol.) tím, že rozdali fotoaparáty dobrovolníkům, a požádali je, aby fotografovali ty části a prvky prostoru, které sami považují za hezké nebo ošklivé. Vzhledem k možné mylné interpretaci výsledků založených na pouhém vyhodnocení fotografií, autoři zdůrazňují potřebu dalšího zdroje informací jako je verbální nebo psané vysvětlení.

Významným zdrojem informací o území je osobní výpověď jedince nebo pozorování života v prostředí. Při získávání informací od respondentů, ať už formou strukturovaného, polostrukturovaného či nestrukturovaného rozhovoru či psanou formou - dotazníku, je nutné podle Dismana (Disman, 2002, s. 57) dodržet několik pravidel:

- Dotazovaný musí otázce správně rozumět. To znamená, musí jí rozumět tak, jak jsme chtěli, aby jí rozuměl. Navíc musí všichni dotazovaní pochopit otázku naprosto stejným způsobem.
- Je třeba, aby dotazovaná osoba byla ochotna na otázku odpovědět. Některé otázky mohou být pro respondenta nepříjemné, někdy si respondent nechce připustit pravdivou odpověď.
- Respondent musí odpověď na položenou otázku znát a nesmí se snažit přizpůsobit odpověď očekávání výzkumníka.
- Problém může někdy představovat samotná verbalizace odpovědi. Za tímto účelem lze pracovat s tzv. hodnotovou škálou, která nabízí číselné nebo grafické znázornění odpovědi, aniž by ji bylo třeba verbalizovat.
- Výzkum může být také zkreslen záznamem odpovědi. To platí zejména u otevřených odpovědí, ale tato obtíž může být způsobena například i odlišnou schopností empatie různých výzkumníků.

Dalším faktorem, ohrožujícím pravdivost získaných informací, je i neschopnost člověka formulovat svoje pocity a zkušenosti, přestože je v praxi používá. Na tuto neschopnost upozornili Berry a Broadbent ve svém výzkumu (Berry a Broadbent, 1984). V experimentu, který prováděli se studenty Oxfordské university ukázali, že lidé jsou schopni zvládnout dosti složité kognitivní funkce, ale nejsou schopni je vysvětlit a popsat slovy. Pokud bychom aplikovali jejich závěry v naší případové studii, mohlo by to znamenat, že člověk je s místem silně identifikován, ale neumí to vysvětlit.

Příkladem pozorování života v prostředí je metoda zúčastněného pozorování, ve kterém výzkumník participuje na životě lidí, které studuje (Disman, 2002, s. 298).

Šolcová využívá vedle dotazníkového šetření techniku zúčastněného pozorování jako zdroj informací při zkoumání postojů obyvatel v přestavěných a modernizovaných čtvrtích v Praze na Žižkově a Vinohradech v závislosti na urbanistickém řešení příslušných lokalit (Šolcová, 1991). Pozoruje aktivity, odehrávající se ve veřejném prostoru.

Temelová a Hrychová využívají techniku nezúčastněného pozorování za cílem ověřit, zda výsledky globalizace, mnohokrát statisticky dokumentované, mají vizuální odraz v urbanistickém prostředí (Temelová a Hrychová, 2004). S tímto cílem pozorují procházející občany v lokalitě Anděl, v Praze.

3. Město

V předchozí kapitole jsme prostředí popisovali pomocí mentálních prostorů, tedy podle toho, jak ho vnímají lidé. Dále jsme uváděli příklady odlišných přístupů k analýze prostředí. Kapitola 3 *Město* se dívá na prostředí jako na urbanistický prostor. V první části jsou uvedeny různé teorie vzniku měst. Jejich srovnání vede k pohledu na město jako na výraz hodnot ztvárněný do materiálního prostředí. Charakteristiku města nabízí Slovník soudobého urbanismu. Uvádí:

"...V geografické, urbanistické i další literatuře nalezneme mnoho nejrůznějších definic města, ovlivněných zejména úhlem pohledu. Město jako stabilizovaný a geograficky vymezený sídelní útvar je tedy charakterizováno celým souborem znaků. Patří mezi ně především jeho funkce, v nichž převládá úloha průmyslového a správního centra, jehož rozvinutá síť vybavení slouží nejen jeho vlastním obyvatelům, ale i rozsáhlému zázemí. Mezi další znaky města patří i větší počet obyvatel se specifickou sociální strukturou, z nichž většina nepracuje v zemědělství. S tím souvisí koncentrace a hustota obyvatel, čemuž odpovídá i způsob a druh zástavby. Pro město je charakteristický i urbanizaci doprovázející specifický způsob života, který nalézá svůj výraz v prostorovém uspořádání. Všechny tyto základní znaky mají ovšem dynamický charakter a jejich konkrétní projevy se liší v jednotlivých zemích i jednotlivých regionech..." (Hrůza, 1977, s. 163).

3.1 Vznik města

Města jsou výsledkem lidské činnosti. V historii lze vysledovat několik velkých civilizací, které s sebou vždy nesly zrození měst jako velkých, hustě obydlených míst, s heterogenní skladbou obyvatel a s rozsáhlou zemědělskou základnou okolo. Města a civilizace představovala stratifikovanou společnost, nerovné vlastnictví, pracovní specializaci, obchod a četné kulturní projevy, jako písmo a výtvarné umění.

První opevněná města s domy a chrámy byla spravována kněžstvem, které stálo spolu s panovníkem na společenském vrcholu. Následovali vojáci a rolníci s otroky. Tento model se uplatnil v Sumeru, v Číně, Egyptě, Indii a Střední Americe. Existuje mnoho vysvětlení původu a významu měst: jako stanoviště na obchodních cestách, jako opevněná vojenská centra nebo administrativní centra nutná pro správu veřejných staveb a zavlažovacího systému. Zdá se ale, že obchod, války a veřejné práce se objevili až po vzniku měst, že se jedná o jeho důsledky a ne příčiny.

Zrod měst je spojován s usedlými zemědělci, kteří byly schopni vyprodukovat nadbytek a kteří v místních svatyních a chrámech provozovali rituály spojené s úrodou, nemocemi nebo smrtí. Svatyně se stávaly populární a přitahovaly poutníky z dalekého okolí. Postupně se staly trvalým náboženským centrem a, aby dále zvyšovaly svou atraktivitu, své místo

budovaly a rozšiřovaly. Místa svatyní a rituály uchvacovaly a byly stimulujícími zážitky. Docházelo k akumulaci zboží, kulturního obsahu a moci, vytvářela se elita, která ovládala ostatní lid. Dobrovolné dary a shromažďování potravin fungovalo jako zásoba v případě hladomoru a možnost výměny zboží.

Fyzické prostředí hraje při tvorbě tohoto systému klíčovou roli. Je to materiální základna, která spojuje rolníky dohromady. Město je „velké místo“, nový svět, osvobození. Jeho vzhled je proto pečlivě plánován, aby zvyšoval pocit úcty a tvořil pozadí k náboženským ceremoniím. Je to základní nástroj psychologické dominance, stejně jako projev lidského osvobození, hrdosti a pokory. Jak se civilizace vyvíjela, bralo na sebe město mnoho dalších funkcí, jako obranou, skladovací, tržní a reprezentační. Prvotní význam byl ale svaté místo (Lynch, 1984, s. 8).

3.2 Teorie vzniku měst

Lynch uvádí několik teorií, pomocí kterých lze vysvětlit vznik a fungování měst. Tyto teorie nahlíží na město z různých pohledů. Názvy teorií metaforicky představují nejvýraznější charakteristiky, podle kterých se jednotlivé teorie liší.

3.2.1 Město jako výsledek jedinečného historického vývoje

Tato teorie považuje každé město za výsledek jedinečného historického procesu, který se skládá z řetězce jednotlivých událostí. Nepřipouští zobecnění zjištěných zkušeností, a proto ji není možné použít pro objasnění budoucího vývoje dalších měst. Její silnou stránkou je schopnost vysvětlit jedinečné jevy a uznat roli kreativního procesu historie (Lynch, 1984, s. 327).

3.2.2 Město jako ekosystém lidských skupin

Tato teorie se z velké části opírá o práci Roberta Parka a Ernsta Burgese z Chicagské školy z 20. let 20. století. Město je podle nich tvořeno oblastmi, které se liší ekonomickou aktivitou a odlišnými sociálními skupinami. Základní myšlenkou je nahrazování jedné skupiny druhou. Výsledkem jsou typické urbanistické vzory, jako soustředné prstence, hvězdice nebo pole. Analýza pracuje hlavně se statistickými údaji, vztahujícími se k centru prostorově definovaných lokalit. Slabinou je pohled na člověka jako na člena sociální skupiny, charakterizované zvenčí, podle místa bydliště, zaměstnání a způsobu, jakým tato místa mění, a tím pádem přehlížení subjektivních motivů chování obyvatel.

Přitahování a odpuzování sociálních skupin, které vede k ospravedlnění status quo, se odehrává na pozadí neutrálního média, jakým je prostředí. Město je chápáno jako rozmístění pracovních příležitostí a bydlišť. Aspekty prostředí, jako je kvalita nebo význam, nejsou uplatňovány (Lynch, 1984, s. 328).

3.2.3 Město jako prostor pro produkci a distribuci zboží

Tato teorie pohlíží na město jako na ekonomický nástroj, jehož cílem je umožnit výrobu, distribuci a konzumaci zboží. Základní myšlenka je, že prostor představuje určitou zápornou cenu související s časovou zátěží a nutnou dopravou potřebnou k přesunu zboží. Současně má i kladnou cenu, protože představuje prostor, ve kterém se odehrává výroba nebo konzumace. Ekonomické aktivity směřují k vytvoření rovnovážného stavu a výsledkem tohoto procesu je konkrétní uspořádání města. Tato teorie neklade hlavní důraz na spravedlivé rozložení funkcí města, ale předpokládá klasické liberální hodnoty: materiální bohatství, osobní svobodu a tržní prostředí (Lynch, 1984, s. 330).

3.2.4 Město jako silové pole

Tato teorie přirovnává města k elektromagnetickým a gravitačním modelům. Jednotlivci jsou reprezentováni částicemi, které jsou kladně nebo záporně nabitě, a podle toho se při pohybu v prostoru přitahují a odpuzují. Tento model je možné použít pro určování budoucích změn jako je tendence k aglomeraci nebo předvídání rychlosti růstu aglomerací. Dále je ho možné použít k vysvětlení pohybu mezi dvěma oblastmi, například pro přesun lidí, zboží nebo informací. Jiným příkladem může být modelování využitosti služeb podle jejich polohy ve městě. Pokud se v blízkosti nacházejí dvě nekonkurenční služby, které mají potencionálně stejného zákazníka, například prodejna oděvů a obuvi, jejich „náboje“ v tomto modelu se vzájemně posilují a zákazník bude do tohoto „silového pole“ více přitahován.

Přirozeně je tento model dále s výhodou používán při dopravních studiích, zaměřených na určování změn plynulosti provozu ovlivněné výstavbou nové dálnice, změnou její kapacity nebo změnou funkčního využití území. Přestože je jeho zaměření na komunikaci příliš úzké a neúměrně upřednostňuje maximální komunikační přenosy, postihuje významný faktor lidských sídel (Lynch, 1984, s. 334).

3.2.5 Město jako systém provázaných rozhodnutí

Podoba města je podle této teorie výsledkem opakovaných rozhodnutí mnoha jednotlivců, kteří mají odlišné cíle a kteří jsou neustále ovlivňováni výsledky rozhodnutí ostatních lidí. Modelově lze tuto situaci zobrazit jako komplexní systém, tvořený objekty a vazbami mezi nimi. Pro použití této teorie je třeba přesně definovat zkoumané objekty, vztahy mezi nimi i časové rozložení jednotlivých operací. Povaha modelu si vyžaduje pouze kvantifikovatelná data, což nedovoluje postihnout celou mnohoznačnost a neurčitost současného světa (Lynch, 1984, s. 336).

3.2.6 Město jako prostor konfliktů

Základní otázkou této teorie je „Kdo co získá?“ Svou podstatou vychází tento pohled z prastaré funkce měst ovládnout a dominovat svému okolí. Opevnění měst je pozůstatkem

této základní náplně. Marxistická teorie se zaměřila na boj třídní a teprve nedávno marxisté ve svých úvahách zmínili roli místa. Místo je chápáno jednak jako nechtěný výsledek kapitalistické moci, např. slumy, ale zároveň jako nástroj k ovládnutí ostatních tříd, např. obydlí dělníků. Místo tak představuje způsob kontroly (Lynch, 1984, s. 340).

3.3 Město jako projev hodnot společnosti

Podle Lynche jsou tyto teorie vzniku a života měst příliš obtížné a složité, zároveň ale fungování měst dostatečně nevysvětlují (Lynch, 1984, s. 343). Každá z teorií předpokládá odlišné hodnoty, ať už to jsou liberální hodnoty jako je tržní hospodářství, materiální zisk a osobní svoboda jednotlivce, dostatek komunikačních příležitostí nebo možnost dominovat okolí. Existuje nicméně mnoho dalších hodnot, které ovlivňují vzhled města.

CABE rozlišuje dva druhy hodnot, hodnoty vyměnitelné (exchange value) a hodnoty v užívání (value in use). Vyměnitelnou hodnotu lze vyjádřit penězi a uplatňuje se např. při prodeji nebo pronájmu nemovitosti v území. Hodnotu v užívání není lehké definovat, má dlouhodobou povahu a promítá se do každodenního života lidí. Jejím výrazem je pocit spokojenosti, bezpečí, zvýšená produktivita práce nebo menší stres (CABE, 2001, s. 14). Hodnoty nelze striktně zařadit do jedné nebo druhé skupiny. Reálné projevy určité hodnoty lze chápat jak ve smyslu hodnoty v užívání tak ve smyslu hodnoty vyměnitelné. Jako příklad lze uvést takové uspořádání místa, které vede k větší bezpečnosti. Tato lokalita bude mít větší hodnotu v užívání, ale charakter místa se jistě odrazí i v samotné ceně vyjádřené penězi.

Mezi základní a nejstarší hodnoty patří bezpečnost obyvatel. Byla ztvárněna do podoby hradeb, zdí, ghett, byla příčinnou mýcení lesů a ochrany zdrojů vody a potravin. Jako další hodnotu lze jmenovat duchovní cíle, které podle Lynche (Lynch, 1984) byly prvotním důvodem vzniku měst, předcházející význam obranný. Duchovní stavby vyjadřovaly moc, bohatství a vědění a tím vzbuzovaly pokoru a poslušnost obyčejných lidí. Ekonomická hodnota byla vyjadřována budováním staveb chránící zboží a potraviny, ochranou dopravních cest, budováním snadného přístupu k pracovním příležitostem nebo efektivním způsobem výstavby. Mimo tyto hodnoty existuje mnoho dalších, některé platné universálně, jiné podmíněné kulturním prostředím.

Mezi všeobecně uznávané hodnoty místa patří zdravotně nezávadné prostředí, čistota ovzduší, vody a půdy, přiměřená hladina zvuku, vhodné mikroklima, ochrana před přírodními katastrofami, ale i absence nebezpečných nemocí nebo kriminality. Tento výčet není zdaleka úplný, uvádí pouze několik málo všeobecně požadovaných hodnot prostředí.

Příkladem hodnot, které jsou podmíněné kulturním a historickým dědictvím daného místa, jsou některé společenské hodnoty. Jako příklad lze uvést sociální otevřenost většiny evropských zemí a naopak sociální stabilitu - rozdělení společnosti do kast, která existuje v jižní Asii.

Návrhy utopistických myslitelů se soustředí na sociální hodnoty jako jsou identita společnosti, posilování sociálních vazeb a podpora pocitu společenské sounáležitosti. S těmito hodnotami se váže spoluúčast na rozhodnutích společnosti, sociální stabilita a vytváření míst, která podporují neformální sociální kontakt (Lynch, 1984, s. 363).

Jedna z často zmiňovaných hodnot města je jeho schopnost vytvářet v obyvatelích pocit soudržnosti s místní komunitou, podporovat formální i neformální společenské kontakty, vést lidi k péči o prostředí a k vytváření osobní zodpovědnosti ve vztahu ke společnosti i k místu. Ne všechna sídla mají tuto schopnost stejnou měrou. Tato práce považuje výše uvedené aspekty města za jeho podstatnou hodnotu a nakládá s nimi jako s výsledkem ideálního urbanistického a architektonického procesu. Stejně tak, jako se společenské hodnoty propisují do fyzického ztvárnění města, tak se pocity obyvatel odrážejí v nejrůznějších sociálních projevech.

Existuje mnoho dalších hodnot, které lze odvodit ze ztvárnění konkrétního místa, které větší nebo menší počet lidí považuje za důležité.

Podle Mackaye jsou základní hodnoty odvozené ze způsobu, jakým uměle vytvořené prostředí (built environment) ovlivňuje způsob našeho života. Místa udržitelná z hlediska společnosti, ekonomie a prostředí mají větší předpoklad vyhovět nárokům dalších generací (Mackay, 2001). Mackay pro porovnání odlišných území definuje následující kritéria: propojenost (connectivity), přehlednost (permeability), dostupnost (accessibility), bezpečnost (safety), efektivní využití území (efficiency of land use), různorodost využití území (diversity of land use), nabídka parkových ploch (provision of parkland), přístup k parkovým plochám (access to parkland), hustota obyvatel (residential densities), hustota pracovníků (worker densities), nabídka zaměstnání (employment self-sufficiency), rozdílné velikosti pozemků (diversity of lot sizes), flexibilita budov k jinému využití (robustness of the built form), orientace ke slunci (solar orientation) a využití energie a emise (energy use and emissions).

Podle CABE je při tvorbě urbanistického a architektonického prostředí rozhodující realizace následujících opatření (DLTR/CABE, 2001, s. 12):

- síť cest, která je bezpečná, přímá a příjemná uživatelům,
- široká nabídka bydlení,
- pocit sousedství a společného vlastnictví,
- jednotná struktura budov, prostorů, krajiny a cest,
- rozvržení ulic, které odpovídá využití a souvislostem,
- příjemný a jasně definovaný veřejný a soukromý prostor,
- příjemné zahrady a veřejná místa,
- vyhovující ale nerušící parkování,
- bezpečné prostředí,
- dobře navržené domy, které vyhovují prostorovým a funkčním požadavkům,
- bydlení schopné vyhovět měnícím se požadavkům,
- prostředí zahrnující dlouhodobou údržbu,

- bydlení minimalizující spotřebu,
- dobře rozmyšlené detaily budov a veřejných proctor.

Z porovnání zásad současné anglické urbanistické tvorby a zásad amerického Nového Urbanismu vyplývá, že přístup obou hnutí je téměř totožný (Tiesdell, 2002). Společné názory se uplatňují zejména v následujících bodech:

- kompaktnější rozvoj a rozvoj s větší hustotou,
- multifunkční rozvoj a heterogenní komunity,
- domy orientované do ulice, fyzické určení prostoru a zejména tradiční urbanistické formy (kde budovy definují prostor),
- propojená komunikační síť,
- zaměření na chodce a na možnosti pěší dopravy,
- začlenění automobilové dopravy, ale ne její dominance.

Tento výčet doporučení má nicméně několik slabin. Na jednu stranu představuje jejich definitivní vymezení, které nezohledňuje další hodnoty, na druhou stranu jsou doporučení nejasně definovaná. Například požadavek kompaktnějšího rozvoje a rozvoje s větší hustotou nic nevyovídá o faktické požadované hustotě, nehledě na to, že tato hustota bude ideálně jiná v New Yorku a jiná v malém francouzském městě. Jiné hodnoty mohou také být kulturně podmíněné a při globální aplikaci by nemusely zcela odpovídat místním požadavkům. Kevin Lynch se v reakci na podobná doporučení pokusil vytvořit teorii dobrého města - A theory of good city form, která by svou universalností byla použitelná po celém světě. Lynch si je vědom kulturní a společenské podmíněnosti podoby různých prostředí, a definuje proto takové parametry místa, které mají universální platnost, a jejichž konkrétní ztvárnění je ponecháno na místním prostředí. Tyto základní parametry podle Lynche jsou (Lynch, 1984, s. 118):

- životnost (vitality),
- smysl (sense),
- forma odpovídající účelu (fit),
- dostupnost (access),
- správa (control),
- efektivnost (efficiency),
- spravedlnost (justice).

Při posuzování města je důležitý hodnotový systém, který k tomu používáme. Tento systém má dvě části. Jednu představují všeobecně uznávané hodnoty, které vyplývají z faktu, že všichni lidé potřebují k životu naplnění základních potřeb, jako je například vzduch, voda, světlo, teplo, potrava, přístřeší, atd. Druhá skupina hodnot je kulturně podmíněná. Uspokojování obou typů hodnot společnosti je významným činitelem, na kterém závisí spokojenost lidí a jejich kladný vztah k prostředí. Toto prostředí je v konkrétním případě vždy popsáno geografickým prostorem. Ve zbytku kapitoly (3.4 až 3.8) je uveden podrobnější popis architektonických a urbanistických vlastností geografického prostoru, jejichž konkrétní podoba ovlivňuje spokojenost obyvatel s prostředím (Rapoport, 1977).

3.4 Přírodní a umělé prostředí

Vzhled města je obvykle popisován prostorovým uspořádáním fyzických objektů přírodního i uměle vytvořeného prostředí, tedy popisem jeho geografického prostoru. Tvoří jej tedy budovy, ulice, obchody, školy, nemocnice a cesty, ale i kopce, řeky nebo stromy (Lynch, 1984, s. 47). Přírodní rámec i uměle stavěné prostředí se vzájemně ovlivňují a tvoří mezi sebou určitou vazbu. Stavěné prostředí v historii velmi úzce vycházelo z přírodních podmínek, ať už to byl přístup k vodě, možnost přebrodit řeku, vhodná topologie terénu nebo orientace ke světovým stranám (Hrůza a Zajíc, 1996; Lynch, 1984). Podoba umělého prostředí je vždy navíc výsledkem kulturního života společnosti (Halík a kol., 1998). S prudkým rozvojem technologie, stavebnictví a dopravy v 19. a 20. století se provázanost místa s přírodou uvolňovala. Stavební rozvoj se tak uplatnil i v místech, která by v historii zůstala nedotčená, ať už z důvodu nedostupnosti základních zdrojů, složitého terénu nebo z důvodu neúnosné vzdálenosti od center aktivit (Katz, 1994, s. ix). Reakce stavěného prostředí na přírodní rámec místa v ideálním případě vychází z pochopení a respektování skladby přírodního rámce - *genia loci* a vhodným způsobem na něj navazuje (Schulz, 1994; Cílek, 2004, s. 10). Existují ale i příklady, kdy se stavební činnost člověka vazbou sídla na přírodní rámec příliš neomezuje. Reakce přírodního prostředí na stavební činnost bývá pomalejšího charakteru, a snad proto bývá občas nedoceněna. Příkladem těchto reakcí je změněný klimatický režim, stav vodních toků, množství dešťových srážek či vlhkostní poměry (Cílek, 2005, s. 55).

3.5 Architektonický a urbanistický prostor

Prostor města lze posuzovat skrze jeho části: architektonický prostor a urbanistický prostor. Architektonický prostor lze chápat jako prostor budov, urbanistický prostor jako prostor mezi budovami. Toto rozdělení je přirozeně teoretické, protože ve skutečnosti nelze oba druhy prostorů jednoznačně oddělit, navíc se oba vzájemně ovlivňují. Při analýze území je tedy vhodné chápat stavby jako části většího celku (Krier, 2001, s. 25). Na rozdíl od velkého estetického důrazu, který je kladen na jednotlivé architektonické objekty, je prostoru mezi nimi věnováno daleko méně pozornosti (Katz, 1994, s. xxi).

Tento prostor přitom výrazně ovlivňuje život komunity a spokojenost jejích obyvatel. Gehl přímo poukazuje na schopnost prostředí ovlivnit život společnosti:

"Hovoříme tady o životě mezi budovami, protože rozsah a charakter venkovních aktivit nejvíce ovlivňuje materiální projektování. Právě tak, jako je možné volbou materiálů a barev vytvářet určitou paletu města, je stejně možné projektovým rozhodnutím ovlivnit modely aktivit, vytvořit lepší nebo horší podmínky pro venkovní události a vytvářet živá nebo neživá města." (Gehl, 2000, s. 33).

Nedostatečná pozornost věnovaná urbanistickým prostorům vede k oslabení vazby lidí k místu (Jacobs 2000), k menšímu zájmu o veřejný život (Greenberg, 1995; Jacobs, 2000), k zhoršení bezpečnosti v oblasti nebo ke zvýšené ekonomické zátěži na rodinu (Fathy, 1973).

3.6 Soukromý a veřejný prostor

Urbanizované prostředí se skládá z mnoha částí, které podléhají odlišným pravidlům. Důvodem je potřeba člověka vymezit se oproti ostatním lidem, kontrolovat množství informací, které na jedince působí.

Nechtěné interakci lze zabránit mnoha způsoby. Konkrétní oddělení je ve většině případů výsledkem spolupůsobení více faktorů. Příkladem jsou:

- pravidla chování, odlišné společenské postavení,
- psychologické nástroje - uzavření se do sebe, drogy, snění,
- časové rozložení aktivit - tak, že se odlišní uživatelé místa nesetkají,
- prostorové oddělení - architektonickými prvky - zdi, dveře, záclony.

Prostorové oddělení vede k vytvoření typologie prostorů, které se liší mírou interakce člověka s ostatními lidmi. Jsou to (Rapoport, 1977, s. 289):

- veřejný proctor,
- poloveřejný proctor,
- polosoukromý proctor,
- rodinně soukromý proctor,
- individuálně soukromý proctor.

Místa poloveřejná a polosoukromá představují přechodovou zónu mezi veřejným a soukromým prostorem. Jejich existence je velmi důležitá, protože zabraňuje kolizním střetům uživatelů jednotlivých míst a podporuje míru bezpečí a orientace (Šolcová, 1991).

Kratochvíl uvádí potřebu hierarchického rozdělení prostorů do souvislosti s polaritou veřejné a soukromé sféry, která je typickým znakem městského života. Člověk se podílí na hierarchicky odlišných úrovních svého života a k tomu potřebuje i určitý druh místa (Kratochvíl, 1996, s. 84).

Hierarchické rozdělení ve větším měřítku představuje Doutlík (Doutlík, 1996, s. 43). Prostor města dělí na:

- obytné skupiny,
- obytné okrsky,
- obytné čtvrti nebo obvody,
- obytné sektory.

Obytnou skupinu chápe jako nejmenší organizační jednotku, která není soběstačná (Doutlík, 1996, s. 43). O velikosti obytné skupiny obvykle rozhodují realizační etapy ucelených investičních celků a doprovodná vybavenost. Velikost se udává od 300 - 500 obyvatel do 3

000. Urbanistická prostorová skladba může, ale nemusí sledovat a vyjadřovat toto organizační členění.

Obytný okrsek má velikost od 3 500 obyvatel do 6 000 obyvatel. Plošná velikost je daná pěší docházkovou vzdáleností, která je 800 metrů. Vnitřní část je pěší, dopravní tahy jsou na obvodě okrsku.

Termín obytná čtvrť či obytný obvod vymezuje jako území s velikostí od 15 000 až 30 000 obyvatel (Doutlík, 1996, s. 44). Významnou roli pro určení hraje vyšší občanská vybavenost jako jsou kulturní, správní obchodní nebo rekreační služby. Obytnou čtvrtí nebo obvodem projíždějí základní komunikace se systémem MHD (Doutlík, 1996, s. 46).

Městský sektor se používá v souvislostech velkých měst nad 100 000 obyvatel (Doutlík, 1996, s. 46).

3.7 Front and back

S pojmy soukromý a veřejný prostor úzce souvisí pojmy front a back. Front je prostor určený k reprezentaci, zatímco back je prostor soukromý, kde se odehrávají běžné rodinné nebo pracovní aktivity. Rozdělení prostorů na front a back je možné ve všech měřítkách, tedy na úrovni města - např. pěší kolonády jako front, i na úrovni čtvrtí nebo pozemků a bytů (Rapoport, 1977, s. 296). Například předzahrádka jako front a vlastní zahrada za domem jako back. Jednoznačné vymezení prostorů front a back pomáhá snadnější orientaci v prostředí, posiluje určení prostorů jako poloveřejné, polosoukromé a soukromé a snižuje tak možné sociální kolize.

3.8 Místo

Za základní jednotku města lze považovat místo (behavior setting). Užívaná místa jsou jasně vymezené lokality, ve kterých se odehrávají určité aktivity. Taková místa obsahují klíče (návody), díky kterým víme, že se nacházíme v odlišném místě (Rapoport, 1977, s. 298) a zároveň obsahují informace o tom, jak se máme správně chovat. Většina prostředí obsahuje velké množství míst, která se liší množstvím kontroly, kterou nám poskytují, rolí, kterou v nich máme, nebo svou funkcí. Lidé chápou budovy a části měst jako místa. Množství míst, které jednotlivci užívají, jejich prostorové uspořádání a časové využití tvoří jedincův „behavior setting system“. Tento pojem je svým obsahem velmi podobný dříve zavedenému termínu behaviorální prostor.

4. Vnímání prostředí člověkem

V předchozí kapitole 3 jsme hovořili o městě jako o ztvárnění hodnot společnosti. Při interakci prostředí a člověka působí na člověka mnoho faktorů. Tyto faktory ovlivňují, jaké významy a hodnoty člověk prostředí přikládá. Patří mezi ně například jedincova smyslová vybavenost, vlastnosti prostředí i způsob pohybu prostředím. Záleží i na tom, z jakého kulturně sociálního zázemí člověk pochází. Právě hodnotový systém určité kultury významně ovlivňuje výsledek procesu vnímání.

Termín vnímání má v literatuře zabývající se vztahem člověka k prostředí mnoho významů. Rapoport tedy úžeji vymezuje tento pojem do tří kategorií, které se na vztahu člověka a prostředí podílejí. Tyto kategorie nazývá (Rapoport, 1977, s. 31):

- percepce (perception),
- kognice (cognition),
- hodnocení (evaluation).

Rozdělení na percepci, kognici a evaluaci je pouze teoretické, protože ve skutečnosti jde o souvislý proces, ve kterém prostředí působí na člověka v jednom okamžiku, a člověk je současně vnímá, chápe, třídí a hodnotí.

4.1 Percepce

4.1.1 Smyslové vjemy

Percepce je základní proces, který zprostředkovává vztah člověka s prostředím, a je podmínkou dalších stupňů poznání. Percepcí se v tomto případě rozumí smyslové vnímání celého prostředí okolo nás. Toto vnímání probíhá všemi smysly, registrujeme přitom zrakový, čichový, sluchový vjem, texturu prostředí pomocí hmatu, kinetiku, pohyb vzduchu a teplotu, atd. Celkově má největší význam vjem zrakový, který registruje vlastnosti okolí jako jsou barva, tvar, velikost, a poskytuje celkový přehled o prostředí. Zrak je výrazně horizontální, jeho horizontální zorné pole je výrazně širší než vertikální. Osoba, která jde po ulici, nevidí prakticky nic jiného než přízemí budov, dlažbu a co se děje na ulici jako takové (Gehl, 2000, s. 65). Této skutečnosti využil Adolf Loos, když při stavbě Golden&Salatch ve Vídni umístil kamenný obklad jako výraz luxusu jen do přízemí, zatímco vyšší část fasády nechal pouze omítnout.

Okruh vymezený vzdáleností asi 100 metrů se nazývá společenské zorné pole. Postavy, které jsou v tomto okruhu, lze individuálně rozlišit. Ve vzdálenosti 70 - 100 metrů je možné určit pohlaví osob, přibližný věk a to, co daná osoba dělá. Ve vzdálenosti 30 metrů lze rozpoznat rysy obličeje, účes, věk a při vzdálenosti 20 - 25 metrů jsme schopni rozpoznat pocity a nálady ostatních. 1 až 3 metry jsou běžné pro konverzaci.

Zvuk má funkční dosah asi 7 metrů, do vzdálenosti asi 35 metrů lze poslouchat, klást otázky a odpovídat, ale není možné vést normální konverzaci. Nad 35 metrů je schopnost slyšet značně snížena. Zvuk má schopnost upozorňovat na významné situace a tím obohacovat celkový zážitek z prostředí. Další smysly většinou používáme jako doplňkové. Přitom existují místa, která jsou specifická zvláště vjemy čichovými, např. přístavní města nebo sluchovými jako jsou např. místa v okolí nádraží či letišť (Hexner, 2002).

4.1.2 Registrované odlišnosti

Podmínkou, aby bylo cokoli z prostředí zaregistrováno, je schopnost objektu upoutat pozornost člověka. To vyžaduje, aby měl takový objekt registrovatelné odlišnosti (noticeable differences) (Rapoport, 1977). Tyto vlastnosti nemusí být samy o sobě významné, důležitý je jejich kontrast oproti okolí. Jako příklad lze uvést odlišný stavební materiál duchovních staveb ve středověku - kámen, oproti dřevěným obytným stavbám. Jiným příkladem je barevné, výškové a hmotové odlišení nebo kontrast zalesněných kopců oproti vymýcené rovině vesnice. Schopnost prostředí upoutat a předat zakódované významy se podstatně zvyšuje, pokud prostředí obsahuje velký počet těchto odlišností, které se vzájemně doplňují a podporují. K tomu přispívá komplexnost prostředí.

4.1.3 Pohyb prostředím

Prostředí vnímáme odlišně podle rychlosti, jakou ho poznáváme. Rychlost pohybu je závislá na druhu dopravy. Při různé rychlosti registrujeme odlišné charakteristiky prostředí podle jejich měřítka. Způsob pohybu tak ovlivňuje množství informací, které získáme, tedy, jak často se objeví významné odlišnosti prostředí, jak dlouho je budeme vnímat, i zda si jich vůbec všimneme. Drobnější měřítka vyžaduje pomalejší rychlost, proto mají chodci lepší znalost prostředí než motoristé, mají větší přehled o aktivitách odehrávajících se v prostředí i o významu místa (Rapoport, 1977, s. 240). Na vnímání prostředí má vliv i směr pohybu, odkud prostředí poznáváme. Zachycení obrazu prostředí jako kresebné znázornění jednotlivých obrazů městské krajiny při pohybu tímto městem provedl v 60. letech 20. století Gordon Cullen (Cullen, 1961). Cullen tuto městskou krajinu analogicky ke krajině přírodní - landscape, nazývá townscape.

4.2 Kognice

Kognice představuje proces, ve kterém svět získává význam tím, že ho pojmenujeme, klasifikujeme a uspořádáváme do systému pojmů. Výsledkem je organizace prostředí do mentálních obrazů (mental images). Mentální obrazy, které si lidé vytvářejí, obsahují jak podněty, které zaregistrovali a vzali na vědomí, tak i zprostředkované informace. Přímá zkušenost vede k vytvoření jasnějšího a přesnějšího obrazu.

4.2.1 Filtry

Kognice prostředí je ovlivňovaná průchodem informací z vnímaného světa skrze mnoho filtrů. Filtry rozumíme soubor pravidel, která se používají pro výběr, pozměnění a uspořádávání informací. Filtry jsou součástí pravidel určité kultury. Skrze ně dochází k umocnění nebo oslabení informací nebo jinému přetvoření. Příkladem filtrů jsou kulturní zvyklosti dané skupiny, její hodnotový žebříček, ale i osobnostní charakteristika jednotlivce jako je pohlaví, věk, vzdělání a předchozí zkušenosti. Filtry fungují individuálně, ale jsou podobné v rámci určité skupiny lidí (Rapoport, 1977, s. 39; Lynch, 2000, s. 7). Na podobě kognitivního obrazu prostředí se podílí i očekávání, které s sebou člověk nese.

Výsledkem kognitivního procesu je vytvoření jedinečného obrazu geografického prostoru. Vztahy mezi objekty v tomto obrazu neodpovídají jejich skutečným fyzickým vztahům, ale způsobu, jakým se nám jeví. Ačkoliv jsou kognitivní obrazy čistě individuální, je možné sledovat určité podobnosti, závisující na homogenitě - tedy na společném filtru, vybraného vzorku lidí (Lynch, 2000, s. 7).

4.2.2 Mentální obrazy

Na vytvoření obrazu prostředí se podle Lynche podílejí tři hlavní komponenty: identita, struktura a význam. Identitou rozumí schopnost určit jedinečnost místa a tím jeho oddělení od okolí. Strukturu chápe jako prostorové rozvržení objektů tak, jak se jeví pozorovateli. Významem rozumí praktický nebo citový vztah předmětu k uživateli.

Otázka významu je podle Lynche problematická. Lynch se domnívá, že význam nelze jednoduše ovlivnit tvorbou fyzického prostředí, a dále nepovažuje skupinové významy za dostatečně konsistentní oproti vnímání identity a struktury. Lynch se ve své práci proto soustředí na první dva komponenty, tedy identitu a strukturu, a otázky významu ponechává stranou (Lynch, 2000, s. 8).

Tento přístup kritizují Harrison a Howard (Harrison a Howard, 1972). Jejich práce ověřuje hypotézu, která tvrdí, že význam hraje při utváření mentálních map prostředí velice důležitou roli. Jejich studie v Denveru v Coloradu zkoumala, čeho si lidé na svém okolí nejvíce všímají a podle jakých kritérií prostředí člení. Došli k závěru, že lidé si vytvářejí obrazy města zejména skrze umístění objektů - tedy strukturu města a jejich význam. To platí zejména v případě cest a oblastí. Mnoho obyvatel popisovalo své okolí hlavně pomocí funkční náplně a estetickým kvalitám věnovali podstatně méně pozornosti. Vzhled nebo strukturální vlastnosti, hlavní témata Lynchovy studie, jsou významně zmiňovány jen u monumentů.

Dalším důvodem pro začlenění objektu do mentálního obrazu prostředí, může být jeho dlouhé užívání, přestože vizuálně působí nevýrazně. Jiným důvodem je zapojení objektu do našeho stereotypu, který již máme předem vytvořený (Lynch, 2000, s. 6). Francouz si tak častěji všimne kavárny než například Japonec.

Tím, že prostředí kognitivně uchopíme a uspořádáme informace do schémat a obrazů, dochází ke snížení informací, které na nás působí. Tím redukuje možný stres vzniklý přetížením.

4.3 Evaluace

Hodnocení prostředí je tvořeno celkovou emocionální reakcí na prostředí, spíše než detailním studiem jednotlivých aspektů. Spočívá v porovnání ideálních schémat a schémat, která skutečně vnímáme.

Prostředí - prostory i objekty, lze hodnotit z hlediska projeveného významu (manifest meaning) (Rapoport, 1977, s. 59) nebo významu skrytého (latent meaning) (Rapoport, 1977, s. 56). Projevený význam reprezentuje účel, pro který je objekt nebo prostor vytvořen. Například knihovna nabízí možnost číst si a půjčovat knihy, park vytváří prostor pro rekreaci a sport. Význam latentní je podmíněn socio-kulturními a symbolickými aspekty. Jeho podstata je v tom, že představuje vyšší společenský status. V případě parku to znamená dostupnost zeleně, klidného prostředí nebo vyloučení zástavby, to vše nezávisle na tom, zda je park fakticky využíván.

Při procesu evaluace je třeba rozlišit mezi hodnocením estetických kvalit prostředí a osobními preferencemi výzkumníka (Craik, 1972, s. 256). Osobní preference jsou podmíněny vlastnostmi jednotlivce i skupiny, zatímco posuzování estetického vzhledu odráží snahu veřejnosti přiblížit se zažitému estetickému standardu. Podle Craika jsou standardy výsledkem práce skupiny odborníků, kteří své postoje vyjadřují na veřejné platformě, ve školství a v médiích (Craik, 1972, s. 257). Široká veřejnost je těmto pohledům vystavena a postupně se je naučí s větší nebo menší přesností chápat jako standardy.

Rozlišení osobních preferencí od hodnocení estetických kvalit má velký význam v praxi. Pokud se záměry územního plánování opírají o estetické argumenty, které odpovídají zažitým standardům, je větší pravděpodobnost, že budou lidmi akceptované, přestože s nimi osobně nemusí souhlasit.

Projevem hodnocení prostředí je vůle lidí stěhovat se (Coolen a Hoekstra, 2001, s. 287). Lidé zaznamenávají splnění svých hodnot a požadavků na bezpečnost, dostupnost a kvalitu zaměstnání, obchodů, služeb, rekreace, posuzují blízkost přátel a rodiny, hodnotí druh bydlení, jeho kvalitu, cenu, polohu i množství a druh zeleně (Rapoport, 1977, s. 82). Pokud člověk dojde k neuspokojivému výsledku, je tím vystaven stresu, a může proto projevit touhu odstěhovat se na místo, které lépe vyhovuje jeho ideálním představám. Touha po změně bydliště neodpovídá skutečnému procesu stěhování. Skutečné stěhování je ovlivněno reálnými možnostmi, jako je existence prostředí, které se více podobá ideálním představám nebo finanční dostupnost takového bydlení.

Proces přestěhování obsahuje jak změnu fyzického prostředí, tak i přerušení sociálních pout v daném místě (Buttimer, 1972, s. 288). Nové prostředí lze chápat jako pozitivní, pokud v něm migranti mají schopnost vytvořit si nové uspokojivé sociální vazby.

Pokud člověk nemá možnost změnit své prostředí, lze u něj sledovat projev tzv. kognitivní disonance. Jde o snižování rozdílu mezi skutečným a ideálním prostředím, tak, aby se snížil stres vyplývající z života v tomto prostředí (Rapoport, 1977, s. 85). Tento faktor je třeba uvažovat v experimentální části této práce, kde do určité míry ovlivňuje odpovědi respondentů.

5. Vztah člověka a prostředí

Tato kapitola staví na předchozích kapitolách 2, 3 a 4. Prostřednictvím kognitivních a hodnotících procesů, popsaných v kapitole 4, spojuje poznatky o prostoru (kapitola 2) a hodnotách města jako lidského obydlí (kapitola 3).

Vztah člověka a místa má multi-dimenzionální povahu a lze na něj nahlížet z různých úhlů pohledů. Podle Altmana a Lova mezi ně patří architektura, územní plánování, krajinná architektura, antropologie, psychologie, sociologie nebo sociální ekologie (Altman a Low, 1992). Různí autoři poukazují na odlišné povahy tohoto vztahu podle disciplíny, kterou se zabývají. Hummon rozlišuje tři druhy vztahu člověk - místo (Hummon, 1992):

- spokojenost společnosti s místem (community satisfaction),
- sounáležitost komunity s místem (community attachment),
- identitu místa (identity, place and community sentiment).

Cross vztah člověk - místo dělí do ještě více podskupin (Cross, 2004):

- sounáležitost s místem (place attachment),
- začlenění do společnosti (sense of community),
- identita místa (place identity),
- funkční sounáležitost (functional attachment),
- společenská sounáležitost (social attachment).

Podle Buttimer je celková spokojenost odvislá od tří hlavních vlastností (Buttimer, 1972, s. 290):

- schopnost identifikovat se se sousedstvím (home area),
- dostupnost k požadovaným místům, službám a lidem,
- stav fyzického prostředí odpovídající obrazu ideálního prostředí.

Toto rozdělení je výrazem teoretického přístupu k problematice. Ve skutečnosti se tyto pohledy do jisté míry překrývají a popisují jen jinou stránku jednoho komplexního vztahu mezi místem a jedincem, respektive společností. Následující kapitoly rozvádějí tři podoby vztahu místo - společnost, jak je uvádí Hummon.

5.1 Spokojenost komunity s prostředím

Při hodnocení spokojenosti společnosti s místem lze využívat dvou druhů informací. Jedna skupina informací je objektivní, druhá skupina představuje subjektivní hodnocení místa samotnými obyvateli (Hummon, 1992). Hummon považuje subjektivní hodnocení místa samotnými uživateli za zdroj celistvějšího obrázku místa, než objektivně získaná data (Hummon, 1992).

Z objektivních faktorů, působících na spokojenost s místem, je podle Frieda nejdůležitější kvalita bydlení, vlastnosti sousedství, jednoduchý přístup k přírodě a osobní vlastnictví nemovitostí (Fried, 1982).

Guest a Lee se s Friedovými závěry v podstatě shodují a považují za rozhodující faktory osobní vlastnictví nemovitostí, bydlení větších rozměrů, přístup do parků a blokové uspořádání domů s použitím slepých ramen (Guest a Lee, 1983).

Podle Hertinga a Guesta je významným činitelem stav domů, estetický vzhled, čistota prostředí nebo nízká hladina hluku (Herting a Guest, 1985).

Spokojenost s místem je často posuzována podle dostupnosti občanů k vybavenosti a z toho plynoucí možnosti vykonávat nejrůznější aktivity. Aktivity směřují k naplnění psychologických potřeb (spaní, konzumace potravin), institucionálních potřeb (práce, vzdělání), osobních povinností (nakupování) a osobních zájmů (zábava) (Vilhelmson, 1999, s. 178). Dostupnost je příkladem možného subjektivního hodnocení - vnímáním vzdálenosti lidmi i objektivním hodnocením - matematickým měřením.

S otázkou dostupnosti se pojí základní rozhodnutí a to, jak vybrat vybavenost, ke které se vzdálenost bude posuzovat. Apparicio a Ségiun při mapování dostupnosti služeb pro obyvatele sociálního ubytování v Montrealu uvažují služby, které se nacházejí v určité vzdálenosti od samotného ubytování, a nepřihlížejí k preferencím obyvatel (Apparicio a Ségiun, 2006). Výběr služeb provádí autoři výzkumu na základě vlastní úvahy a dělí tyto služby do šesti základních kategorií: služby kulturní, vzdělávací, zdravotní, sportovní a rekreační, peněžní a jiné, mezi které patří například policejní stanice nebo prodejna potravin. Výsledek výzkumu by byl pravděpodobně odlišný, pokud by výběr služeb prováděli samotní obyvatelé. Nelze totiž zaručit, že obyvatelé sociálního zařízení považují vybrané služby za podstatné a naopak, že jim ve výběru zařízení některé nechybí.

Odlišný postup použili pro stanovení indikátoru dostupnosti rodin s nižším příjmem ke službám novozélandští autoři (Witten a kol., 2001). Jejich metoda je rozdělena do dvou kroků. V prvním kroku rodiny samy určí služby, podle vlastních kritérií, a teprve ve druhém kroku je posouzena daná vzdálenost. Při výběru služeb se jednotlivec rozhoduje mezi službou nejlepší kvality a vzdáleností, kterou je této službě ochoten obětovat (Ness, 2006, s. 636). Existují navíc druhy služeb, kdy si vybereme vždy tu nejbližší, protože nerozhoduje kvalita poskytnuté služby, jako například pošta, jindy je výběr služby určen spádovou oblastí jako v případě finančního úřadu (Ness, 2006, s. 629).

Slabinou tohoto přístupu je fakt, že lidé do výběru promítají vlastní motivy a vliv kulturního prostředí, a můžou za prvé významné služby opominout, nebo naopak vybrat tak specializované služby, kvůli kterým se bude prostředí jevit jako nedostatečně vybavené (Ness, 2006, s. 630). Pokud budu například konzumovat výhradně bio potraviny, bude se mnoho lokalit standardně vybavených obchody s potravinami jevit jako nedokonale zabezpečené. Další skutečností, ovlivňující výběr služeb, je indikátor četnosti využití. Četnost, s jakou je služba využívána, je závislá na druhu služeb a neměla by být kritériem výběru. Obchod s potravinami, který obyvatelé navštěvují několikrát za týden, by získal neúměrnou důležitost oproti zdravotnímu středisku, které, přestože je podstatně méně navštěvované, představuje výraznou kvalitu území (Apparicio a Ségiun, 2006, s. 191).

Podle Goudyho (Goudy, 1977) je spokojenost společnosti nesprávně interpretována jako závislá proměnná nabídky služeb. Namísto toho považuje za rozhodující sociální dimenzi společnosti a upozorňuje na to, že společnost je spokojenější, pokud v ní jsou silnější primární vztahy, pokud se obyvatelé spoluúčastní na místních záležitostech a rozhodnutích a pokud společnost vykazuje heterogenní vlastnosti. Ve svém pozdějším výzkumu, zaměřeném na ověřování výsledků experimentů Kasardy, Janowitze a Buttela upozorňuje, že spokojenost společnosti se váže k prostorovým aspektům prostředí (Goudy, 1982).

5.2 Sounáležitost komunity s prostředím

Pocitem sounáležitosti komunity s místem a vlivem místa na charakter komunity se významně zabývali představitelé Chicagské školy Wirth, Park a Burges. Wirth dává do protikladu městskou urbanizovanou společnost s tradiční společností zemědělskou (Wirth, 1938). Podle něj dochází ve městech k nahrazení primárních kontaktů za sekundární. To podle Wirtha probíhá oslabením příbuzenských vazeb, omezením sociálního významu rodiny a obecně snižováním tradiční sociální solidarity. To vede ve městech k institucionalizaci funkcí, např. zdravotnictví nebo školství, které se původně odehrávaly v rámci rodiny. Člověk narozdíl od tradiční společnosti získává více identit v oddělených prostředích, jako je zaměstnání, dobrovolné organizace, rodina nebo přátelé. Wirth tento posun v charakteru společnosti popisuje třemi rozhodujícími faktory:

- velikostí populace,
- hustotou lidské populace,
- heterogenitou společnosti.

Park a Burges naproti tomu považují za nejdůležitější pro přilnutí jednotlivce k místu

- délku pobytu v místě,
- umístění jednotlivce v sociální struktuře společnosti (měřeno druhem zaměstnání),
- období životního cyklu (vyjádřeno věkem).

Tato klasická díla byla podrobena mnoha experimentům, které se snažily ověřit pravdivost vyslovených závislostí. Kasarda a Janowitz (Kasarda a Janowitz, 1974) nazvali Wirthův model lineární, protože předpokládá přímou závislost mezi velikostí populace, hustotou lidské populace a heterogenitou společnosti a vznikem sounáležitosti s místem. Parkův a Burgesův přístup nazvali systémovým, protože připouští jednak vliv masové společnosti, ale i přátelských a rodinných vztahů, formálních a neformálních vazeb na přilnutí k místní společnosti. Kasarda a Janowitz na základě experimentu provedeném v Anglii, vyhodnotili systémový model založený na délce pobytu respondentů jako pravdivější než lineární model Wirthův. Svým výzkumem nepotvrdili Wirthovo tvrzení, že společenství o velkém počtu a hustotě vykazuje slabší příbuzenské a přátelské vztahy. Naproti tomu došli k přesvědčení, že délka pobytu jedince v místě představuje zásadní faktor rozvoje sociálních vazeb (Kasarda a Janowitz, 1974).

V otázce délky pobytu jedince na určitém místě dochází Musil k podobnému závěru jako Kasarda a Janowitz. Podle něj je délka pobytu přímo-úměrná sounáležitosti člověka s daným místem. Tedy čím déle člověk žije na jednom místě, tím víc si na něj zvyká, a zároveň má větší příležitost navázat sociální vazby (Musil, 1985, s. 272). Musil rovněž předpokládá, že nespokojený, nezačleněný člověk by využil příležitosti a odstěhoval se. The Royal Commission on Local Government in England and Wales došla k výsledkům, že lidé se cítí k místu vázání více, pokud v něm žijí déle, nejlépe pokud jde o jejich rodné místo (citováno v Relph, 1976).

Výsledky experimentu Goudyho výzkumu prováděném v lowě (Goudy, 1982) potvrdily závěry výzkumu Kasardy a Janowitz. Délka pobytu dotázaných zůstává zásadním faktorem ovlivňující sounáležitost společnosti. Naproti Kasardovu a Janowitzovu experimentu ale připisuje daleko větší váhu věku respondentů. Woolever uznává vysokou hustotu jako příčinu omezující sousedskou soudržnost a zapojení s ostatními nejen na úrovni celého města, ale i na úrovni sousedské (Woolever, 1992).

Pro měření společenské sounáležitosti používají autorské dvojice Kasarda a Janowitz a Theodori a Luloff tři základní otázky (Kasarda a Janowitz, 1974; Theodori a Luloff, 2000):

- Je v okolí vašeho současného bydliště místo, u kterého máte pocit, že tam patříte a kde se cítíte jako „doma“?
- Zajímáte se o to, co se děje ve vašem místě bydliště?
- Představte si, že byste se z nějakého důvodu museli přestěhovat z této komunity. Cítili byste štěstí nebo lítost při představě odchodu?

Cuba a Hummon se ptají (Cuba a Hummon, 1993):

- Cítíte se zde doma?
- Proč se zde cítíte doma?
- Spojujete pocit domova s Vaším domem/bytem, nebo s touto společností, nebo s celým městem?

Tento způsob měření považuje Crossová za nevyhovující a zavádějící, protože nevědomky dochází k měření odlišných vlastností, jako je emocionální sounáležitost a zájem o začlenění (Cross, 2004). Sama navrhuje následující otázky:

- Proč jste se rozhodl zůstat/přistěhovat se do ...?
- Cítíte se zde doma?
- Jaké místo nazýváte domovem?
- Když se řekne ideální místo, jaké místo se Vám vybaví?
- Na jakých skutečných místech jste byl/a, která by odpovídala tomuto ideálu?
- Pokud byste mohl/a žít na jakémkoliv místě na zemi, nehledě na peníze, práci, rodinu nebo jiná omezení, kde by to bylo?
- Když myslíte na budoucnost, je Vaším záměrem zůstat tady nebo se odstěhovat jinam?
- Pokud byste se odsud odstěhoval/a, jaký by byl důvod?

Tyto otázky Crossové jsem zařadila také já do svého dotazníku, který popisují v experimentální části této práce.

Sounáležitost s místem i s lidmi, kteří v něm žijí, je významně ovlivněna osobním zapojením a angažovaností v záležitostech, týkajících se místa a komunity (Alexander, 1985; Arthurson, 2003; Blažek, 1998; Buttimer, 1972; Chase a kol.; Fathy, 1973; Hummon, 1992; Power, 1996).

Buttimer upozorňuje na nutnost záměny termínu "being" pro život v obytných čtvrtích za termín "becoming". Zdůrazňuje potřebu tvůrčího dialogu obyvatel s prostředím, jehož výsledkem je přetváření, úprava a přizpůsobování si prostředí tak, aby více odpovídalo jejich konkrétní představě domova.

Pro Fathyho (Fathy, 1973) je osobní zapojení jednotlivců do procesu výstavby nevyhnutelné, protože řešil výstavbu egyptské vesnice, kde vzhledem k velmi tíživé sociální situaci obyvatel, nepřicházel jiný způsob realizace výstavby v úvahu. Fathy inicioval projekt, který typologicky a urbanisticky reagoval na egyptské kulturní tradice, a který využíval místní dostupný stavební materiál - hlínu. Způsob výstavby této vesnice se ukázal být ekonomicky velmi úspěšný a i život ve vesnici se po lidské stránce ukázal být velmi uspokojivý.

Alexander uvádí příklad projektu menšího rozsahu. Popisuje experimentální výstavbu šesti rodinných domů při hranicích Mexika a Spojených států. Jeho ústřední myšlenka je téměř shodná s Fathyho, i když je poněkud radikálnější. Je založena na přímé účasti budoucích obyvatel v procesu plánování dispozičního řešení jednotlivých objektů i urbanismu celé sídelní jednotky. Projekt nevyžadoval osobní účast v samotném procesu výstavby, přesto se většina zúčastněných podílela i na manuální práci. Alexander vyzdvihuje nutnost osobní angažovanosti v procesu rozhodování o podobě místa bydliště a navíc poukazuje na důležitost osobního začlenění jedince do stavebního procesu:

"Sami něco vytvořili, pevně zapustili své kořeny, zformovali svět a stejně tak i zformovali sebe a teď žijí ve světě, který si pro sebe vytvořili, změněni, přetvořeni, otevřeni, mocní, svobodní ve své slávě..." (Alexander, 1985, s. 322) (originalní znění v příloze B, text 3)

Zatímco Alexander se ve své práci zaměřuje na otázku osobního bydlení, upozorňuje Arthurson (Arthurson, 2003) na výhodné provázání participace mezi komunitou uživatelů, tzv. odspoda a vládními rozhodnutími, tzv. shora. Za velmi důležité považuje uvedení některých návrhů do praxe tak, aby obyvatelé získali důvěru ve svá rozhodnutí a ve smysluplnost svého snažení. Power, přestože se zabývá specifickým společenským složením obyvatel sociální výstavby, dochází k velmi podobným výsledkům jako Alexander, tedy, že zapojení obyvatel se podílí na zlepšení životních podmínek v místě bydliště (Power, 1996).

5.3 Identita prostředí

Vedle spokojenosti s místem a sounáležitosti s místem, tvoří podle Hummona identita místa třetí základní povahu vztahu společnosti a místa (Hummon, 1992).

Identita místa nám poskytuje vědomí, že jsme *tady* a ne *tam*, vědomí, že místo, na kterém jsme, je jedinečné a unikátní (Relph, 1976, s. 62).

Člověk se potřebuje s místem ztotožnit, aby ho mohl brát jako pevný bod, skrze který chápe sám sebe i své okolí. Podle Kratochvíla:

"...člověk vždy bytostně potřebuje nacházet ve městě ozvěnu svých existenciálních prožitků, svých vlastních zkušeností světa a sebe sama..." (Halík P., Kratochvíl P., Nový O., 1998, s. 87)

Místa jsou spolu s lidmi, věcmi a aktivitami součástí každodenního sociálního života (Cuba a Hummon, 1993). Skrze osobní zážitky i zážitky celé společnosti získávají osobní a společenské významy. Tyto zážitky přetváří místo do symbolického vyjádření sebe sama tím, že obsahuje významy zažitých zkušeností. Dochází tak k promítnutí sociální identity do prostředí a tím k zesílení pouta jednotlivce k lidem a místu. Identita místa se tak skládá ze tří základních komponent: fyzického prostředí, pozorovatelných aktivit a funkcí a z významů a symbolů (Relph, 1976, s. 61).

Identitu místa lze definovat jako sebevyjádření sebe samého pomocí místa. Můžeme se ptát *Kdo jsem?* podle toho *Kde jsem?* nebo *Kam patřím?* (Cuba a Hummon, 1993). Silný kladný vztah mezi místem a jedincem uspokojuje lidskou potřebu "někam patřit" - sense of belonging (Relph, 1976). Zažívání pocitu identifikace s místem, je důležité vyjádření vlastního bytí.

Identita místa, která je výsledkem fyzické, sociální a kulturní jedinečnosti prostředí, má silnou vazbu na pocit komunální sounáležitosti (Hummon, 1992). Příklad takového silného vztahu je uveden v následující citaci:

Pocit sounáležitosti s komunitou v Old San Antonio nelze oddělit od jeho fyzického prostředí. Nemohli bychom mít společně sdílený život, vzpomínky a absurdity bez míst, kde by toto sdílení mohlo probíhat. Jsme vzájemně zapleteni do svých životů, jsme součástí jednoho celku. To vše skrze bohatě propletené ulice starého města a jeho sousedství, skrze jeho veřejná místa, parky a hodníky. Cítíme pocit komunity, protože máme skutečnou komunitu, společný dědičný majetek. Máme místa, která pro nás mají cenu, kterou společně, někdy naším konfliktním způsobem, musíme opatrovat. Místa a vzpomínky a vzpomínky na místa nás spojují dohromady. (Greenberg, 1995, s. xi). (originalní znění v příloze B, text 4)

Vztah společnosti k místu je zcela závislý na tom, jak společnost dané místo vnímá, na sociálním postavení jejích členů v rámci místní i širší společnosti a na objektivních kvalitách urbanistického a architektonického prostředí (Hummon, 1992).

Identita místa způsobuje lepší čitelnost a zapamatovatelnost místa. To vede k snižování energie potřebné k zpracování informací, které na člověka působí, a tím k snižování stresu a přetížení, způsobených velkým množstvím podnětů. Energii, která není použita k orientaci v

prostředí a které má každý jedinec jen omezené množství, je proto možné využít jinde (Rapoport, 1977).

5.4 Faktory ovlivňující vztah člověka a prostředí

Pozitivní hodnocení tří výše uvedených vztahů člověka k prostředí, tedy spokojenosti komunity s prostředím, sounáležitosti komunity s prostředím a identity prostředí, vede k vysoké kvalitě území. Následující faktory se v literatuře často uvádějí jako významní činitelé ovlivňující tyto vztahy:

- osobní vlastnosti respondenta a sociální charakteristika prostředí,
- kvalita a dostupnost veřejných míst,
- dostupnost a hodnocení vybavenosti,
- prostorové a vizuální vlastnosti prostředí,
- environmentální vlastnosti prostředí,
- vlastnosti pozemku a budovy,
- bezpečnost.

Některé jsme zmínili již v předchozích kapitolách.

5.4.1 Osobní vlastnosti člověka a sociální charakteristika prostředí

Každého člověka je možné chápat jednak jako člena společnosti, která ho formuje, jednak jako tvora s jedinečnou genetickou výbavou, jedinečnými zážitky a jedinečným pohledem na svět (Tuan, 1972, s. 319). Druhý přístup přiznává malý vliv kultury a společnosti na chování jedince. Ve skutečnosti jsou oba přístupy do jisté míry pravdivé. Člověk je ovlivňován výchovou, vzděláním, sociálními, ekonomickými a fyzickými podmínkami, ale tyto vlivy jsou limitovány jedincovou unikátností. Osobní vlastnosti člověka a sociální charakteristika prostředí tak představují pojmy, které nelze striktně oddělit.

Každý člověk má jedinečný přístup k prostředí. Do tohoto vztahu se promítá jeho schopnost prostředí vnímat, jeho smyslová vybavenost, mobilita, jeho sociální zařazení, předchozí zkušenosti a očekávání nebo žebříček hodnot.

Mezi faktory, popisující osobní vlastnosti člověka, řadí Goudy (Goudy, 1977, s. 377) dobu strávenou v dané lokalitě, věk, pohlaví, stav, členství v organizacích, vzdělání, příjem a zaměstnání.

Mezi sociální charakteristiky prostředí patří velikost a hustota populace, délka pobytu v prostředí, věkový průměr obyvatel, rodinný příjem, vzdělání, přítomnost přátel a rodinných příslušníků v lokalitě, obeznámenost s lidmi v lokalitě nebo členství v dobrovolných organizacích (Goudy, 1981).

Přestože životní zkušenosti jedince jsou unikátní a lidé se vzájemně liší, lze stanovit závislosti mezi podobou prostředí a spokojeností obyvatel (Buttimer, 1972, s. 309). Tyto závislosti budou tím přesnější, čím bude skupina obyvatel homogennější. Podobné sociální vlastnosti prostředí vedou k separaci odlišných homogenních skupin. Tento proces nazývá Rapoport clustering - tedy shlukování lidí s podobnými vlastnostmi (Rapoport, 1977). I když v rámci vymezené skupiny budou ekonomické nebo kulturní rozdíly (Apparicio a Ségiun, 2006; Witten a kol., 2001), bude homogenní skupina při pohledu na prostředí používat podobné filtry (viz kapitola 4.2.1). Tyto filtry mohou být věk, pohlaví nebo počet dětí v domácnosti.

Stáří jedince je významným faktorem, nepřímo totiž ovlivňuje většinu ostatních indikátorů. Každá věková skupina populace má jiné potřeby a tedy i požadavky na své bydliště a jeho okolí. Postoje se vyvíjejí a každému období života odpovídá jiná představa o podobě bydliště.

5.4.2 Kvalita a dostupnost veřejných míst

Dostupnost a kvalita veřejných míst má vliv na sociální interakci mezi lidmi. Gehl rozlišuje tři druhy venkovních aktivit (Gehl, 1996, s. 11):

- nezbytné activity,
- volitelné activity,
- společenské activity.

Každý z uvedených druhů aktivit si klade jiné požadavky na hmotné prostředí. Nezbytné aktivity jsou takové, které jsou nutné a jejichž účastníci nemají jinou volbu. Patří sem chození do školy, do práce, nakupování, atd. Tyto aktivity musí probíhat neohledně na kvalitu prostředí.

Volitelné aktivity jsou takové, které lidé provozují ne z nutnosti, ale proto, že chtějí. Příkladem jsou procházky, sezení a pozorování okolního života nebo slunění. Tyto aktivity probíhají pouze, pokud jsou k tomu vhodné podmínky, pokud je k tomu vhodné místo a počasí. Tyto aktivity jsou zvláště citlivé na hmotné prostředí.

Pokud je prostředí nekvalitní, odehrávají se v něm pouze nezbytně nutné aktivity. Pokud jsou naopak v prostředí příznivé podmínky, doba trvání nezbytných aktivit se prodlužuje a navíc se přidávají aktivity volitelné.

Společenské aktivity označuje Gehl za aktivity výsledné (Gehl, 1996, s. 14). Jedná se o aktivity, při kterých dochází k interakci s ostatními lidmi. Předpokladem je pohyb a pobyt lidí na stejných místech. Společenské aktivity se proto projevují tam, kde mají nezbytné a volitelné aktivity dobré podmínky (Chyte, 1988).

Cílem urbanistické činnosti by mělo být vytvoření celé škály prostorů, které různou měrou umožňují vznik společenských aktivit, kde se lidé mohou scházet a kde může docházet k navazování nových kontaktů (Greenberg, 1995; Gehl, 2000; Lynch, 1984, s. 394). Vzhledem k míře předpokládaných sociálních kontaktů, jsou výsledkem prostory veřejné, poloveřejné a

polosoukromé. Důležitou funkci zde hraje dostatečné vybavení prostoru obchody, službami a kavárnami, kde se může odehrávat přiměřený sociální kontakt.

Přítomnost symbolu - landmark (Lynch), například sochy nebo kašny, stejně tak jako přítomnost historicky významného objektu nebo celého historického celku posilují identitu místa (The Venice Charter, 1964) a dodávají místu vyšší rozměr (Relph, 1976, s. 35; Sitté, 1995; Whyte, 1988).

5.4.3 Dostupnost a hodnocení vybavenosti

Tvorba urbanistického prostředí klade velký důraz na prostorové rozložení funkcí a s tím související dostupnost.

Otázku dostupnosti lze podle Apparicia a Ségiuna chápat v několika rovinách. Za prvé může být rozmístění služeb v místě (a od toho odvozená dostupnost) rovnoměrné. Za druhé může rozmístění služeb záviset na potřebě těchto služeb. Podle tohoto modelu může blízkost služeb sloužit jako kompenzace materiální chudoby obyvatel, snížené pohyblivosti nebo podnětově chudého prostředí. Třetí možnost popisuje rozložení služeb jako výsledek poptávky, vyjádřené mocensky nebo ekonomicky. Bohatší části města nebo místa mocensky významná, jako například náměstí nebo okolí radnice, budou mít podle této teorie lepší dostupnost k vybavenosti. Čtvrtý přístup je založen na principu volného trhu. Služby ekonomicky silné si najdou své klienty v odpovídajícím prostředí (Apparicio a Ségiun, 2006).

Dostupnost lze měřit čtyřmi způsoby: vzdušnou čarou, vzdáleností po odvěsnách pravoúhlého trojúhelníku (Manhattan distance), nejkratší reálnou cestou nebo nejkratším časem potřebným k překonání vzdálenosti (Apparicio a Ségiun, 2006, s. 195).

Tak zvaná Manhattan distance je použitelná zejména ve městech severní Ameriky, která mají odpovídající pravoúhlé rozložení ulic. Měření vzdálenosti vzdušnou čarou zase nezohledňuje případné překážky v území a tím jeho neprůchodnost. Mackay kombinuje měření vzdálenosti po reálných pěších trasách s časovým omezením. V jeho případě zkoumá, jaké služby jsou dostupné v okruhu 400, případně 800 metrů, což odpovídá časovému intervalu 5, případně 10 minut. Jeho přístup zohledňuje délku trasy a čas, který jsou lidé ochotni pěšímu cestování věnovat (Mackay, 2001). LEnSE používá pro měření dostupnosti dopravní vybavenosti časové informace (LenSE, 2007, s. 22). Kombinuje dobu pěší chůze po reálných cestách rychlostí 80 metrů za minutu s dobou čekání na spoj a dalšími faktory. Autobusové nebo tramvajové zastávky ve vzdálenosti větší než 500 metrů a vlakové zastávky ve vzdálenosti větší než 1 000 metrů do dostupné dopravní vybavenosti nezahrnuje (LenSE, 2007, s. 20).

S dostupností souvisí i způsob dopravy. Stavů měst výrazně pomáhá posilování městské hromadné dopravy na úkor dopravy osobní, která má velké požadavky na parkovací plochy. Mimo motorovou a elektrickou dopravu je významná doprava cyklistická. Dvanáctý Congress for the New Urbanism (CNU) požaduje aby (Tiesdell, 2002, s. 359):

*"Mnoho aktivit denní potřeby by se mělo nacházet v pěší dostupné vzdálenosti a tím umožňovat nezávislost těm, kteří neřídí. Síť ulic by měla být navržena tak, aby podporovala chůzi, snižovala počet a délku automobilových cest a šetřila energii".
(originalní znění v příloze B, text 5)*

Základním předpokladem je umístění služeb do přijatelné vzdálenosti. V projektech New Urbanist jsou sídla rozmístěna v 5 minutové docházkové vzdálenosti, což odpovídá přibližně 500 metrům. CABE prosazuje napojení osídlení na již stávající vybavenost a za tímto účelem prověřuje okruh 10 minutové docházkové vzdálenosti - odpovídá 800 metrům (CABE, 2001, s. 17).

Výběr konkrétní služby závisí na její atraktivnosti, vzdálenosti, ve které se nalézá i na jedincových preferencích, hodnotách, postojích a hodnoceních (Timmermans, 1981, s. 1485).

5.4.4 Prostorové a vizuální vlastnosti prostředí

Prostorové a vizuální vlastnosti prostředí můžeme hodnotit prostřednictvím jeho čitelnosti a srozumitelnosti. Tyto termíny budeme používat v praktické části práce.

Prostorové a vizuální vlastnosti prostředí jsou posuzované pomocí estetických kritérií. Patří sem například prostornost, otevřenost prostoru, výhledy, průhledy nebo panoramatické pohledy. Přílišná rozlehlost místa a předimenzované rozměry neodpovídající lidskému měřítku vedou k odosobnění místa člověku.

Při dimenzování veřejných míst je třeba brát v úvahu, že lidi se v prostoru jen zčásti vyskytují jako jednotlivci, mnoho z nich se pohybuje v páru nebo ve skupině. Lidé ve dvojici se snaží ochránit si svoje soukromí, které jako by bylo vymezeno neviditelnou hranicí (group boundary). Při snaze proniknout do jejich prostoru, se k sobě osoby více přimknou, aby zabránili průniku skrze pomyslnou hranici (Knowles, 1972, s. 442). Dimenzování prostoru je tak ovlivněno vztahem mezi jeho uživateli. Použití ukazatele hustoty lidí při návrhu veřejných prostor by se nemělo omezovat na počet jednotlivců na plošnou jednotku, ale mělo by reflektovat fakt, že dvojice chodců využívá prostor jinak než dva izolovaní jedinci.

Sitté varuje před používáním pravidelných geometrických tvarů v urbanistické tvorbě (Sitté, 1995). Dochází tak podle něj k vytváření nudných prostorů, které neobsahují pocit mnohoznačnosti a zajímavosti. Reaguje tak na výstavbu Ringstrasse ve Vídni a jako vzor doporučuje středověká náměstí ve tvaru nepravidelných mnohoúhelníků.

Galindo a Rodríguez (Galindo a Rodríguez, 2000) ve svém experimentu uvádějí, že lidé pozitivně reagují na prostředí, které má velkou estetickou hodnotu, a hodnotí ho slovy "pleasure" a "arousal". Vycházejí z Berlyneho tvrzení, že estetické kvality prostředí splňovaly evoluční úlohu a že člověk mění svou aktivitu za účelem optimální míry informací. Na jedné straně hledá nové podněty, na druhé straně pokud dosáhne velké míry nejistoty a jeho zvědavost je uspokojena, svou aktivitu brzdí.

"Proto považujeme za krásné ty krajiny, které obsahují prvky, významné svým obsahem nebo konfigurací, které se z hlediska fylogenetického ukázaly být prospěšné pro přežití našich předků." (Galindo a Rodríguez, 2000, s. 16). (originalní znění v příloze B, text 6)

Organismy jsou schopné automaticky zpracovat události a podněty prostředí jako dobré nebo špatné z hlediska vlastního zájmu. To odpovídá základnímu biologickému principu, který odmítá nevhodné prostředí a oceňuje prostředí příznivé z hlediska přežití. Pro naše předky měly atributy prostředí v současnosti považované za estetické a oblíbené, zásadní hodnotu z hlediska přežití. Pro současného člověka se tento význam jeví jako nepodstatný, přesto si tyto vlastnosti prostředí uchovávají hodnotu skrze asociaci s příjemným stavem.

5.4.5 Environmentální vlastnosti prostředí

Dobře fungující prostředí podporuje zdraví jednotlivce, umožňuje pokračování lidské existence (Lynch, 1981, s. 121) a tím přispívá k udržitelnému rozvoji. Jakkoliv je zdraví obtížné definovat a velkou měrou se na něm podílí sociální situace člověka, existují charakteristiky hmotného prostředí, jejichž naplnění vede ke zlepšení zdraví na celém světě, nehledě na kulturní a společenské podmínky. Podle Lynche sem patří výživa, bezpečnost a shoda umělého prostředí a biologického rytmu člověka.

Výživa představuje dostatečné množství potravin, vody, vzduchu, energie a odpovídající likvidace odpadků. Výživa je ovlivněná prostorovým systémem zajišťujícím přísun vody a likvidaci odpadků nebo velikostí sídel, která má vliv na hustotu obyvatel. Řešení budov i veřejných prostor ovlivňuje přísun čerstvého vzduchu a světla.

Dosažení pocitu bezpečí minimalizuje obavy z hygienicky znečištěné vody, vzduchu nebo půdy, zemětřesení nebo povodně, fyzické napadení nebo vloupání a krádeže.

Prostředí by mělo vycházet ze základních lidských biologických potřeb. Mělo by obsahovat přiměřené množství podnětů, aby člověka ani nezahlocovalo, ani aby nebyl stimulačně deprimován (Lynch, 1981, s. 122).

Podle Polla (Poll, 1997) působí městské prostředí na obyvatele stresujícími environmentálními faktory. Tyto faktory lze uspořádat do čtyř skupin: hluk, zápach, znečištění a rizika nehod. Mezi nejčastěji zmiňované faktory výzkumu prováděném v Holandsku patří odpadky na ulici, zvířecí exkrementy, znečištění půdy, znečištění povrchové vody, hluk od sousedů, odpad, průmyslové znečištění, smog, bezpečnost spojená s průmyslem, bezpečnost spojená s dopravou, hluk z průmyslových ploch, zápach z aut, prašnost, hluk způsobovaný nočními aktivitami, hluk z individuální dopravy, hluk z letecké dopravy, vibrace, hluk způsobený vodní dopravou, hluk zvířat, hluk způsobený stavební činností, hluk dětí. Některé z těchto faktorů používáme v praktické části této práce.

Výskyt problematických faktorů je závislý na druhu bydlení a poloze v rámci města. Vyšší pravděpodobnost výskytu nežádoucích projevů lze očekávat v blízkosti potencionálních zdrojů, jako je například průmyslový závod, frekventovaná dopravní trasa nebo společenské centrum.

5.4.6 Vlastnosti pozemku a budovy

Využití pozemku a vzhled budov jsou častěji vyjádřením požadavků a možností jednotlivých osob než výsledkem procesů na úrovni komunity jako je územní nebo regulační plán (Vorel, 2006). Existuje tak menší možnost zasahovat do procesu individuální výstavby. Přesto je postoj člověka k okolí svého bydliště do určité míry charakteristikami vlastního bydlení ovlivněn. Podle Musila (Musil, 1985, s. 82) je dokonce bydlení v užším slova smyslu, tedy úroveň bytů a domů, rozhodující pro určování celkové spokojenosti se sídlem - v jeho případě se sídlišti. Musil tak poukazuje na silnou orientaci na domov a rodinu a přitom upozorňuje na zúžené chápání těchto pojmů. Výsledkem je malý zájem lidí o poloveřejnou a veřejnou sféru prostředí, která přímo nezasahuje do jejich bytů, domů nebo bezprostředního okolí domů.

Naopak výsledky experimentu Cuby a Hummona (Cuba a Hummon, 1993, s. 121) ukazují, že lidé jmenují jako cíl své identifikace přibližně stejně často vlastní obydlí, komunitu i celé sídlo, přitom vlastní obydlí jen nepatrně častěji. Výzkum Cuby a Hummona dále ukázal, že 39,3 procent lidí uvedlo jako cíl své identifikace pouze jednu možnost. V tom případě to bylo nejčastěji celé sídlo, na druhém místě obydlí a na posledním společnost. 42,6 dotázaných uvedlo naopak jako cíl své identifikace všechna tři místa najednou. Pouze 18,1 procent lidí uvedlo možnosti dvě, většina z nich přitom do páru zahrnula obydlí a společnost.

Jakkoliv je analýza těchto dat široká, výsledek ukazuje na jasný hierarchický model vazby k místu. Přitom v případě volby jen jedné možnosti to není podle očekávání obydlí, ale celé sídlo. Dokonce vazba na obydlí se ukazuje mít pouze malý pozitivní efekt na vytvoření vazby k celému sídlu (Cuba a Hummon, 1993, s. 125).

5.4.7 Bezpečnost

Bezpečnost je jedna ze základních hodnot sídel, nezávislá na kulturním nebo sociálním prostředí společnosti (Lynch, 1984). Tato práce se zabývá bezpečností veřejných míst. Podle Mackaye je bezpečnost jedním z kritérií pro hodnocení udržitelnosti prostředí. (Mackay, 2001). Důsledkem malé pozornosti věnované tvorbě veřejných míst (Katz, 1994, s. xxi) mohou být prostory nebezpečné, znečištěné nebo anonymní (Jacobs, Appleyard 1987). Urbanistické uspořádání, které nerespektuje přiměřené měřítko a vytváří příliš gigantické nebo odosobněné celky, způsobuje ztrátu kontroly občanů nad okolím svých domů. Důsledkem toho je zvýšená kriminalita a vandalismus (Jacobs, Appleyard 1987). Ty jsou následně jednou z příčin vytváření nové formy městských částí, uzavřených do sebe, oddělených od okolí neprůhledným plotem, s minimem oken vedoucích do veřejného prostoru. Tyto příklady můžeme vidět v nové výstavbě některých satelitních částí měst a velkoměst. Otázka bezpečnosti je součástí praktické části této práce.

V této kapitole jsme popsali tři významné podledy na vztah mezi člověkem a prostředím, ukázali jsme, jak k nim přistupují různí autoři a zabývali jsme se činiteli, kteří tento vztah

pozitivně, nebo negativně ovlivňují. Některé z těchto činitelů budeme později používat v praktické části práce.

6. Popis reálného světa a jeho zjednodušení

Jak prostředí, které nás obklopuje, tak vztahy mezi lidmi a prostředím i lidmi navzájem jsou součástí mnohotvárného a jedinečného reálného světa. Při jeho studiu se vždy musíme omezit jenom na jeho vybranou část. Tuto část vymezujeme výčtem objektů, které nás zajímají, a vztahů, mezi nimi. Pojem „objekt“ zde zahrnuje předměty a věci neživé povahy, jako domy, krajinu nebo ulice stejně jako lidí a zvířata. Tyto vybrané objekty interagují nejen mezi sebou, ale i s objekty, které nás v dané konkrétní úloze nezajímají (Harvey, 1969). Objekty i vztahy mezi nimi popisujeme jejich vlastnostmi. Zkoumáme-li „objektivně měřitelné“ vlastnosti urbanizovaného prostoru metodami fyziky, chemie, matematiky atd. dostáváme *geografický prostor*. Hodnotíme-li vlastnosti urbanizovaného prostoru prostřednictvím subjektivních vjemů lidí, získáme *kognitivní prostor*. Toto vymezení je zcela v souladu se způsobem, jak byly oba tyto prostory zavedeny v kapitole 2.4 *Mentální prostory*.

Na vztahu mezi místem a chováním komunity a mezi schopností jednotlivce identifikovat se s komunitou v závislosti na místě se podílí velké množství vlastností geografického i kognitivního prostoru. Zahrnutím všech vlastností do analýzy problému by se úloha stala neřešitelnou (Disman, 2000). Proto se musíme omezit na ty vlastnosti, které považujeme za podstatné a relevantní (Woods, 1982). Při popisu našeho konkrétního geografického prostoru to může být například výška (budov), materiál (budov), vzdálenost (mezi budovami), doba výstavby, atd. Při popisu našeho konkrétního kognitivního prostoru to může být například věk respondentek, délka pobytu v prostředí, pocit bezpečí, obeznamenost z lidmi z ulice, atd.

Je věcí každého individuálního problému, které vlastnosti budeme uvažovat a s jakými proměnnými budeme pracovat. Tato volba není přirozeně libovolná. Je třeba sledovat pouze ty proměnné, které výrazně ovlivňují řešení a jejichž vliv není zanedbatelný. To zároveň znamená, že vlastnosti, o kterých se domníváme, že nejsou významné, vynecháme a nebudou se podílet na řešení úlohy. Takovouto abstrakci nazývá Disman 'informačně uzavřený' systém (Disman, 2002, s. 18; Alexander, 1965). Disman říká, že

„...informačně uzavřený systém je takový systém, který nemůže být ovlivněn ničím zvenku, bez vědomí výzkumníka.“ (Disman, 2002, s. 18).

To znamená, že víme o všech proměnných, které se můžou podílet na řešení. Je zřejmé, že informačně uzavřený systém je idealizací.

Při reálném řešení problému se nicméně může stát, že jsme zvolili nesprávné vlastnosti nebo že zvolená metoda s danými vlastnostmi není schopna splnit cíl úlohy. Je proto nutné zvážit volbu vlastností a metody a případně použít jiné řešení (Schon, 1983). Tento postup neustálého ověřování svého přístupu, který Schon nazývá "reflective conversation with the situation", prochází celým procesem urbanistického a architektonického navrhování (Schon, 1983). Pro tento postup neexistuje obecný předpis, záleží z velké míry na zkušenostech řešitele.

6.1 Přenositelnost výsledků

Zkoumané vlastnosti sledujeme vzhledem ke zvolené nezávislé veličině. Tou může být čas, prostorová veličina (délka, plocha, objem), populace, nebo jejich libovolná kombinace (Klir, 1985). Můžeme tedy např. sledovat, jak se mění výška budov v daném místě s časem, jak se mění ve stejném čase se vzdáleností od hlavního města, nebo jaké jsou výšky jednotlivých budov v daném čase ve vymezené oblasti.

Timmermans se odkazuje na tyto veličiny při studiu přenositelnosti výsledků modelové studie na nové podmínky. Říká, že pokud má modelové řešení napomáhat řešit problémy v nových situacích, musí být jeho závěry zevšeobecnitelné (Timmermans, 1981, s. 1486). Požaduje splnění následujících podmínek. Za prvé to je přenositelnost výsledků týkajících se jedné skupiny respondentů na jinou skupinu (přenositelnost v populaci). Toho lze dosáhnout vhodným vymezením osob, účastnících se experimentu. Za druhé je potřeba, aby získané vztahy byly pravdivé i v jiný časový okamžik. Tento krok předpokládá, že zkoumané jevy jsou časově neměnné. Třetí podmínka je prostorová. Předpokládá, že závěry odvozené na vzorku populace na určitém místě, jsou použitelné i na jiném místě (Timmermans, 1981, s. 1487).

Tato práce interpretuje Timmermansovy požadavky pro přenositelnost takto. Předpokládáme platnost výsledků na stejnou část populace a na stejný typ sídla, viz kapitola 7.3. Dále předpokládáme, že v daných kulturních a historických podmínkách jsou vztahy časově neměnné. To znamená, že přenášíme výsledky mezi dvěma sídly v jednom časovém období (v současnosti).

6.2 Příčinné souvislosti v hledaných vztazích

Cílem této práce je najít závislosti mezi vlastnostmi popisující geografický prostor a vlastnostmi popisujícími kognitivní prostor. Jak ukážeme tyto závislosti nelze považovat za kauzální (příčinné). Příčinné vztahy mezi dvěma jevy, které označujeme příčina a důsledek, musí splňovat všechny následující vlastnosti (Disman, 2002, s. 28; Suppes, 1970):

- Za prvé důsledek musí časově následovat příčinu.
- Za druhé musí existovat závislost mezi příčinou a důsledkem.
- Za třetí nesmí existovat tzv. nepravá korelace (Disman, 2002, s. 21). Příkladem nepravé korelace je zjištění, že řečové schopnosti dětí souvisejí s velikostí jejich nohy. Ve skutečnosti existuje třetí proměnná, věk dítěte, která ovládá jak velikost nohy, tak i schopnost mluvit.

Vzhledem k tomu, že, informačně uzavřený systém je idealizací, nelze teoreticky vyloučit, že existují veličiny, které ovlivňují zkoumané vztahy a nejsou zahrnuty do našeho řešení. V prostředí urbanismu existuje velké množství faktorů, které vně působí na zkoumaný objekt, a jejichž vliv možná nezahrneme.

To ve svých důsledcích znamená, že nemůžeme zaručit podmínku 3 - nepravou korelaci. Nalezené vztahy mezi geografickým prostorem a kognitivním prostorem proto nelze striktně

podle definice prohlásit za příčinné. Přesto můžeme nalezené závislosti považovat za dostatečně dobrou aproximaci a využívat je v praktických urbanistických úlohách. Toto je podrobně diskutováno například ve studii reorganizace okolí Anděla na Smíchově (Temelová, 2005).

7. Sídlo a sousedství

V této kapitole se budeme zabývat pojmy sídlo a sousedství, které jsou zjednodušenými modely reálného světa. V nich budeme hledat vztahy a závislosti, tak jak je popsáno v cílech práce.

V literatuře neexistuje ustálený význam termínů sídlo a sousedství. Zejména termín „neighbourhood“ bývá používán jak pro větší urbanistický celek, tak pro bezprostřední okolí bydliště. V podkapitolách 7.1 a 7.2 uvedeme diskuzi k těmto pojmům ve významech, jak je používají různí autoři. V kapitole 7.3 vymežíme významy termínů sídlo a sousedství, jak budou používány v této práci.

7.1 Sídlo

Souborem veřejných i soukromých prostorů je sídlo. Jedná se o heterogenní systém s mnoha dílčími částmi - subsystemy. Subsystem lze chápat jako přírodní, ekonomické, sociální nebo uměle vytvořené prostředí (Daniell a kol., 2005), ale i jako funkčně a prostorově vymezené jednotky, jako například administrativní a správní centrum, obchodní čtvrť nebo obytné území.

V odborné literatuře je pojem sídlo označován různými termíny. Podle hierarchického rozdělení za sídlo může být považována obytná skupina, obytný okrsek, obytná čtvrť nebo obvod a obytný sektor (Doutník, 1996, s. 43). Teorie Nového Urbanismu používá pojem Neighbourhood. Značí urbanizované prostředí určité velikosti, rozkládající se okolo centra. Každé sídlo obsahuje vyvážené zastoupení bydlení, pracovních příležitostí, obchodů, služeb a rekreace (Katz, 1994, s. xvii).

Duany a Plater-Zyberk definují ideální podobu sídla takto (Katz, 1994, s. xvii):

- sídlo má centrum a ohraničení,
- optimální velikost sídla je 1300 metrů od středu k okraji,
- sídla obsahují vyváženou směsici bydlení, obchodů, práce, výuky, duchovní náplně a rekreace,
- sídlo dělí pozemky sítí cest,
- sídlo upřednostňuje veřejná místa a umístění veřejných budov.

Podobné vlastnosti přiřazuje v regionálních plánech Peter Calthorpe tak zvaným “transit-oriented development” TOD (Katz, 1994, s. xxx). TOD mají rozvoj koncentrovaný do středisek napojených na veřejnou dopravu a hustou zástavbu smíšených funkcí. V okolí zastávky hromadné dopravy jsou umístěny služby, obchody, zdravotní a kulturní zařízení. V blízkosti komerční zóny jsou malé rodinné domy, dvojdomy a bytové domy, seskupené okolo malých náměstí nebo parků. Větší rodinné domy nebo rozsáhlejší obchody uzavírají plochu TODu, vzdálenou přibližně 1300 metrů od centra (Katz, 1994, s. xxxi). Příkladem takového TODu je návrh Rio Vista West pro San Diego od Calthorpe Associates (Katz, 1994, s. 143).

Podobný rozvoj navrhuji Andres Duany a Elizabeth Plater-Zyberk a označují ho "traditional neighbourhood development" TND. Na rozdíl od TOD se TND vyznačuje menším měřítkem, jemnější regulací a větší citlivostí k místním podmínkám. Jeho velikost je přibližně 40 až 200 akrů, s poloměrem do cca 1300 metrů, takže dostupnost k parkům nepřesahuje 3 minuty a dostupnost do centra není větší než 5 minut. V projektech Duanyho a Plater-Zyberk jsou TND shlukovány do větších sídelních jednotek jako jsou vesnice nebo města. Příkladem TND jsou přímořská letoviska Seaside (Katz, 1994, s. 2) a Windsor (Katz, 1994, s. 60) na Floridě, obchodní centrum Mashpee v Massachusetts (Katz, 1994, s. 168) nebo tradiční čtvrť Kentlands v Maryland (Katz, 1994, s. 30).

7.2 Sousedství

Sídlo se prostorově i funkčně dělí na menší části. Příkladem jedné z nich je sousedství - neighbourhood. Pojem neighbourhood prošel ve 20. století vývojem, při kterém se měnil jeho význam i obliba. V první čtvrtině 20. století byl v rámci sociálního urbanismu chápán jako sociální jednotka s odpovídajícím územím. Mezi členy takové sociální skupiny existovalo mnoho osobních kontaktů. Urbanisti převzali myšlenku sousedství jako základní stavební jednotku města. Sousedství bylo chápáno jako území bez průjezdné dopravy, z hlediska každodenních služeb maximálně samostatné. Velikost byla určena spádovou oblastí základní školy a dalších služeb. Tato myšlenka je stále používaná v plánování měst po celém světě. Zajišťuje jednoduchost návrhu, tiché ulice a dostupnost služeb.

Později byl sociální výklad sousedství zpochybněn. Neodpovídal podmínkám severoamerických měst, kde je sociální kontakt teritoriálně vymezen jen v nejmenším měřítku, ale jinak je rozložen po celém městě. Tyto kontakty jsou založeny na příbuzenských vztazích nebo na společných zájmech, spíše než na místním vymezení. Navíc použití sousedských buněk - neighbourhood units na návrh měst, mělo za výsledek stereotypní jednotky. Spádové oblasti různých služeb nešlo vtěsnat do jednoho společného modulu a měnily se.

V době, kdy byla urbanisty a teoretiky územního plánování myšlenka sousedství postupně zavržena, objevila se jako výsledek občanské aktivity. Možné hrozby, ohrožující konkrétní lokality, jako například výstavba dálnice v blízkosti obytné čtvrti, vyvolaly odpor organizovaný zejména na sousedské úrovni. Lidé ukázali, že zatímco jejich práce a přátelství nejsou vymezeny sousedským prostředím, jsou schopni spojit své síly ve chvíli, kdy je potřeba účinně se bránit vnějšímu vlivu. Tyto sousedské jednotky byly orientovány na společný předmět zájmu. Postupně se začaly projevovat i politicky na vyšších úrovních. Myšlenka sousedství se ukázala být užitečná jako projev moci (Lynch, 1984, s. 246).

Přestože sousedství nemusí vždy hrát hlavní úlohu v sociálních vztazích obyvatel, představuje významný prvek jejich mentální struktury. Je to místo, ve kterém lidé najdou snadněji způsob, jak se spojit ve chvíli, kdy je třeba společně vystupovat.

Pokud je image komunity podpořen prostorovým řešením, dochází ke zlepšování čitelnosti prostředí a funkce samosprávy (Lynch, 1984, s. 248).

Odlíšný způsob definice sousedství založený na rozloze území a způsobu pohybu (pěší nebo motorový) je

- zóna přímé viditelnosti - vista space,
- zóna lokálního pohybu - local-displacement space - 450 metrů pěší docházková vzdálenost,
- zóna zprostředkovaného pohybu enlarged-displacement space (Vorel, 2006).

7.2.1 Shlukování

Jako významný faktor se při definování sousedství jeví homogenita. Někdy jde o homogenitu fyzickou, jindy jde o sociální podobnost obyvatel sousedství, jako je společenské postavení, kultura, vyznávané hodnoty, věk, atd. Tato homogenita vede k vytvoření podobných shluků (clusters). Sousedství lze potom chápat jako výsledek shlukování. Podle zvolených kritérií shlukování, ať už fyzických nebo sociálních, můžou být výsledkem následující kategorie:

- pouze obydlí,
- bezprostřední okolí obydlí symbolizující status,
- skupina lidí vytvářející bezprostřední sociální skupinu,
- sociální skupina s těsnými vazbami mezi jejími členy,
- území založené na službách a lidech, kteří je provozují,
- jasně prostorově vymezené fyzické prostředí specifického charakteru,
- území subjektivně homogenní národností, náboženstvím, životním stylem, posílené modely chování a sociálními vazbami (Rapoport, 1977, s. 158),
- sousedství jako teritoriálně vymezená sociální skupina s určitými parametry,
- urbanistické sousedství definované poskytováním základního občanského vybavení obchody a školy nebo počtu obyvatel 5000 - 10000 (Rapoport, 1977, s. 157),
- fenomenologické sousedství je místem s výraznou identitou, která je odlišuje od okolí,
- politicko-administrativní sousedství jako rozhodovací jednotka a správa veřejných záležitostí.

Kratochvíl používá termín oblast nebo čtvrť a chápe ji jako část města, která má svůj specifický charakter, daný dobou vzniku, sociálním určením a topografickou situací. Charakterové odlišení oblastí je velmi důležité pro čitelnost města, pro pocit zakotvení v užším okruhu domova - vytváří a podporuje identitu místa (Kratochvíl, 1996, s.172).

Obdobný význam má v teorii Nového Urbanismu pojem "district". Katz definuje tento pojem jako funkčně specializované urbanisované místo - "The district is an urbanised area that is functionally specialized." (Katz, 1994, s. xix).

Tvorba homogenních lokalit, tedy proces shlukování, se může dostat do rozporu s oficiálním požadavkem na tvorbu heterogenních míst. Cílem tvorby heterogenních částí města je domnělé posílení tolerance obyvatel prostřednictvím seznamování se s odlišnými názory

sousedů, jiným životním stylem a hodnotami (Rapoport, 1977, s. 249). Výsledek bývá spíše opačný. Jako úspěšnější se jeví vytvářet homogenní místa, kde mají občané podobný životní styl, zažité symboly a hodnoty a přitom nabízet v rámci města množství takto vnitřně homogenních lokalit. Výsledkem je komplexní prostředí, které nabízí množství alternativ. Střed města, zábava, nakupování jsou příkladem, která jsou zdrojem velkého počtu podnětů a stimulů, a kde se tyto podněty mění, aby si zachovali svou novost (Rapoport, 1977, s. 213). Naproti tomu residenční čtvrti ideálně obsahují stimulů méně a umožňují tak klidnější prostředí.

Příčinou shlukování je zvýšení komunikace mezi jejími členy a pochopení jejich životního stylu. Pokud se obyvatel nachází v prostředí, které je mu čitelné a kterému rozumí, má schopnosti předvídat, co se stane a jak se ostatní zachovají. To vede k snižování stresu a přetížení z prostředí a tím ke snižování a předcházení konfliktů.

7.3 Vymezení pojmů sídlo a sousedství pro tuto práci

Protože jsou termíny sousedství a sídlo v literatuře používané nejednotně a jejich významy se někdy kryjí nebo překrývají, následuje vymezení těchto pojmů tak, jak budou dále používány v této práci.

Sousedstvím se v našem případě rozumí prostorově jasně vymezená část geografického prostoru specifického charakteru, vnitřně homogenní. V této práci se rozebírá sousedství bytové zástavby a zástavby individuálního bydlení rodinných domů. Příkladem je sousedství zvaná Nové sídliště, Staré sídliště, rodinné domy Na Betonce nebo část rodinné zástavby v okolí ulice Živcová, tak jak budou popsány v kapitole 9 *Případová studie - Radotín*.

Sídlem se rozumí heterogenní prostorová jednotka, obsahující větší množství sousedství, ale i objekty služeb, dopravních staveb, průmyslových a zemědělských areálů, rekreace a infrastruktury. Příkladem je Radotín, Zbraslav, Černošice, Kunratice, Letňany nebo Čakovice. Podle této definice může být sídlem město, část města nebo vesnice.

8. Metoda získání a vyhodnocení dat

8.1 Základní pojmy

Metody pro vyhodnocování vztahu mezi prostředím a spokojeností obyvatel, které budeme používat v této práci, odvozují svá data z vlastností geografického a kognitivního prostoru. Tyto prostory jsme zavedli a charakterizovali již dříve. Pro úplnost popisu metodiky zde připomeneme jejich základní charakteristiky. Detailní diskuzi včetně vztahů k ostatním prostorům lze nalézt v kapitole 2.4 *Mentální prostory*.

Geografický prostor představují fyzické objekty, jejich vztahy a ostatní vlastnosti, jako jsou ekonomické, ekologické nebo demografické vlastnosti prostředí. Všechny tyto indikátory lze vyjádřit objektivními metodami geometrie, fyziky nebo matematiky, nezávisle na osobě, která experiment provádí, takže vylučuje možnost zkreslení experimentátorem. Příklady fyzických objektů jsou budovy, ulice, zeleň nebo infrastruktura. Ekonomické parametry mohou být finanční příjem domácností, spotřeba energie a dalších surovinů, příkladem demografických parametrů je věk a vzdělání obyvatel nebo počet nahlášených trestných činů v lokalitě.

Kognitivní prostor je jedinečný obraz geografického prostoru, který si vytváří každý člověk. Je výsledkem jedinečných pohledů obyvatel na prostředí. Tento prostor nezachovává vztahy mezi objekty, jak jsou popsány v geografickém prostoru. V homogením vzorku populace (například stejný věk, pohlaví, podobné sociální a kulturní prostředí) vykazují kognitivní obrazy lidí podobné znaky.

8.2 Vymezení sídla a sousedství

V geografickém prostoru vymezíme sídlo, které splňuje podmínky popsané v kapitole 7.3. Následuje analýza sídla, která se zaměřuje na popis prostředí z hlediska prostorového, funkčního a architektonického. Může zahrnovat i informace ekonomické, demografické nebo ekologické povahy (ty ale tato práce neuvažuje). V rámci sídla definujeme několik sousedství, která se liší svým charakterem i polohou v sídle. V této práci se zaměřujeme na sousedství s obytnou funkcí. Každému sousedství určíme na mapě jeho přibližný geografický střed (Witten a kol., 2001). Tento střed slouží jako referenční bod při určování polohy sousedství v rámci celého sídla.

Pro analýzu sousedství z hlediska vnitřních charakteristik určíme atributy, pomocí kterých ho budeme popisovat. Existuje mnoho metod, jak tyto atributy odhalit (Coolen a Hoekstra, 2001, s. 295). Vzhledem k tomu, že oblast bytové i rodinné výstavby je poměrně dobře popsána, tyto metody nemusíme používat a atributy můžeme zvolit sami.

Atributy mohou mít hodnotu různého typu: nominální, ordinální nebo intervalové (Greene a d'Oliveira, 2003, s. 96). Příkladem nominálního atributu je tvar střechy s možnými hodnotami

šikmá, rovná, mansardová. Ordinální atribut je například počet podlaží domu s hodnotami do dvou nadzemních podlaží, tři až šest a více než šest. Intervalovým atributem je například plocha susedství v metrech čtverečních. Tímto způsobem jednoznačně definujeme a popíšeme jednotlivá susedství z hlediska jejich vnitřní charakteristiky .

Obr. 1. Př. susedství hromadného bydlení

Obr. 2. Př. susedství rodinného bydlení

Polohu každého susedství v rámci sídla určujeme zvláště měřením geografické vzdálenosti jednotlivých služeb a dalších uvažovaných prvků ke středu susedství. Do skupiny služeb začleňujeme veškeré služby na území sídla, tedy i ty, u kterých se sice nepředpokládá, že budou obyvateli využívány, ale které mohou vztah obyvatel k prostředí ovlivňovat. Příkladem je hotel, jehož služby z obyvatel nebude zřejmě nikdo využívat, ale který může ovlivnit pozitivní nebo negativní hodnocení daného místa. Služby jsou seskupeny do kategorií. Kategorií chápeme skupinu služeb podobné nebo stejné funkce, například: zdravotnictví, školství, služby, obrana, samospráva, peněžní služby, církevní objekty, veřejné stravování, obchody, sport a rekreace, doprava a průmysl. Skupina přírodní prvky jmenuje všechny výrazné přírodní prvky na území sídla. Vzdálenost od středu susedství k jednotlivým službám lze měřit různými způsoby jak jsme ukázali v kapitole 5 (vzdušnou čarou, pěší vzdálenost, atd.).

8.3 Vzájemné porovnání susedství v geografickém prostoru

Susedství porovnáváme z hlediska jejich vnitřních charakteristik a z hlediska jejich polohy v sídle. Obě tyto vlastnosti se podílejí na obrazu susedství, jak si ho vytvářejí obyvatelé. Nedostatky vyplývající z vnitřního uspořádání mohou být kompenzovány polohou a naopak.

Při vzájemném porovnávání vnitřních charakteristik dvou susedství chápeme popis susedství jako mnohazměrný vektor. Protože tento vektor zahrnuje různé skupiny vlastností, například urbanistické, architektonické, hustotu osídlení a další, lze každé z těchto skupin nebo i jednotlivým atributům při posuzování přiřadit různou váhu. Susedství jsou potom porovnána jako podobnost dvou vektorů. Je proto třeba stanovit způsob, jak měřit shodu nebo podobnost nominálních, ordinálních a intervalových složek těchto vektorů.

Srovnání sousedství z hlediska polohy v sídle provádíme prostým porovnáním vzdáleností středu sousedství k vybraným službám nebo významným objektům v sídle.

8.4 Získání dat o kognitivním prostoru

Abychom získali srovnatelné výsledky a omezili případný velký rozptyl hodnot tím, že budou uvažovány potřeby a požadavky příliš široké skupiny obyvatel, je populace redukována na homogenní vzorek (Disman, 2003; Rapoport, 1977; Lynch, 2000). Toto je zároveň v souladu s požadavkem na přenositelnost výsledků, jak je formuluje Timmermans, viz kapitola 6. *Popis reálného světa a jeho zjednodušení.*

Kognitivní prostor každého respondenta získáváme několika způsoby. Hlavní zdroj informací představuje rozhovor s jedincem. Výsledkem rozhovoru je jednak explicitní vyjádření subjektivních pocitů a názorů respondentů, dále pak informace o tom, které služby v sídle respondent využívá. Z této informace vytváříme behaviorální prostory respondentů. Jako doplňkový zdroj lze použít metodu NCA.

8.4.1 Rozhovor

Na základě výsledků popsanych v kapitole 5 *Vztah člověka a prostředí*, jsou v rozhovoru rozvedena témata spokojenost komunity s prostředím, sounáležitost s komunitou, identita místa a pocit, že k tomuto místu patřím. Tato hlediska jsou vyjádřena v otázkách kladených respondentům. Část otázek je uzavřená, část otevřená. U některých otázek odpovídají respondenti ano-ne, v některých případech mají možnost vyjádřit svůj pocit na škále hodnot od 1 do 4, s hodnotami 1 - ano, 2 - spíš ano, 3 - spíš ne, 4 - ne.

U uzavřených odpovědí je zaznamenaná zvolená odpověď. U otevřených otázek je zaznamenaná odpověď, která je následně zařazena do příslušné kategorie. Tyto kategorie jsou vytvořené na základě průběžné analýzy výsledků, sdružováním odpovědí do obsahově nadřazených skupin. Tento postup obdobně použily Temelová a Hrychová (Temelová a Hrychová, 2004). Na rozdíl od jejich studie se v našem případě kategorie tvoří v průběhu experimentu a po celou dobu jeho trvání se neustále ověřuje jejich opodstatněnost a pravdivost, popřípadě se jejich vymezení upřesňuje. Naproti tomu Temelová a Hrychová na základě pilotního výzkumu stanovily 15 kategorií, pomocí kterých dále provedly vlastní pozorování (Temelová a Hrychová, 2004, s. 211).

8.4.2 Behaviorální prostor

Získání behaviorálního prostoru respondentů je dalším výsledkem rozhovorů.

Behaviorální prostor jedince je tvořen souborem míst geografického prostoru, které tento jedinec využívá ve svém běžném životě. Místa jsou seskupená do kategorií, například: zdravotnictví, školství, peněžní služby, veřejné stravování, potraviny, sport a rekreace nebo MHD. Respondenti mají možnost využít seznam všech služeb na území sídla. Pokud nějaká

služba nebo místo nebylo do seznamu zahrnuto, respondenti mohou seznam doplnit a upřesnit. Dalšímu respondentovi je pak předložen seznam aktualizovaný. Příklad kategorií a služeb v sídle případové studie je uveden v tabulce 1.

Tab. 1. Příklad kategorií a služeb v sídle případové studie

Kategorie služeb	Služby	Kategorie služeb	Služby
Vodstvo	Radotínský potok	Květinářství	Květinářství za školou
	Řeka Berounka		Květinářství náměstí
Vegetace	Les Velký Háj -Stankovka		Zahradnictví naproti Penny
	Říhák		Květinářství u Alberta
	Višňovka	Dětské bazary	Dětský bazar Míša
Zdravotnictví	Pediatr Siegllová		Second hand nad Albertem
	Zdrav. středisko Staré Sídl.		Mega sekáč
Lékárny	Lékárna Adonia Sídliště	Potraviny	Albert
	Lékárna Nýřanská		Penny
Nižší školství	MŠ Býšovská		Zeman
	MŠ Sídliště		Reznictví
	MŠ - nám. Osvoboditelů		Masna Horymýrovo nám.
	Základní škola		Potraviny Sídliště
	ZUŠ - Zderazská	Sport a rekreace	Dětské hřiště Nové sídliště
	ZUŠ - Dům u Koruny		Hřiště Živcova
	Knihovna		Nový stadion
	Petrklíč		Staré hřiště
Kadeřnictví	Kadeřnictví Vinohrady		Tenis
	Kadeřnictví Na Betonce		Sokol
	Kadeřnictví Staré Sídliště		Bowling
	Kadeřnictví Dům s peč. sl.		Fitcentrum nový stadion
	Kad. Vinohrady - kosmetika		Turistický oddíl
Obrana	Městská policie Radotín		Cyklotrasa u Berounky
	Policie ČR		Lázně
Peněžní služby	Česká pojišťovna		Squash
	Česká spořitelna		Kačenky u Berounky
	Komerční banka		U Ondřeje - hřiště
	Česká pošta	MHD pražská	Pražské 204, 244
Církevní objekty	Kostel Sv. Petra a Pavla		Nádraží
	Modlitebna českobr. evang.	Ovoce a zelenina	Ovoce a zelenina náměstí
Veřejné stravování	U Sanatoria		Ovoce-zelenina u Alberta
	Sokolovna	Cyklo obchody	Ski a bike centrum
	U Kestřánků		Bike centrum Staré Sídliště
	U Světoběžníka	Večerky	Potrav. Minimarket Vrážská
	Na Klondajku		Potraviny U Fibingerů Věštná
	U Portlandu		Potraviny U Hurdalku
	Pizzeria		Potraviny Karlická - Racia
	Na Viničkách		Konzum Bernard Štěrková
	U Ondřeje		Konzum U Lěšů
	Piggi	Cukrárny	U Medvídku Pandy
	Bowling - restaurace		On line Věštná
	Czarda		Hanny
	U Sportáka		

Pro každou službu tedy víme, kteří respondenti ji využívají. Pro každé sousedství a každou službu lze tedy stanovit koeficient využívanosti této služby, jako poměr mezi počtem respondentů, kteří tuto službu využívají, a celkovým počtem respondentů v sousedství. Podobně lze určit koeficient využívanosti kategorie služeb pro dané sousedství.

Pomocí koeficientu využívanosti zavádíme behaviorální vzdálenost služby k sousedství, jako součin geografické vzdálenosti této služby k sousedství a koeficientu využívanosti této služby v sousedství. Dále zavádíme behaviorální vzdálenost kategorie služeb k sousedství,

jako průměr behaviorálních vzdáleností jednotlivých služeb této kategorie k sousedství. Tyto pojmy demonstrujeme v následující tabulce.

Tab. 2. Znázornění pojmů geografická vzdálenost, index využitosti a behaviorální vzdálenost

		Geografická vzdálenost [m]	Respondent 1	Respondent 2	Respondent 3	Index využitosti I	Behaviorální vzdálenost [m]
Kategorie obchody	Obchod 1	$g_1 = 100$	0	0	1	0,33	33
	Obchod 2	$g_2 = 500$	1	1	0	0,67	165
Behaviorální vzdálenost kategorie k sousedství							99

V tabulce 2 je kategorie reprezentována obchody 1 a 2, například to jsou potraviny. Pokud respondent využívá daný obchod, je v příslušném políčku 1, pokud ne, je tam 0.

Hodnota behaviorální vzdálenosti může dosahovat maximálně hodnoty geografické vzdálenosti – v případě, že využitost je stoprocentní, v ostatních případech je menší než geografická vzdálenost. Behaviorální prostor je tedy stejný nebo menší než geografický.

Dalším krokem je zjišťování odlišnosti behaviorálních prostorů obyvatel odlišných sousedství.

Pro analýzu behaviorálních prostorů lze využít závislosti mezi indexem využitosti a relativním zkrácením vzdáleností v behaviorálním prostoru (poměr behaviorálních a geografických vzdáleností). Tato závislost bude podrobněji diskutována v kapitole 10 *Aplikace metodologie na sídlo Radotín*.

8.5 Porovnání geografického a kognitivního prostoru

Data získaná z geografického a kognitivního prostoru jsou zpracována statistickými metodami (Greene a D'Oliveira 1999). Používáme neparametrické metody - chi-kvadrat a Spearmanův korelační test a parametrické metody, jako je analýza rozptylu (two-way ANOVA unrelated) a t-test dvouvýběrový (t-test unrelated).

8.5.1 Chi-kvadrat test

Používá se, pokud zpracovávaná data lze rozdělit do kategorií. Každou odpověď lze přiřadit pouze do jedné kategorie, proto je tento test vhodný k určování pravděpodobnosti o tom, kolik odpovědí případně do určených kategorií (Greene a D'Oliveira, 1999, s. 83). Základní vlastností tohoto testu je, že data nepředstavují míru veličiny. Je vhodný pro veličiny

s nominálními hodnotami. V této případové studii je ch-kvadrat test použitý například při hledání celkových a místních dominant a při určování vhodného místa pro setkávání, kde odpovědi respondentů mají nominální hodnotu.

8.5.2 Spearmanův korelační test

Toto je neparametrický test, který měří významnost korelace dvou proměnných.

8.5.3 t-test dvouvýběrový (t-test unrelated)

Toto je parametrický test. Je ho vhodné použít, pokud existují dvě experimentální podmínky, které obě sledují jednu nezávislou proměnnou. Přitom data v obou podmínkách pocházejí z odlišných zdrojů, v našem případě od odlišných respondentů (Greene a D'Oliveira 1999, 115).

8.5.4 Dvoufaktorová analýza rozptylu (two-way ANOVA)

Tento druh analýzy dat je používán v případě, že jsou prověřovány dvě proměnné v jedné nebo více experimentálních podmínkách. Pro každou z podmínek je přitom používán jiný zdroj dat – v našem případě odlišní respondenti (Greene a D'Oliveira, 1999, s. 146).

Tuto analýzu používáme v kapitole 10.3.4 a 10.3.5. Protože počet respondentek v jednotlivých kombinacích podmínek není stejný, je třeba odpovědi přepočtem normalizovat, viz (Howell, 2001). Údaje v tabulkách Tab. 28 a Tab. 31 jsou normalizované průměrné hodnoty odpovědí respondentek.

9. Případová studie - Radotín

Metody a pojmy popsané v předchozích kapitolách budou dále použité v případové studii. Údaje použité pro tuto případovou studii pocházejí z následujících zdrojů. Jako mapový podklad slouží digitalizovaná státní mapa odvozená s podrobností 1: 5 000. Ke grafickému zobrazení slouží program AutoCad. Statistické údaje pocházejí z Městské části Praha 16 - Radotín. Informace o kriminalitě jsou od městské policie Radotína od Policie ČR. Důležitým zdrojem informací jsou rozhovory, prováděné osobně s respondenty s pomocí podkladu dotazníku. Základní historické údaje jsou z historických pramenů Almanach a Prahou krok za krokem (Poche). Část informací o architektonickém a urbanistickém prostředí je výsledkem vlastního pozorování.

9.1 Sídlo Radotín

Zvolené sídlo je Městská část Praha 16 Radotín. Je to městská část, připojená k Praze v roce 1974 (Radotínský almanach 2000, 2000). Radotín je reprezentantem obcí s dlouhou samostatnou existencí a poměrně nedávným připojením k většímu městu. Díky této historii má vlastní místní úřad a bohaté zastoupení základních služeb, obchodní sítě, základního zdravotnického zařízení i školství. Celkově má Radotín dodnes charakter poměrně samostatné jednotky, i když tu přirozeně existuje vazba na okolní sídla.

9.2 Přírodní podmínky

Radotín leží na levém břehu řeky Berounky nedaleko soutoku s Vltavou. Zastavěné území Radotína leží v nadmořské výšce cca 300 m.n.m. Má tvar písmene „T“ obráceného tak, že vodorovná širší část písmene, je umístěna v údolí Berounky a na jeho svazích položených převážně k jihu. Svislá, užší část písmene, směřuje severozápadně do úzkého údolí Radotínského potoka, který se přibližně uprostřed jihovýchodního okraje Radotína vlévá do Berounky. Do katastru městské části zasahuje východní okraj chráněné krajinné oblasti Český kras. Její hranici na západě tvoří zhruba Radotínský potok. Na CHKO navazuje přírodní park Radotínsko-chuchelský háj (Hrůza, 2003, s. 12). Zřízením této oblasti v roce 1990 je chráněn dosavadní ráz krajiny za hranicí CHKO včetně charakteru potoka i obytné zástavby. Ta nesmí být sídlištního charakteru. Důsledkem režimů platných v obou chráněných oblastech je skutečnost, že v dosahu městské hromadné dopravy zůstává stále zachována příroda, do níž se obyvatel centra Prahy může dostat po 30 minutách jízdy veřejným dopravním prostředkem.

Obr. 3. Nám. Vrážská

Obr. 4. Nám. Osvoboditelů, nákupní centrum

9.3 Historie

V 19. století byl Radotín stejně jako například Bubny, Holešovice, Libeň, Nusle, Braník nebo Zbraslav jednou z mnoha obcí, které se nacházely bezprostředně za hradbami Prahy (Hrůza, 2003, s. 83).

Významnější rozvoj Radotína začal s rozvojem železnice v druhé polovině 19. století. V roce 1861 se začala stavět Česká západní dráha ze Smíchova do Plzně a tím se významně zvýšila dostupnost Prahy. Radotínské nádraží z roku 1862 bylo postupně rozšiřováno a při posledních úpravách byl vybudován podchod pod kolejištěm s přístupem na peróny.

Rozvoj průmyslu v Radotíně navazoval na rozvoj železnice. V roce 1871 se povoluje stavba cementárny, která se stala symbolem Radotína. Až do druhé světové války vzniklo v Radotíně mnoho průmyslových závodů, některé byly nebo ještě stále jsou propojeny svými vlečkami s hlavním nádražím. Po druhé světové válce se stal Radotín průmyslovou obcí, které dominovaly zejména čtyři podniky: cementárna, Janka, Technometra a Tatra. V 60. letech spustil výrobu stavebních hmot podnik PREFA - dnes Pražské pivovary. V 90. letech ukončily některé závody svou činnost, jiné zase vznikly. Mezi ty nové patří například KOVOKLIMA-GURTLER, specializující se na strojírenství a vzduchotechniku.

V roce 1900 měl Radotín 1273 obyvatel, dnes to je 7219 obyvatel. Na počest obětí padlých spoluobčanů v první světové válce byl v roce 1921 odhalen v parku pomník se jmény 52 obětí. V roce 1932 byla otevřena nová Sokolovna. V letech 1959 - 1960 bylo postaveno staré sídliště, tzv. cementárenské. V 60. letech století 20. byla původní cementárna přemístěna mimo zastavěnou část obce a na jejím místě se v 80. letech postavilo dnešní nové sídliště včetně obchodního centra - dnes Albert. V roce 1960 byl zahájen provoz v nově vybudované cementárně v údolí pod Lochkovem.

Dne 14.9.1967 byl Radotín povýšen na město. Od 1.7.1974 se stává součástí Hlavního města Prahy (Poche, 2001).

9.4 Památky a církev

Na území Radotína se nedochovalo mnoho historických památek. Mimo kostela Sv. Petra a Pavla (první písemná zmínka z roku 1298), je to 8 domů, očíslovaných nejnižšími popisnými čísly v roce 1770, v dnešní době už značně stavebně upravených, které tvoří nejstarší část obce. Tato část se nachází v okolí kostela Sv. Petra a Pavla, budovy MÚ, školy a Horymírova náměstí.

9.5 Školství

První známou školní budovou byla zádušní chalupa na místě dnešního dvora místního úřadu z roku 1715. V roce 1873 se pro nevyhovující podmínky staví nová škola v těsné blízkosti školy staré, na místě dnešní budovy Městského úřadu. V roce 1901 byla otevřena škola, která dodnes slouží jako základní škola. Měšťanská škola v Radotíně je otevřena v roce 1928, nese název Masarykova a dnes zde sídlí Gymnázium Oty Pavla. Souběžně od roku 1883 existovaly v Radotíně školy pokračovací, z nichž mnohem později vznikly školy učňovské.

Základní škola v Loučanské ulici 1112 využívá původní budovu obecní školy pro výuku žáků prvního stupně a žáci druhého stupně navštěvují od roku 1969 novou budovu pavilónového typu v sousedství gymnázia Oty Pavla.

V současnosti jsou v Radotíně tři mateřské školy. Jsou to mateřská škola na Starém Sídlišti otevřená v roce 1967 původně jako závodní pro podnik cementárny. Další je MŠ Býšovská, postavená v roce 1978 v "Akci Z". Poslední je na nám. Osvoboditelů, uvedená do provozu v roce 1990. V těsné blízkosti MŠ Osvoboditelů stojí soukromá MŠ Petrklíč, která rovněž nabízí zájmové kroužky pro děti.

Základní umělecká škola Klementa Slavického sídlí v ulici Zderaská 60. Vznikla v roce 1955. Dnes využívá i prostory v kulturním centru U Koruny.

Dále jsou v Radotíně Střední odborné učiliště zemědělské a odborné učiliště v ulici Pod Kaplicí 11/15 a Střední odborné učiliště strojírenské V Sudech 511.

Obr. 5. Dům U Koruny

Obr. 6. Pomník obětem První Světové Války

9.6 Obyvatelstvo

Celkový počet obyvatel MČ Praha 16 - Radotín k 15.3.2007 je 7219. Z pro ženy od 20 do 45 let jsou údaje následující:

Tab. 3. Počet žen v Radotíně ve věku od 20 do 45 let

Věk žen	Počet
20 - 30	506
31 - 40	572
41 - 45	286
Celkem	1374

9.7 Sousedství

V sídle určíme 9 sousedství, která se liší vlastní charakteristikou i polohou v rámci sídla. Uvažujeme dva druhy sousedství: bytovou výstavbu, kterou reprezentuje pět sousedství (Nové sídliště, Staré sídliště, Radovská, V Parníku a Tachovská) a rodinnou výstavbu, která má čtyři zástupce (Na Benátkách, Sokolovna, Živcová a Na Viničkách). Jednotlivá sousedství jsou popsána atributy. Mezi atributy patří například svažitosť terénu, materiál domů, doba výstavby, výška objektů, tvar střech, soukromá zeleň, zahrada, předzahrádka, prostorové rozložení domů, vybavení parteru, soukromé parkování, hustota zástavby, plocha sousedství, obvod sousedství. Přehled všech atributů je uveden v tabulce u každého sousedství. Křížkem jsou označeny atributy, které se vyskytují v dané lokalitě.

9.7.1 Bytová výstavba

9.7.1.1 Sousedství Nové sídliště

Obr.7. Sousedství Nové sídliště – ortofoto snímek

Území sousedství Nové sídliště leží na rovině v nadmořské výšce 205 m. Tvoří ji panelové sídliště z 80. let, které stojí na místě původní cementárny, zrušené v 60. letech. Na území jsou zastoupeny dva druhy domů - pět bodových o 13 podlažích a deskové o 8 podlažích. Nižší domy tvoří obvod sídliště, bodové objekty se nacházejí ve vnitřní části takto vymezeného prostoru. Střechy budov jsou ploché, všechny byty mají lodžie.

Veřejný prostor sídliště tvoří nízká zeleň, doplněná keři, místy vzrostlými stromy. V jádru sídliště je několik dětských hřišť s moderním vybavením a hřiště na míčové hry, oddělené od okolního prostoru síťovým plotem. Část prostoru je vybetonovaná. Panelové domy nemají oplocený pozemek, veřejný prostor dobíhá až k objektům. Rozdělení prostoru na tzv. front a back je nejasné. Vybavení parteru obsahuje odpadkové koše, lavičky a pouliční osvětlení. Vnitřní prostor sídliště je vyčleněn pouze pěší dopravě, vozidla parkují při kraji silnice po obvodu sídliště.

Sousedství se nachází blízko obchodního centra, přímo souvisí se zadní částí nákupního střediska Albert a mnoha dalších služeb, jako je Česká pošta, drogerie Teta, cukrárna Hanny a další.

Obr. 8. Sousedství Nové sídliště

Obr. 9. Sousedství Nové sídliště - hřiště
zadní část obchodního centra

Tab. 4. Sousedství Nové sídliště - architektonické a urbanistické atributy

1. Svažitost terénu do 5%		8. Soukromá zeleň	
2. Stavební materiál		8.1 Zahrada	
2.3 Zděný		8.2 Předzahrádka	x
2.4 Panelový	x	9. Prostorové rozložení domů	
3. Doba výstavby		9.1 Solitéry, bodové	x
3.1 30. léta 20. století		9.2 Řadové, deskové	x
3.2 50. léta 20. století		9.3 Šikmé	
3.3 70. léta 20. století		9.4 Rovnoběžné	
3.4 80. léta 20. století	x	9.5 Kombinované	x
4. Výška objektů		9.6 Dostavby, přístavby	
4.1 Podlaží 2 + podkr.		10. Veřejný prostor	x
4.2 Podlaží 3-6		10.1 Umělé	x
4.3 Podlaží 7 a více	x	10.2 Veřejná vegetace	x
5. Sklon a tvar střech		11. Rozlišení front/back	
5.1 Ploché	x	12. Vybavení parteru	
5.2 Šikmé		12.1 Odpadkové koše	x
5.3 Mansardy		12.2 Dětské hřiště	x
6. Výstup ven		12.3 Lavičky	x
6.1 Lodžie	x	13. Parkování soukromé	
6.2 Balkón		14. Hustota zástavby	54 m ² /byt
7.1 Plot do ulice		15. Plocha sousedství	22584m ²
7.2 Plot do boku		16. Počet byt. jednotek	420
		17. Obvod sousedství	664m
		18. Kompaktnost	1,55

9.7.1.2 Sousedství Staré sídliště

Obr. 10. Sousedství Staré sídliště - ortofoto snímek

Území sousedství Staré sídliště leží na rovině, v nadmořské výšce 205 m. Jedná se o sedm bytových domů panelové výstavby ze 70. let. V kompozičním řešení lze vysledovat dva převažující směry objektů, které jsou vzájemně téměř v kolmé pozici. Část objektů má 4 nadzemní podlaží, část 6 nadzemních podlaží. Střechy jsou ploché.

Veřejný prostor je tvořen nízkou zelení, místy doplněnou vzrostlým porostem. Parcely jednotlivých objektů nejsou vymezené ploty a dobíhají až k objektům. V centru sídliště je dětské hřiště a oplocené hřiště na míčové hry.

Obr. 11. Sousedství Staré sídliště 1

Obr. 12. Sousedství Staré sídliště 2

Na sídlišti je objekt mateřské školy, lékárna, lékařské zařízení a drobné služby. Vybavení parteru obsahuje odpadkové koše a pouliční osvětlení, nicméně jejich kvalita i kvantita není dostatečná. Sousedstvím prochází silnice pro motorovou dopravu, podél které jsou zaparkovaná osobní auta obyvatel. Mimo to je v lokalitě bohatá síť chodníků, určených výhradně pěšímu pohybu.

Tab.5. Sousedství Staré sídliště - architektonické a urbanistické atributy

1. svažitost terénu do 5%		8. soukromá zeleň	
2. stavební materiál		8.1 zahrada	
2.3 zděný		8.2 předzahrádka	x
2.4 panelový	x	9. prostorové rozložení domů	
3. doba výstavby		9.1 solitéry, bodové	
3.1 30. léta 20. století		9.2 řadové, deskové	x
3.2 50. léta 20. století		9.3 šikmé	
3.3 70. léta 20. století	x	9.4 rovnoběžné	
3.4 80. léta 20. století		9.5 kombinované	x
4. výška objektů		9.6 dostavby, přístavby	
4.1 podlaží 2 + podkr.		10. veřejný prostor	x
4.2 podlaží 3-6	x	10.1 umělé	x
4.3 podlaží 7 a více		10.2 veřejná vegetace	x
5. sklon a tvar střech		11. rozlišení front/back	
5.1 ploché	x	12. vybavení parteru	
5.2 šikmé		12.1 odpadkové koše	x
5.3 mansardy		12.2 dětské hřiště	x
6. výstup ven		12.3 lavičky	x
6.1 lodžie		13. parkování soukromé	
6.2 balkón	x	14. hustota zástavby	83m ² /byt
7.1 plot do ulice		15. plocha sousedství	41716m ²
7.2 ploy do boku		16. počet byt. jednotek	550
		17. obvod sousedství	936m
		18. kompaktnost	1,67

9.7.1.3 Sousedství Radkovská

Obr. 13. Sousedství Radkovská - ortofoto snímek

Území sousedství Radkovská leží ve svahu, v nadmořské výšce 230 m. Toto sousedství představuje sedm zděných bytových domů z 30. let, které byly původně postaveny jako městské byty. Kompozičně tvoří domy dvě vzájemně šikmé linie, mají 2 nadzemní podlaží a střechu s malou polovalbou.

Celý prostor sousedství je ohrazen plotem, ploty jsou navíc i mezi jednotlivými domy. Objekty mají malé předzahrádky. Ulice Živcová a Radkovská, které vymezují prostor sousedství, jsou propojené úzkou strmou cestou, místy se schody, která vede mezi ploty zahrádek.

Obr. 14. Sousedství Radkovská 1

Obr. 15. Sousedství Radkovská 2

Sousedství Radkovská je obklopena zástavbou rodinných domů ze 30. let. Vzhledem k malé velikosti lokality se na jejím území nevyskytuje žádná vybavenost, ani veřejný prostor. V blízkosti se nachází objekt Sokolovny, prodejna kol Ski a bike centrum, hospoda U Sanatoria a drobný obchod s potravinami - konzum U Bernarda. Parter v okolí obsahuje malé dětské hřiště a pouliční osvětlení.

Tab. 6. Sousedství Radkovská - architektonické a urbanistické atributy

1. Svažitost terénu do 5%	x	8. Soukromá zeleň	x
2. Stavební materiál		8.1 Zahrada	x
2.3 Zděný	x	8.2 Předzahrádka	x
2.4 Panelový		9. Prostorové rozložení domů	
3. Doba výstavby		9.1 Solitéry, bodové	
3.1 30. léta 20. století	x	9.2 Řadové, deskové	x
3.2 50. léta 20. století		9.3 Šikmé	x
3.3 70. léta 20. století		9.4 Rovnoběžné	
3.4 80. léta 20. století		9.5 Kombinované	
4. Výška objektů		9.6 Dostavby, přístavby	
4.1 Podlaží 2 + podkr.	x	10. Veřejný prostor	
4.2 Podlaží 3-6		10.1 Umělé	
4.3 Podlaží 7 a více		10.2 Veřejná vegetace	
5. Sklon a tvar střech		11. Rozlišení front/back	x
5.1 Ploché		12. Vybavení parteru	
5.2 Šikmé	x	12.1 Odpadkové koše	
5.3 Mansardy		12.2 Dětské hřiště	
6. Výstup ven		12.3 Lavičky	
6.1 Lodžie		13. Parkování soukromé	x
6.2 Balkón	x	14. Hustota zástavby	245 m ² /byt
7.1 Plot do ulice	x	15. Plocha sousedství	6858m ²
7.2 Plot do boku	x	16. Počet byt. jednotek	28
		17. Obvod sousedství	431m
		18. Kompaktnost	2,16

9.7.1.4 Sousedství V Parníku

Obr. 16. Sousedství V Parníku - ortofoto snímek

Území sousedství V Parníku leží na rovině, v nadmořské výšce 195 m. Toto sousedství tvoří 4 panelové bytové domy ze 70. let, postavené jako družstevní byty. Objekty tvoří rovnoběžný rastr dva krát dva. Domy mají tři nadzemní podlaží se zvýšeným přízemím a plochou střechu, každý byt má lodžii.

Celý areál je oplocený, uzavřený a nepřístupný veřejnosti. Mezi objekty je nízká zeleň. Na hraně oplocení jsou poštovní schránky a kontejnery smíšeného odpadu. Přístup do domů je bariérový po schodech přes výšku zvýšeného přízemí.

Sousedství neobsahuje jiné funkce než bydlení.

Obr. 17. Sousedství V Parníku 1

Obr. 18. Sousedství V Parníku 2

Z hlediska celého Radotína se sousedství nachází relativně ve středu. V blízkosti je náměstí, železniční a autobusová zastávka a výrobní objekty Kovoklima Gurtler. Uvnitř oploceného území jsou objekty krytých parkovišť, jinak je sousedství vyhraněno pouze pěší dopravě.

Tab. 7. Sousedství V Parníku - architektonické a urbanistické atributy

1. Svažitost terénu do 5%		8. Soukromá zeleň	x
2. Stavební materiál		8.1 Zahrada	x
2.3 Zděný		8.2 Předzahrádka	x
2.4 Panelový	x	9. Prostorové rozložení domů	
3. Doba výstavby		9.1 Solitéry, bodové	
3.1 30. léta 20. století		9.2 Řadové, deskové	x
3.2 50. léta 20. století		9.3 Šikmé	
3.3 70. léta 20. století	x	9.4 Rovnoběžné	x
3.4 80. léta 20. století		9.5 Kombinované	
4. Výška objektů		9.6 Dostavby, přístavby	
4.1 Podlaží 2 + podkr.		10. Veřejný prostor	
4.2 Podlaží 3-6	x	10.1 Umělé	
4.3 Podlaží 7 a více		10.2 Veřejná vegetace	x
5. Sklon a tvar střech		11. Rozlišení front/back	
5.1 Ploché	x	12. Vybavení parteru	
5.2 Šikmé		12.1 Odpadkové koše	
5.3 Mansardy		12.2 Dětské hřiště	
6. Výstup ven		12.3 Lavičky	
6.1 Lodžie	x	13. Parkování soukromé	x
6.2 Balkón		14. Hustota zástavby	180 m ² /byt
7.1 Plot do ulice	x	15. Plocha sousedství	8621m ²
7.2 Plot do boku		16. Počet byt. jednotek	48
		17. Obvod sousedství	384m
		18. Kompaktnost	1,36

9.7.1.5 Sousedství Tachovská

Obr. 19. Sousedství Tachovská - ortofoto snímek

Území sousedství Tachovská leží na rovině, v nadmořské výšce 190 m, je tvořeno devíti bytovými domy. Čtyři domy z každé strany byly postaveny ve 30. letech. Tyto domy mají na patře jen jeden byt. Prostor, který mezi objekty vznikl, sloužil jako zahrada, později v 80. letech zde bylo postaveno dalších pět domů, které doplnily řadu domů do jednolité hmoty. Nové domy byly záměrně navrženy tak, aby odpovídaly objektům již stávajícím, mají nicméně širší modul, na každém patře jsou byty dva. Všechny objekty mají pět nadzemních podlaží, zvýšené přízemí a mansardovou střechu, do které je umístěno páté podlaží.

Domy mají vchod z ulice Tachovská, na druhé straně pokračuje v šíři domu vlastní oplocená zahrada. Na zahrady navazuje poměrně frekventovaná ulice Výpadová.

Sousedství Tachovská leží velmi blízko náměstí, železniční a autobusové zastávky i obchodů. V poslední době je do prostoru mezi vlastní hmotu objektů a náměstí vestavován komplex bytových domů Mramorka.

Obr. 20. Tachovská 1

Obr. 21. Tachovská 2

Parkování pro obyvatele domů nemá vymezen příslušný prostor, auta tedy parkují v ulici Tachovská.

Tab. 8. Sousedství Tachovská - architektonické a urbanistické atributy

1. Svažitost terénu do 5%		8. Soukromá zeleň	x
2. Stavební materiál		8.1 Zahrada	x
2.3 Zděný	x	8.2 Předzahrádka	
2.4 Panelový		9. Prostorové rozložení domů	
3. Doba výstavby		9.1 Solitéry, bodové	
3.1 30. léta 20. století	x	9.2 Řadové, deskové	x
3.2 50. léta 20. století		9.3 Šikmé	
3.3 70. léta 20. století		9.4 Rovnoběžné	
3.4 80. léta 20. století		9.5 Kombinované	
4. Výška objektů		9.6 Dostavby, přístavby	
4.1 Podlaží 2 + podkr.		10. Veřejný prostor	
4.2 Podlaží 3-6	x	10.1 Umělé	
4.3 Podlaží 7 a více		10.2 Veřejná vegetace	
5. Sklon a tvar střech		11. Rozlišení front/back	x
5.1 Ploché		12. Vybavení parteru	
5.2 Šikmé		12.1 Odpadkové koše	
5.3 Mansardy	x	12.2 Dětské hřiště	
6. Výstup ven		12.3 Lavičky	
6.1 Lodžie		13. Parkování soukromé	
6.2 Balkón		14. Hustota zástavby	69 m ² /byt
7.1 Plot do ulice		15. Plocha sousedství	6167m ²
7.2 Plot do boku	x	16. Počet byt. jednotek	90
		17. Obvod sousedství	351m
		18. Kompaktnost	1,59

9.7.2 Rodinná výstavba

9.7.2.1 Sousedství Na Benátkách

Obr. 22. Sousedství Na Benátkách - ortofoto snímek

Území sousedství Na Benátkách leží na rovině, v nadmořské výšce 195 m. Tvoří ho 18 řadových rodinných domů ze 30 let. Prostorové uspořádání je výsledkem zrcadlení devíti domů tak, že domy jsou spojeny zadní zdí. Každý objekt mimo krajní má tedy tři přímé sousedy - dva po stranách a jednoho těsně za sebou. Jediný venkovní soukromý prostor je před vstupem, který někteří obyvatelé řeší jako zelenou zahradu, jiní jako prostor pro posezení s pevným povrchem.

Objekty mají suterén osvětlený anglickým dvorkem a dvě nadzemní podlaží, kde druhé nadzemní podlaží je již umístěné v objemu mansardy. Prostor střechy je v některých případech rovněž upraven k bydlení. Vybavení parteru obsahuje pouliční osvětlení. Domy neobsahují vlastní odstavňá stání, takže lidé parkují svá auta při straně vozovky.

Obr. 23. Sousedství Na Benátkách 1

Obr. 24. Sousedství Na Benátkách 2

Všechny objekty tohoto sousedství jsou svou funkcí čistě obytné. Z hlediska polohy v Radotíně se celé území nachází blízko centra. Současně se domy nachází v těsné blízkosti ulice Výpadová - běží kolmo k ní, v o něco nižší nadmořské výšce. Vzhledem k tomu, že blízko za ulicí Výpadová teče řeka Berounka, je území součástí zátopové oblasti. Při povodních v roce 2001 byly objekty zatopeny do výšky druhého nadzemního podlaží.

Tab. 9. Sousedství Na Benátkách - architektonické a urbanistické atributy

1. Svažitosť terénu do 5%		8. Soukromá zeleň	x
2. Stavební materiál		8.1 Zahrada	
2.3 Zděný	x	8.2 Předzahrádka	x
2.4 Panelový		9. Prostorové rozložení domů	
3. Doba výstavby		9.1 Solitéry, bodové	
3.1 30. léta 20. století	x	9.2 Řadové, deskové	x
3.2 50. léta 20. století		9.3 Šikmé	
3.3 70. léta 20. století		9.4 Rovnoběžné	
3.4 80. léta 20. století		9.5 Kombinované	
4. Výška objektů		9.6 Dostavby, přístavby	
4.1 Podlaží 2 + podkr.	x	10. Veřejný prostor	
4.2 Podlaží 3-6		10.1 Umělé	
4.3 Podlaží 7 a více		10.2 Veřejná vegetace	
5. Sklon a tvar střech		11. Rozlišení front/back	
5.1 Ploché		12. Vybavení parteru	
5.2 Šikmé		12.1 Odpadkové koše	
5.3 Mansardy	x	12.2 Dětské hřiště	
6. Výstup ven		12.3 Lavičky	
6.1 Lodžie		13. Parkování soukromé	
6.2 Balkón	x	14. Hustota zástavby	74 m ² /dům
7.1 Plot do ulice	x	15. Plocha sousedství	1916m ²
7.2 Plot do boku	x	16. Počet byt. jednotek	26
		17. Obvod sousedství	234m
		18. Kompaktnost	2,28

9.7.2.2 Sousedství Sokolovna

Obr. 25. Sousedství Sokolovna - ortofoto snímek

Území sousedství Sokolovna leží ve svahu, přibližně v nadmořské výšce 215 m. Zástavbu představují rodinné domy, vystavěné převážně v 30. letech 20. století. Kompozičně se jedná o solitéry, s převážně šikmou střechou. V tomto sousedství je jasně vymezen prostor front - předzahrádky s okrasnou zelení, a back - menší zahrada za domem. Zahrady jsou mezi sebou i ve vztahu k ulici ohraničeny průhlednými ploty.

Ve středu sousedství je objekt Sokolovny a otevřené hřiště. V objektu Sokolovny jsou prostory pro tělovýchovu, které slouží i pro pořádání kulturně - společenských událostí, jako jsou taneční bály nebo karnevaly. Dále je tu hospoda s venkovním posezením a malé dětské hřiště.

Parter mimo prostor Sokolovny neobsahuje lavičky ani odpadkové koše. Sousedstvím prochází motorová komunikace, s chodníky na obou stranách. Kraje vozovky slouží často jako odstavné parkoviště. Důvodů je několik.

Obr. 26. Sokolovna - hřiště

Obr. 27. Sousedství Sokolovna

Za prvé není nijak domyšleno parkování návštěvníků Sokolovny, za druhé se v jednom z rodinných domů nachází ordinace dětské lékařky, kde rovněž chybí parkoviště pro pacienty a v neposlední řadě zde parkují i někteří trvalí obyvatelé, kteří buď nemají parkování na pozemku nebo je nedostatečné.

Tab. 10. Sousedství Sokolovna - architektonické a urbanistické atributy

1. Svažitost terénu do 5%	x	8. Soukromá zeleň	x
2. Stavební materiál		8.1 Zahrada	x
2.3 Zděný	x	8.2 Předzahrádka	x
2.4 Panelový		9. Prostorové rozložení domů	
3. Doba výstavby		9.1 Solitéry, bodové	x
3.1 30. léta 20. století	x	9.2 Řadové, deskové	
3.2 50. léta 20. století		9.3 Šikmé	
3.3 70. léta 20. století		9.4 Rovnoběžné	
3.4 80. léta 20. století		9.5 Kombinované	
4. Výška objektů		9.6 Dostavby, přístavby	x
4.1 Podlaží 2 + podkr.	x	10. Veřejný prostor	x
4.2 Podlaží 3-6		10.1 Umělé	x
4.3 Podlaží 7 a více		10.2 Veřejná vegetace	
5. Sklon a tvar střech		11. Rozlišení front/back	x
5.1 Ploché		12. Vybavení parteru	
5.2 Šikmé	x	12.1 Odpadkové koše	x
5.3 Mansardy		12.2 Dětské hřiště	x
6. Výstup ven		12.3 Lavičky	x
6.1 Lodžie		13. Parkování soukromé	x
6.2 Balkón		14. Hustota zástavby	714m ² /dům
7.1 Plot do ulice	x	15. Plocha sousedství	33376m ²
7.2 Plot do boku	x	16. Počet byt. jednotek	45
		17. Obvod sousedství	912m
		18. Kompaktnost	1,98

9.7.2.3 Sousedství Živcová

Obr. 28. Sousedství Živcová - ortofoto snímek

Území sousedství Živcová leží v mírném svahu, v nadmořské výšce 240 m. Území je tvořeno rodinnými domy, převážně z 30. let 20. století. Jedná se o 12 solitérů, které leží okolo ulic Živcová, U Sanatoria a Pod Lahovskou. Domy mají převážně dvě nadzemní podlaží, sedlové nebo mansardové střechy a jsou obklopeny poměrně velkými zahradami. Objekty mají jasně vymezený prostor front, které tvoří okrasné předzahrádky, a back - vlastní užitková část zahrady. Od sousedů i od veřejného prostoru jsou zahrady odděleny průhlednými ploty.

Sousedství obsahuje pouze bydlení a jeho poloha v rámci Radotína je relativně vzdálená od centra. Určitou formu veřejného prostoru představuje dětské hřiště, které je ale téměř bez vybavení. Vybavení parteru obsahuje pouliční osvětlení, naopak odpadkové koše nebo lavičky nejsou zastoupené.

Při kraji vozovky jsou místy zaparkovaná auta. Jde zpravidla o trvalé obyvatele, kteří buď nemají parkování na pozemku nebo je nedostatečné.

Obr. 29. Sousedství Živcová 1

Obr. 30. Sousedství Živcová 2

Tab. 11. Sousedství Živcová - architektonické a urbanistické atributy

1. Svažítost terénu do 5%	x	8. Soukromá zeleň	x
2. Stavební materiál		8.1 Zahrada	x
2.3 Zděný	x	8.2 Předzahrádka	x
2.4 Panelový		9. Prostorové rozložení domů	
3. Doba výstavby		9.1 Solitéry, bodové	x
3.1 30. léta 20. století	x	9.2 Řadové, deskové	
3.2 50. léta 20. století		9.3 Šikmé	
3.3 70. léta 20. století		9.4 Rovnoběžné	
3.4 80. léta 20. století		9.5 Kombinované	
4. Výška objektů		9.6 Dostavby, přístavby	x
4.1 Podlaží 2 + podkr.	x	10. Veřejný prostor	
4.2 Podlaží 3-6		10.1 Umělé	
4.3 Podlaží 7 a více		10.2 Veřejná vegetace	
5. Sklon a tvar střech		11. Rozlišení front/back	x
5.1 Ploché		12. Vybavení parteru	
5.2 Šikmé	x	12.1 Odpadkové koše	
5.3 Mansardy		12.2 Dětské hřiště	
6. Výstup ven		12.3 Lavičky	
6.1 Lodžie		13. Parkování soukromé	x
6.2 Balkón		14. Hustota zástavby	907m ² /dům
7.1 Plot do ulice	x	15. Plocha sousedství	33554m ²
7.2 Plot do boku	x	16. Počet byt. jednotek	37
		17. Obvod sousedství	990m
		18. Kompaktnost	2,33

9.7.2.4 Sousedství Na Viničkách

Obr. 31. Sousedství Na Viničkách - ortofoto snímek

Území susedství Na Viničkách leží v mírním svahu, v nadmořské výšce 240 m. Území je tvořeno rodinnými domy, které si v 70. letech postavili zaměstnanci cementárny. Jedná se o 27 solitérů, které leží okolo ulic Na Viničkách, Dehtínská, Zdická a Javořická. Stavební konstrukce domů je železobetonová, objekty jsou lité do posuvné formy. Dispozice všech domů je tedy stejná. Objekty mají dvě nadzemní podlaží, rovné střechy, jsou posazeny do zahrad. Prostorově jsou všechny objekty ve vztahu k ulicím pootočené přibližně o 30 stupňů. Objekty mají vymezený prostor front, které tvoří okrasné předzahrádky, a back - vlastní užitková část zahrady. Od susedů i od veřejného prostoru jsou zahrady odděleny průhlednými ploty.

Sousedství obsahuje pouze bydlení a jeho poloha v rámci Radotína je relativně vzdálená od centra. Vybavení parteru obsahuje pouliční osvětlení, naopak odpadkové koše nebo lavičky nejsou zastoupené.

Při kraji vozovky jsou místy zaparkovaná auta. Jde zpravidla o trvalé obyvatele, kteří nemají dostatečnou kapacitu parkování na vlastním pozemku.

Obr. 32. Sousedství Na Viničkách 1

Obr. 33. Sousedství Na Viničkách 2

Tab. 12. Sousedství Na Viničkách - architektonické a urbanistické atributy

1. Svažitost terénu do 5%	x	8. Soukromá zeleň	x
2. Stavební materiál		8.1 Zahrada	x
2.3 Zděný		8.2 Předzahrádka	x
2.4 Panelový	x	9. Prostorové rozložení domů	
3. Doba výstavby		9.1 Solitéry, bodové	x
3.1 30. léta 20. století		9.2 Řadové, deskové	
3.2 50. léta 20. století		9.3 Šikmé	
3.3 70. léta 20. století	x	9.4 Rovnoběžné	
3.4 80. léta 20. století		9.5 Kombinované	
4. Výška objektů		9.6 Dostavby, přístavby	x
4.1 Podlaží 2 + podkr.	x	10. Veřejný prostor	
4.2 Podlaží 3-6		10.1 Umělé	
4.3 Podlaží 7 a více		10.2 Veřejná vegetace	
5. Sklon a tvar střech		11. Rozlišení front/back	x
5.1 Ploché	x	12. Vybavení parteru	
5.2 Šikmé		12.1 Odpadkové koše	
5.3 Mansardy		12.2 Dětské hřiště	
6. Výstup ven		12.3 Lavičky	
6.1 Lodžie		13. Parkování soukromé	x
6.2 Balkón		14. Hustota zástavby	993m ² /dům
7.1 Plot do ulice	x	15. Plocha sousedství	26817m ²
7.2 Plot do boku	x	16. Počet byt. jednotek	27
		17. Obvod sousedství	762m
		18. Kompaktnost	1,72

10. Aplikace metodologie na sídlo Radotín

Výsledky praktické části lze rozdělit do čtyř skupin. První skupina představuje porovnání geografických prostorů jednotlivých sousedství z hlediska jejich vnitřních charakteristik. Druhá skupina porovnává sousedství z hlediska polohy, kterou mají ve vztahu k celému sídlu. Předpokladem tohoto porovnání je, že obyvatelé sousedství, která jsou si víc podobná, jak z hlediska vnitřních atributů, tak z hlediska polohy v sídle, budou mít podobné i kognitivní prostory. Tuto skutečnost lze využít při přenosu závěrů získaných analýzou jednoho sousedství na sousedství podobná. Třetí skupina srovnává kognitivní prostory respondentů s geografickými prostory jednotlivých sousedství a polohou, kterou mají v sídle. Čtvrtá, poslední, skupina srovnává behaviorální prostory respondentů s geografickým prostorem sídla.

10.1 Porovnání geografických prostorů sousedství z hlediska vnitřních charakteristik

Popis vnitřního geografického prostředí jednotlivých sousedství je uveden v tabulce u každého sousedství. Geografický prostor jednotlivých sousedství je popsán pomocí atributů. Tyto atributy jsou rozdělené do dvou skupin: architektonické a urbanistické, viz tabulka 13.

Tab. 13. Rozdělení atributů na architektonické a urbanistické

Urbanistické atributy	Architektonické atributy
Zahrada	Stavební materiál
Předzahrádka	Výška objektu
Hmotové uspořádání: (bodové, solitéry)	Sklon a tvar střech: (mansardová šikmá, rovná)
Hmotové uspořádání: (řadové, deskové)	Lodžie
Prostorové uspořádání: (šikmé, rovnoběžné, kombinované)	Balkón
Dostavby, přístavby	Plot do ulice
Veřejný prostor zpevněný	Plot do boku
Veřejná vegetace	
Rozlišení front/back	
Odpadkové koše	
Dětské hřiště	
Lavičky	
Soukromé parkování na pozemku	
Hustota zástavby [m ² /byt]	
Počet bytových jednotek	
Svažitost terénu	
Plocha sousedství [m ²]	
Obvod sousedství [m]	
Kompaktnost ($\text{obvod}^2 / (\text{plocha} \cdot 4 \cdot \pi)$)	

Architektonické atributy popisují vlastnosti budovy jako objektu. Například to je stavební materiál, výška, tvar střech nebo přítomnost balkónů či lodžii. Urbanistické atributy popisují vlastnosti širšího okolí, nejen budovu. Patří mezi ně například prostorové rozložení objektů, přítomnost, popřípadě charakter a vybavení veřejného prostoru, dále plocha, obvod, hustota sousedství, atd. V některých případech je rozlišení na architektonické a urbanistické atributy

jednoznačné, jako je tomu např. u stavebního materiálu nebo tvaru střech. Jindy je zařazení určitého atributu do příslušné skupiny diskutabilní, jako je tomu např. u přítomnosti plotu, rozlišení na front/back nebo u soukromého parkování. Jednotlivé atributy zasahují v některých případech více nebo méně do druhé skupiny a jejich vliv nelze striktně oddělit. Rozlišení atributů v této studii vychází z faktického stavu sídla i z přítomnosti registovatelných odlišností (Rapoport, 1977).

Pro srovnání vnitřních charakteristik dvou sousedství jsme skupině architektonických a urbanistických atributů přiřadili stejnou váhu. To znamená, že při posuzování podobnosti dvou sousedství pochází 50% vlivu od urbanistických atributů a 50% od architektonických. Tento poměr (50/50) lze podle potřeby změnit tak, aby co nejlépe charakterizoval vlastnosti konkrétních sídel a sousedství. V této práci používáme 7 architektonických atributů, viz tab. 13, a předpokládáme, že mají stejný vliv. 50% vliv architektonického působení rozdělíme tedy rovnoměrně mezi 7 používaných architektonických atributů, takže každý atribut přispívá $50/7$, což je přibližně 7%. Totéž platí pro skupinu 19 urbanistických atributů. Každý atribut tedy přispívá tedy $50/19$, což je přibližně 2,5%.

Výsledky byly zpracovány pomocí programu v jazyce Basic.

Při srovnání dvou atributů s nominálními hodnotami, např. tvar střechy: šikmá, rovná, mansardová, přispívá tento atribut do celkového výsledku svou váhou, jestliže má v porovnávaných sousedstvích stejnou hodnotu. Například pokud mají domy ve dvou srovnávaných sousedstvích rovnou střechu, uvažujeme takto: jedná se o architektonický atribut, který se v obou sousedstvích shoduje, váha architektonického atributu je 7%, a příspěvek do celkové míry podobnosti je $v = 0.07$. Pokud se hodnoty liší, nepřispívá.

Při srovnání dvou atributů s intervalovými hodnotami, např. plocha sousedství nebo počet obyvatel, přispívá tento atribut do celkového výsledku svou váhou, jestliže má v porovnávaných sousedstvích stejnou hodnotu. Pokud se hodnoty liší, přispívá váhou atributu vynásobené poměrem menší a větší hodnoty (procentem shody). To např. znamená, že při srovnání plochy sousedství Tachovská (plocha = 6167 m²) a V Parníku (plocha 8621 m²), přispívá tento (urbanistický) atribut hodnotou $v = 6167/8621 * 0.025 = 0.018$. Žádný z atributů používaných v této práci pro srovnání není ordinálního typu. Pokud se dvě sousedství shodují ve všech attributech, hodnota podobnosti sousedství se rovná 1.

Výsledky porovnání zobrazuje tabulka 14. Pokud budeme uvažovat 75% podobnost a větší, výsledkem jsou sousedství Živcová a Sokolovna, Živcová a Na Viničkách, Živcová a Radkovská, Nové sídliště a Staré sídliště, Radkovského a Na Benátkách.

Tab. 14. Podobnost sousedství při stejných váhách pro urbanistické i architektonické atributy

Stejná váha urbanistických a architektonických atributů		
Porovnávaná sousedství		Podobnost
Sokolovna	Živcová	0.89
Na Viničkách	Živcová	0.832
Radkovského	Živcová	0.776
Nové sídliště	Staré sídliště	0.776
Radkovského	Na Benátkách	0.762
Sokolovna	Na Viničkách	0.734
Na Benátkách	Tachovská	0.7
Radkovského	Sokolovna	0.68
Radkovského	Na Viničkách	0.639
V Parníku	Nové sídliště	0.625
Na Benátkách	Živcová	0.62
Radkovského	Tachovská	0.608
Tachovská	Živcová	0.6
V Parníku	Na Viničkách	0.592
Na Benátkách	Na Viničkách	0.552
Tachovská	Na Viničkách	0.535
V Parníku	Staré sídliště	0.523
Sokolovna	Na Benátkách	0.521
Sokolovna	Tachovská	0.511
V Parníku	Tachovská	0.486
Staré sídliště	Na Benátkách	0.464
Radkovského	V Parníku	0.456
V Parníku	Na Benátkách	0.45
V Parníku	Živcová	0.445
Staré sídliště	Tachovská	0.44
Nové sídliště	Tachovská	0.399
Nové sídliště	Na Viničkách	0.398
Staré sídliště	Na Viničkách	0.382
V Parníku	Sokolovna	0.358
Nové sídliště	Sokolovna	0.342
Staré sídliště	Sokolovna	0.341
Radkovského	Staré sídliště	0.34
Nové sídliště	Na Benátkách	0.284
Nové sídliště	Živcová	0.242
Staré sídliště	Živcová	0.241
Radkovského	Nové sídliště	0.166

V případě sousedství Živcová a Sokolovna i Živcová a Na Viničkách se jedná o rodinné domy s výškou 2 nadzemní podlaží. Domy jsou umístěné v zahradách s předzahrádkami, vzájemně oddělené ploty. Sousedství Nové sídliště a Staré sídliště reprezentují sídliště hromadného bydlení střední velikosti. Obě mají veřejný prostor s hřištěm, veřejnou zelení, obě neposkytují soukromé parkoviště, ani objekty nerozlišují front a back. Sousedství Živcová a Radkovská je v tomto srovnání odlišné. Radkovská představuje hromadné bydlení, přesto se svou výškou, stavebním materiálem i rozlišením front a back podobá rodinné výstavbě, zde reprezentované sousedstvím Živcová. Vzhledem k této podobnosti by bylo možné předpokládat, že vztah obyvatel obou sousedství k sídlu bude podobný. Toto srovnání nebere ale v úvahu polohu sousedství v sídle, tedy vzdálenost od pozitivně a

negativně hodnocených lokalit. Tyto vlivy se projeví v kognitivním, zejména pak behaviorálním prostoru obyvatel.

10.2 Porovnání geografických prostorů sousedství z hlediska polohy, kterou mají ve vztahu k celému sídlu

V této části pracujeme s průměrnými geografickými vzdálenostmi od středu jednotlivých sousedství k vybraným kategoriím služeb v sídle. Tato data jsou v tabulce 15.

Tab. 15. Geografické vzdálenosti sousedství k vybraným kategoriím služeb

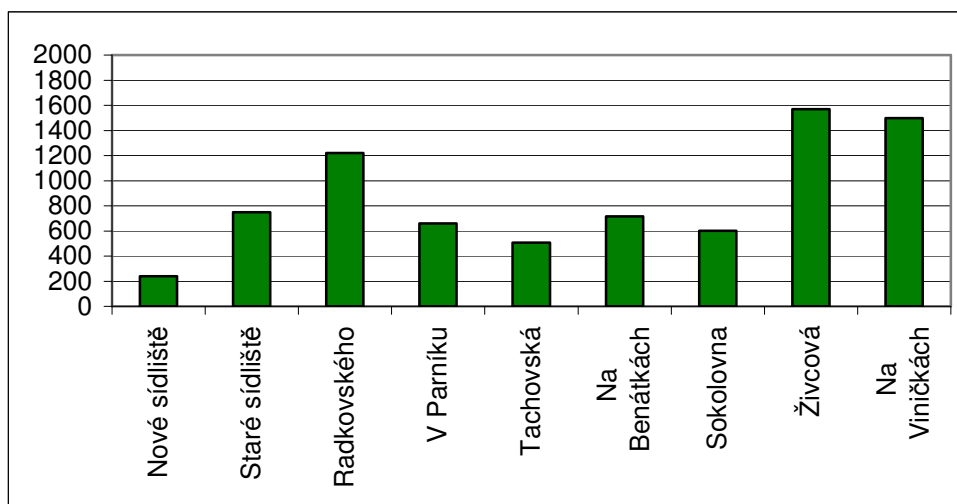
Kategorie služeb	Průměrné geografické vzdálenosti sousedství [m]								
	Nové sídliště	Staré sídliště	Radkovského	V Parníku	Tachovská	Na Benátkách	Sokolovna	Živcová	Na Viničkách
Vodstvo	381	907	1345	670	177	712	707	1703	1515
Vegetace	603	962	577	845	869	872	573	551	1488
Lékárny	577	477	1498	854	599	751	965	1868	1256
Zdravotnické zařízení	632	650	1233	1174	868	879	679	1604	1440
Nižší školství	459	746	1345	960	719	970	780	1630	1420
Samospráva	523	925	1450	685	336	730	805	1756	1742
Peněžní služby	239	748	1221	661	508	717	602	1569	1497
Hospody	562	876	1294	878	691	904	793	1561	1616
Cukrárny	404	948	1069	438	416	499	470	1369	1703
Květinářství	599	1181	1206	608	425	632	760	1513	1873
Dělské bazary	476	685	1319	724	509	736	753	1633	1443
Potraviny	687	961	1227	616	628	628	833	1505	1722
Sport a rekreace	821	1090	1460	1049	891	1037	1054	1754	1811
MHD místní	228	152	80	412	211	337	92	336	686
MHD pražská	533	665	710	331	333	418	342	1036	794
Silnice II. Třídy	153	131	861	218	127	70	481	1109	256
Průmysl	1035	1683	1130	1224	1201	1122	872	1427	2438

Při srovnání jsem uvažovala, že jednotlivé kategorie mají stejnou váhu. Výsledek je v tabulce 16.

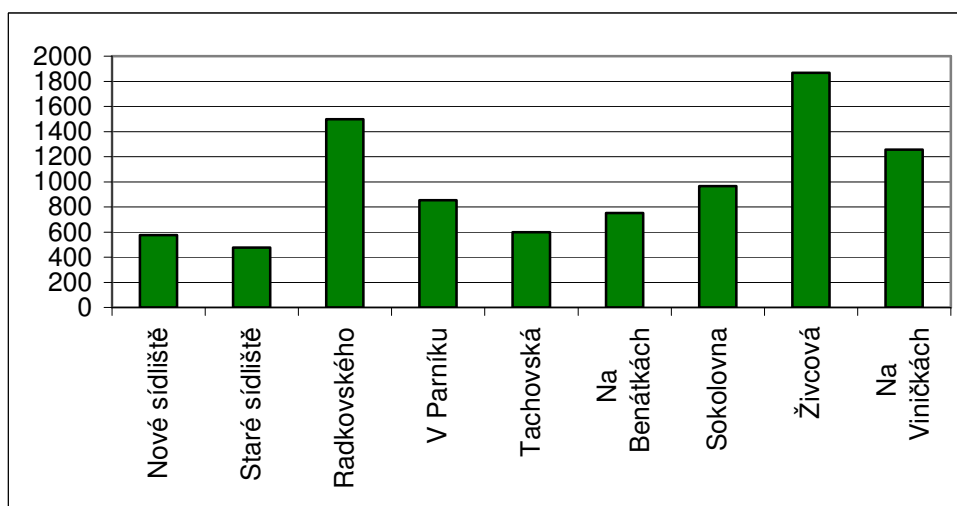
Tab. 16. Podobnost sousedství z hlediska polohy v sídle

Poloha sousedství k vybraným kategoriím služeb v sídle		
Porovnávaná sousedství		Podobnost
V Parníku	Na Benátkách	0.882
V Parníku	Sokolovna	0.785
Sokolovna	Na Benátkách	0.772
Nové sídliště	Tachovská	0.771
Radkovského	Živcová	0.77
Na Viničkách	Živcová	0.766
V Parníku	Tachovská	0.748
Na Benátkách	Tachovská	0.745
Staré sídliště	Na Benátkách	0.731
Staré sídliště	Sokolovna	0.715
Radkovského	Na Viničkách	0.697
V Parníku	Staré sídliště	0.697
Nové sídliště	Na Benátkách	0.695
V Parníku	Nové sídliště	0.689
Sokolovna	Tachovská	0.676
Nové sídliště	Sokolovna	0.674
Staré sídliště	Tachovská	0.668
Nové sídliště	Staré sídliště	0.648
Radkovského	Staré sídliště	0.636
Radkovského	Sokolovna	0.628
Radkovského	V Parníku	0.566
Radkovského	Na Benátkách	0.564
Staré sídliště	Na Viničkách	0.545
Staré sídliště	Živcová	0.529
V Parníku	Na Viničkách	0.527
V Parníku	Živcová	0.503
Na Benátkách	Živcová	0.502
Sokolovna	Živcová	0.486
Na Benátkách	Na Viničkách	0.484
Radkovského	Nové sídliště	0.472
Radkovského	Tachovská	0.459
Sokolovna	Na Viničkách	0.454
Nové sídliště	Živcová	0.406
Tachovská	Živcová	0.396
Tachovská	Na Viničkách	0.391
Nové sídliště	Na Viničkách	0.379

Sousedství, která mají z hlediska polohy v sídle větší podobnost než 75% jsou: V Parníku a Na Benátkách, V Parníku a Sokolovna, Sokolovna a Na Benátkách, Nové sídliště a Tachovská, Radkovského a Živcová, Na Viničkách a Živcová. Takto vyjádřená podobnost průměruje přes všechny vybrané kategorie. Srovnání geografické vzdálenosti všech sousedství od jedné vybrané kategorie služeb proto poskytuje jasnější představu o vzdálenosti. Příkladem je graf 1, který znázorňuje geografickou vzdálenost sousedství od penežních služeb nebo graf 2, který znázorňuje geografickou vzdálenost sousedství od kategorie zdravotnictví.

Graf. 1. Geografická vzdálenost sousedství od kategorie peněžní služby

Graf. 2. Geografická vzdálenost sousedství od kategorie lékárny

Sousedství, která mají podobnou geografickou vzdálenost k dané kategorii služeb, v případě grafu 2 např. Nové sídliště a Tachovská, mohou být touto polohou ovlivňována pozitivně nebo negativně, záleží na tom, jak tyto služby vnímají obyvatelé. Podobnost sousedství z hlediska celkové průměrované geografické vzdálenosti tedy nevyovídá o "kvalitě" umístění sousedství v sídle. Otázkami vnímání a hodnocení polohy sousedství i jeho vnitřních charakteristik se budeme dále zabývat v následujících dvou kapitolách, při vyhodnocování kognitivních a behaviorálních prostorů obyvatel.

10.3 Srovnání kognitivních prostorů respondentek a geografických prostorů sousedství a sídla

Narozdíl od porovnávání geografických prostorů sousedství, ať z hlediska vnitřních charakteristik, tak z hlediska polohy, kterou mají v sídle, se tato kapitola zabývá kognitivními obrazy, které si o geografickém prostoru sousedství a sídla vytvářejí jeho obyvatelé. Celková

populace byla v souladu s kapitolou 6 *Popis reálného světa a jeho zjednodušení* zúžena na vzorek.

Praktické části experimentu se účastnilo celkem 44 žen, ve věku od 23 do 44 let. Všechny respondentky mají alespoň jedno dítě mladší 16 let ve společné domácnosti. Každá respondentka žije v jednom ze zvolených sousedství v Radotíně. Podrobnější údaje o respondentkách jsou v následující tabulce.

Tab. 17. Charakteristika respondentek

Věk respondentek	%	Počet respondentek
do 30 let	20,45	9
30 - 39	59,10	26
40 - 44	20,45	9
Typ zástavby		
Rodinná	52	23
Hromadná	48	21
Nejvyšší ukončené vzdělání		
Základní, vyučené	18,20	8
Střední škola s maturitou	43,20	19
Vysoká škola, vyšší odborná škola	38,60	17
Délka pobytu v Radotíně		
do 5 let	25,00	11
6 až 10	31,80	14
11 až 15	18,20	8
16 a víc	25,00	11
Pracovní stav		
Mateřská dov., v domácnosti	61,40	27
Zaměstnaná	38,60	17
Počet dětí v domácnosti		
1	29,50	13
2	63,70	28
3	6,80	3

Respondentky představují určitý vzorek populace, pozorovaný v odlišných prostředích - sousedstvích. Při mapování kognitivního a behaviorálního prostoru, řešíme dva typy úloh, ty které vztahujeme na celé sídlo bez ohledu na sousedství a úlohy, které vážeme na jednotky sousedství. V některých sousedstvích dosahuje počet respondentek více jak 10 až 15% z vybrané části populace, podle Dismana lze tedy pro úlohy vypovídající o vlastnostech sousedství jejich odpovědi považovat za statisticky významné (Disman, 2002). Tak je tomu například v případě sousedství Živcová, Sokolovna, V Parníku, Na Viničkách a Tachovská. V případě sousedství Na Benátkách a Radovská se sice podařilo sebrat odpovědi od všech respondentek reprezentující zvolený vzorek populace, absolutní číslo je ale malé a může tak v úlohách vztažených na sousedství dojít ke zkreslení. V případě sousedství Nové sídliště a Staré sídliště je počet respondentek menší než 10 až 15% z vybrané skupiny a jejich odpovědi, proto nelze v úlohách vztažených na sousedství považovat za statisticky významné a mají tedy pouze informační hodnotu. Podobně je tomu například v pracích Lynche a Harrisona a Howarda (Lynch, 2000; Harrison a Howard, 1972). Statisticky nevýznamný vzorek a malý absolutní počet respondentek v sousedství není omezením a

nazkresluje výsledky v úlohách, kde příslušnost k sousedství není významná. Příkladem je otázka bezpečnosti, sounáležitost s místem nebo otázka oblíbených a neoblíbených míst.

Ne všechny respondentky vždy odpověděly na všechny otázky, proto celkový počet odpovědí v dílčích kapitolách nemusí vždy dosahovat čísla 44. Pokud se respondentky vyjadřovaly k otevřené otázce, kde samy definovaly odpověď – v případě nominální odpovědi, nebyly omezeny jednou odpovědí, mohly jich uvést, kolik chtěly. Tak je tomu například v případě tématu dominant.

Všem účastnicím experimentu byly položeny následující otázky, zde uspořádané do jednotlivých nadřazených témat:

Bezpečnost

- Pozorujete v okolí svého bydliště projevy vandalismu?
- Vnímáte v okolí problémy s kriminalitou?

Pocit domova

- Cítíte se v Radotíně doma?
- Spojujete pocit domova s domem/bytem, s touto společností, s celým městem?

Srozumitelnost a čitelnost prostředí

- Co považujete za dominantu Radotína?
- Když si dáváte sraz s někým, kdo to v Radotíně vůbec nezná, jaké místo mu navrhnete?
- Co považujete za dominantu okolí svého bydliště?

Sounáležitost s místem

- Mám k Radotínu místu velmi silný vztah.

Sounáležitost s komunitou - neformální

- Znáte většinu lidí ve své ulici?
- Znáte většinu lidí ve svém domě?
- Moje nejsilnější a nejbližší vztahy mám s lidmi, kteří žijí v této komunitě.

Sounáležitost s komunitou - formální

- Účastníte se radotínských kulturně-společenských akcí?
- Jste členem místního spolku? (př. Sokol, sportovní spolky, výtvarné kroužky, atd.)

Přání odstěhovat se

- Je Vaším záměrem zůstat v Radotíně nebo se odstěhovat?
- Pokud byste se odsud odstěhovala, jaký by byl důvod?

Oblíbená a neoblíbená místa

- Které místo v Radotíně máte nejraději, nejvíc se Vám líbí?
- Které místo v Radotíně byste ráda přestavěla, aby vypadalo jinak, nelíbí se Vám?

10.3.1 Bezpečnost

Položené otázky:

- Pozorujete v okolí svého bydliště projevy vandalismu?
- Vnímáte v okolí problémy s kriminalitou?

V tabulce jsou uvedeny odpovědi, kde škála možností je od 1 do 4. 1 značí ano, 2 spíše ano, 3 spíše ne, 4 ne. Průměr vyjadřuje průměrnou odpověď pro dané sousedství.

Tab. 18. Otázka: Pozorujete v okolí svého bydliště projevy vandalismu?

Vnímáte v okolí problémy s kriminalitou?

Sousedství	Vandalismus	Průměr	Kriminalita	Průměr
Radkovská	1,1	1	1,2	1,5
Staré sídliště	1,1	1	1,1	1
Nové sídliště	2,1,1,3,1,1,1,1	1,375	3,4,1,4,4,4,1,-	3
Tachovská	2,3,1,1,1	1,6	4,2,4,1,1	2,4
Sokolovna	1,4,4,1,2,1,-	2,17	1,3,3,2,4,4,-	2,83
Na Benátkách	1,3,3	2,3	3,1,3	2,3
Na Viničkách	1,1,4,3,4,3	2,67	1,1,3,4,4,1	2,3
Živcová	1,4,4,4,3,4,1	3	-3,4,4,1,1,3	2,5
V Parníku	3,1,4,4	3	3,1,4,4	3

Údajům v tabulce je třeba rozumět takto. Ve sloupci vandalismus a kriminalita jsou uvedeny odpovědi jednotlivých respondentek, které jsou vždy následované průměrem.

Mezi nejčastější projevy vandalismu a kriminality popisované respondentkami patří:

Tab. 19. Nejčastější projevy vandalismu a kriminality

Projev vandalismu	%	Počet odpovědí
Ničení městského mobiliáře, vysypané popelnice, nepořádek	50	21
Spreje	26	11
Psí výkaly	12	5
Přítomnost sociálních menšin	12	5
Projev kriminality		
Vykradená auta, garáže, ukradená kola	64	21
Vykradené sklepy, dům	15	5
Přítomnost národnostních nebo sociálních menšin	21	7

Jak v případě kriminality, tak vandalismu, šlo o otevřenou otázku, kde respondentky neměly žádnou nabídku odpovědí, ale samy určovaly odpověď. Jejich odpovědi byly následně zaklasifikovány do výše uvedených skupin. Mimo klasické chápání vandalismu jako ničení se v odpovědích objevují i další pohledy, jako je například pouhá přítomnost sociálních menšin, aniž by z jejich strany docházelo k nežádoucímu chování. Stejně je tomu v případě kriminality.

V této analýze je třeba zdůraznit, že neměříme existenci vandalismu, popřípadě kriminality, ale to, jak obyvatelé sousedství vandalismus, popřípadě kriminalitu vnímají, tedy jejich subjektivní pocity.

Byla ověřovaná hypotéza OH1: Vnímání vandalismu a kriminality souvisí jednak s vnitřními vlastnostmi sousedství a jednak s polohou sousedství v rámci sídla.

Místo, které jsme určili jako vztažný bod sídla při posuzování polohy sousedství v sídle, uvažujeme dopravní a funkční centrum (náměstí a Albert). V tomto místě je největší pohyb obyvatelstva, je současně uváděno jako nejméně oblíbené, viz dále. K tomuto místu měříme vzdálenosti. Pokud je toto místo opravdu lokalitou, ve které obyvatelé silně vnímají projevy vandalismu, lze očekávat, že s rostoucí vzdáleností bude vnímání vandalismu slábnout. Toto jsme prokázali Spearmanovým korelačním testem (Greene a DÓliveira, 1999). Výsledky tohoto testu ukazují korelaci mezi vzdáleností zvoleného referenčního bodu a vnímaným vandalismem. Hodnoty $r_s = 0,441 > 0,3745$ (Anděl, 1985) při hladině významnosti $p = 0,1$.

Jako další možnou proměnnou jsme zvolili hustotu osídlení sousedství. Předpokládáme, že v sousedstvích, která mají vyšší hustotou obyvatelstva, bude vandalismus vnímán intenzivněji. Spearmanovým korelačním testem (Greene a DÓliveira, 1999) jsme prokázali velmi silnou závislost, hodnoty $r_s = 0,86 > 0,3745$, při hladině významnosti $p = 0,005$.

Při podrobnějším studiu jsme vyslovili možnou hypotézu, že v daném sídle jsou sousedství s větší hustotou častěji v kratší vzdálenosti od referenčního bodu sídla a že tedy měření vzdáleností a hustoty není nezávislé. Proto jsme spočítali korelaci mezi hustotou zástavby a vzdáleností od referenčního bodu a potvrdilo se, že tato závislost v daném případě opravdu existuje, $r_s = 0,766 > 0,683$, při hladině významnosti $p = 0,025$. Vzhledem k síle závislosti (korelační koeficient $r_s = 0,86$) se domníváme, že primární důvod vnímání vandalismu je vysoká hustota sousedství .

Jako další měřítko jsme zkoumali vnímání vandalismu v závislosti na ochraně obydlí oplocením. Výsledky ukazují, že obyvatelé sousedství, ve kterých jsou domy oplocené, vnímají vandalismus méně než domy neoplocené, $F = 5,32 > 4,08$, při hladině významnosti $p < 0,05$. Toto vnímání je také oslabeno s rostoucí vzdáleností od referenčního bodu. Lidé ve vzdálených sousedstvích s oplocenými pozemky tedy vnímají vandalismus méně.

Posledním zkoumaným kritériem byl vliv existence veřejných prostorů v sousedství na vnímání vandalismu. t-testem se prokázalo, že obyvatelé v sousedstvích, ve kterých existuje veřejný prostor, vnímají vandalismus silněji než ostatní, $t = 2,1 > 1,303$, při hladině významnosti $p = 0,025$.

Výsledky Spearmanova korelačního testu neukazují závislost mezi vzdáleností od středu sídla a vnímanými projevy kriminality. Hodnoty $r_s = - 0,081 < 0,3745$ (Anděl, 1985) při hladině významnosti $p = 0,1$. Vnímání kriminality odpovídá zprávě, kterou pro tento výzkum poskytla Policie České Republiky, viz Příloha D., kde se uvádí, že v Radotíně je kriminalita rozložená v podstatě rovnoměrně, že se zde z tohoto pohledu nenacházejí výrazně horší a výrazně lepší lokality.

Na základě uvedené analýzy se domníváme, že silnější vnímání vandalismu v okolí náměstí souvisí s větším množstvím anonymního prostoru a veřejných ploch, které při daném ztvárnění neumožňují dostatečnou kontrolu. K podobným výsledkům dospěli například Jacobs a Appleyard (Jacobs a Appleyard, 1987). Naopak směrem od vztažného bodu sídla přibývá prostorové rozložení, které jasněji vymezuje soukromý a veřejný prostor, a tím umožňuje jeho lepší údržbu a kontrolu.

10.3.2 Pocit domova

Položené otázky:

- Cítíte se v Radotíně doma? (Cross, 2004; Cuba a Hummon, 1993)
- Proč se zde cítíte doma? (Cuba a Hummon, 1993)
- Spojujete pocit domova s domem/bytem, s touto společností, s celým městem? (Cuba a Hummon, 1993)

Z vyhodnocení těchto otázek budeme usuzovat na platnost hypotézy OH2: Lidé jmenují jako cíl své identifikace nejčastěji vlastní obydlí.

86% respondentek uvedlo, že se v Radotíně cítí doma:

Tab. 20. Otázka: Cítíte se zde doma?

Odpověď	%	Počet respondentek
V Radotíně se cítím doma	86	38
V Radotíně se necítím doma	14	6

Určitá minimální úroveň identifikace s místem, je přirozeným důsledkem pobytu na daném místě (Cuba a Hummon, 1993, s. 120). Z počtu žen, které se v Radotíně cítí doma 41% respondentek udalo jako důvod, proč se v Radotíně cítí doma, prostorové vlastnosti Radotína a jeho celkový charakter. Typická odpověď je: "Je to blízko do centra Prahy i do přírody, typ malé město".

Na otázku: Spojujete pocit domova s domem/bytem, se společností lidí nebo s celým městem? byly následující odpovědi:

Tab. 21a. Otázka: Spojujete pocit domova s domem/bytem, se společností lidí nebo s celým městem? - rozdělení byt-dům-společnost lidí-město

Cíl identifikace	%	Počet odpovědí
Byt	13	6
Dům	22	10
Společnost lidí	34	15
Město	31	14

Pokud spojíme odpovědi byt a dům do jedné skupiny, kterou nazveme vlastní bydlení, budou výsledky následující.

Tab. 21b. Otázka: Spojujete pocit domova s domem/bytem, se společností lidí nebo s celým městem? - rozdělení vlastní obydlí-společnost lidí-město

Cíl identifikace	%	Počet odpovědí
Vlastní obydlí	36	16
Společnost lidí	33	15
Město	31	14

Tyto výsledky se shodují s výsledky experimentu Cuby a Hummona (Cuba a Hummon, 1993, s. 121). Ukazují, že lidé jmenují jako cíl své identifikace přibližně stejně často vlastní obydlí, komunitu i celé sídlo, přitom vlastní obydlí jen nepatrně častěji. OH2: Lidé jmenují jako cíl své identifikace nejčastěji vlastní obydlí, se tímto potvrzuje.

Budeme-li uvažovat při hodnocení odpovědí respondentek vnitřní vlastnosti geografického prostoru sousedství, vidíme, že platí: z 16 žen, které uvedly jako cíl své identifikace svoje obydlí, jich 10 bydlí v rodinném domě a 6 v bytovém domě. Z těchto 6 žen dvě bydlí v bytovém domě, který ovšem mnoha svými vlastnostmi připomíná dům rodinný - maximálně 3 nadzemní podlaží, oplocený prostor, soukromá zeleň.

Z 15 žen, které uvedly jako cíl své identifikace společnost lidí, jich 9 bydlí v rodinném domě a 2 v bytovém domě, který se ale svými geografickými vlastnostmi podobá výstavbě rodinné - maximálně 3 nadzemní podlaží, oplocený prostor, soukromá zeleň, viz tabulka 14. Z těchto výsledků je vidět, že respondentky, které bydlí v rodinném domě, nebo v hromadném bydlení s charakteristikami rodinného bydlení, viz tabulka 14, se silněji identifikují s vlastním obydlím nebo se společností lidí.

10.3.3 Srozumitelnost a čitelnost prostředí

Položené otázky:

- Co považujete za dominantu Radotína?
- Když si dáвате sraz s někým, kdo to v Radotíně vůbec nezná, jaké místo mu navrhnete?
- Co považujete za dominantu okolí svého bydliště?

Pomocí těchto otázek ověřujeme *OH3: Lidé vnímají dominanty v závislosti na jejich "síle" a na vzdálenosti od sousedství*. První dvě otázky se týkají dominant sídla, ale každá z nich zkoumá jinou charakteristiku dominant. První otázka sleduje ideovou dominantu, zatímco druhá funkční. Odpovědi na obě otázky mohou jmenovat stejnou dominantu, nebo se může jednat o rozdílná místa.

Dominanta Radotína

Na otázku: „Co považujete za dominantu Radotína?“, odpovědělo celkem 44 respondentek. Z nich 12 nebylo schopno dominantu určit!

Tab. 22. Otázka: Co považujete za dominantu Radotína?

Odpověď	%	Počet respondentů
Neurčilo	27	12
Určilo	73	32

Z celkového počtu osob 32, které vybraly nějakou dominantu Radotína, byl výběr následující:

Tab. 23. Jmenované dominanty Radotína

Dominanta	%	Počet odpovědí
Kostel, Berounka a okolí	69	22
Nádraží, náměstí	12,5	4
Obchodní centrum Albert, Nové sídliště	9,5	3
Jiné - cementárna, komín	9,5	3

Určení místa pro setkání v Radotíně

Na otázku: „Když si dáváte sraz s někým, kdo to v Radotíně vůbec nezná, jaké místo mu navrhnete?“, odpovědělo 44 respondentek. Odpovědi jsou uspořádány do tabulky 23.

Tab. 24. Otázka: Když si dáváte sraz s někým, kdo to v Radotíně vůbec nezná, jaké místo mu navrhnete?

Místo setkání	%	Počet respondentů
Nádraží, žel. přejezd, cukr. Panda	68	30
Náměstí, fontána, zastávka bus	16	7
Albert, pošta, paneláky	4,5	2
Jiné	11,5	5

Tyto výsledky naznačují následující skutečnosti:

Zatímco funkční dominanty určují respondentky bez větších problémů, 27% z nich není schopno identifikovat ideové dominanty. To je v souladu s výsledky, ke kterým dospěli (Broadbent a Berry, 1985) při výzkumu explicitních a implicitních znalostí.

Ideové dominanty nejsou totožné s funkčními. Při určování ideové dominanty Radotína, většina respondentek z celého Radotína, nezávisle na poloze sousedství, ve kterém bydlí, nejčastěji jmenuje lokalitu, která má historický a kulturní význam, ale z hlediska funkčního provozu města leží stranou. Jde o oblast okolo kostela Sv. Petra a Pavla, budovy Městského úřadu, školy a lávky přes Berounku. Naopak při určování místa srazu (funkční dominanty) většina respondentek vybrala funkčně nejfrekvenovanější oblast s důrazem na dopravní stavbu nádraží a autobusových zastávek. V případě autobusových zastávek se projevuje význam polohy sousedství. Sousedství Na Viničkách a Staré sídliště jmenují autobusovou zastávku Staré sídliště, zatímco ostatní sousedství, která se nachází blíž náměstí, nejčastěji jmenují zastávku Náměstí Radotín. Dále je vidět, že ideová dominanta města může být chápána jako symbolické místo s duchovním a historickým významem, bez ohledu na

začlenění tohoto místa do provozu města. Dvě respondentky například uvedly jako dominantu Radotína cementárnu. Zde zcela evidentně vyjadřují kognitivní obraz Radotína coby průmyslového sídla z 19. a části 20. století. V současnosti totiž stojí areál cementárny na vzdáleném kraji města a je od něj téměř úplně oddělen.

Ideové dominanty musejí, kromě kulturního a duchovního významu, ještě splňovat architektonická a urbanistická kritéria. Kognitivní obrazy respondentek ani v jednom případě neobsahovaly např. dům U Koruny nebo pomník obětem První Světové války. Vzhledem ke společenskému významu obou míst by je bylo možné při standardní analýze považovat za dominanty. Možným vysvětlením jejich vynechání je komplikovaná poloha obou lokalit ve vztahu k dopravní situaci, i menší zájem o umělecké volnočasové aktivity (které se právě konají v domě U Koruny), v porovnání například se sportem. Rovněž park, ve kterém se nachází pomník obětem války není ani v jednom případě v žádné souvislosti jmenován. Vedle toho, že v Radotíně zaujímá zcela nevhodnou lokalitu, je navíc sporná jeho odůvodněnost v prostředí, které je obklopeno přírodou ze všech stran.

Dominanta okolí bydliště

Oproti určování dominanty celého Radotína, jsou místa chápána jako dominanty okolí bydliště daleko různorodější. Zde zcela jednoznačně závisí na poloze sousedství v rámci sídla a tím i na dostupnosti potencinálních dominant. Z 44 respondentů jich 9 nevybralo žádnou dominantu. Zbýlých 35 určilo jako dominantu okolí svého bydliště následující místa:

Tab. 25. Dominanty sousedství

Sousedství	Identifikované dominanty	Vzdál. [m]	Četnost
Živcová	SKI centrum	395	3
	U Sanatoria	359	2
	Říhák	232	1
	<i>nevím</i>		1
Radkovská	SKI centrum	123	1
	Sokolovna	450	1
Sokolovna	Sokolovna	20	5
	Nové sídliště	404	1
Nové sídliště	Paneláky	40	1
	Přejezd	210	1
	Albert	70	3
	Hřiště	10	1
	Les	285	1
	<i>nevím</i>		1
Staré sídliště	Poliklinika	40	1
	<i>nevím</i>		1
Tachovská	Kostel	220	2
	Nádraží	300	1
	<i>nevím</i>		2
V Parníku	Berounka	160	1
	Staré tovární budovy	260	1
	Penny market	220	1
	Hotel	230	1
	Benzínová pumpa	169	1
	<i>nevím</i>		1
Na Viničkách	Velký háj	120	2
	Berounka	240	2
	<i>nevím</i>		2
Na Benátkách	Kostel	500	1
	Berounka	160	1
	<i>nevím</i>		1

V tabulce je ukázáno, kolikrát byla daná dominanta v příslušném sousedství jmenována a pěší vzdálenost dominanty od středu sousedství. Jednotlivé dominanty byly rozděleny do kategorií podle Lynchovy typologie (Lynch, 2000).

Tab. 26. Dominanty sousedství - typologie podle Lynche

Dominanty sousedství	Kategorie	Lynchova typologie
SKI centrum	Významný bod	Landmark
Kostel	Významný bod	Landmark
U Sanatoria	Významný bod	Landmark
Poliklinika	Středisko	Node
Sokolovna	Středisko	Node
Penny market	Středisko	Node
Hotel na náměstí	Středisko	Node
Albert	Středisko	Node
Nádraží	Středisko	Node
Říhák	Oblast	District
Velký háj	Oblast	District
Staré tovární budovy	Oblast	District
Nové sídliště	Oblast	District

Z tabulky je vidět, že z Lynchovy klasifikace zde nejsou zastoupeny cesta a hrana.

V dalším kroku jsme ověřovali, zda v případě místních dominant platí závislost výběru dominanty na vzdálenosti od středu sousedství. Z centra každého sousedství jsme opsali pomyslnou kružnici o poloměru 500 metrů. Do takto vymezených oblastí jsme promítli všechny místní identifikované dominanty, bez ohledu na to, zda byly vybrány respondentkami daného sousedství nebo sousedství ostatních. Dominanty, které v 500 metrovém okruhu sousedství označily respondentky z jiného sousedství, ale neoznačily respondentky z daného sousedství nazýváme *opomenuté*. Tak například v 500 metrovém kruhu se středem v sousedství Sokolovna se nachází dominanty Sokolovna, Nové sídliště, které vybraly respondentky ze sousedství Sokolovna, ale také SKI centrum, U Sanatoria, nádraží a hotel, které vybraly jako místní dominantu respondentky ze sousedství Živcová (SKI centrum, U Sanatoria), Radkovská (SKI centrum), Tachovská (nádraží) a V Parníku (hotel). V 6 z 9 sousedství existují v okruhu 500 metrů objekty, které určily jako dominanty respondentky z jiného sousedství. Četnost místních dominant, které se nacházejí v takto vymezeném kruhu chápeme jako „sílu“ dominant v rámci sousedství, dominanty *opomenuté* respondentkami z daného sousedství mají sílu 0. Tento pojem interpretujeme kvalitativně, hledáme vlastnosti dominant, které získaly od respondentek nejvíce hlasů. Tato úvaha je inspirovaná modelem města jako silového pole (Lynch, 1984). Jednotlivé dominanty zde představují „magnety“, které různou silou přitahují respondenty.

V tabulce 27 jsou uvedené *opomenuté* dominanty spolu se vzdáleností od středu sousedství.

Tab. 27. Opomenuté dominanty v jednotlivých sousedstvích

Sousedství	Opomenuté dominanty	Vzdál. [m]
Radkovská	U sanatoria	180
	Les	273
Sokolovna	SKI centrum	351
	U sanatoria	361
	Nádraží	288
	Hotel	369
Nové sídliště	Sokolovna	380
	Kostel	436
Tachovská	Hotel	173
	Paneláky	423
V Parníku	Sokolovna	460
Na Benátkách	Hotel	293
	Benzínová pumpa	171
	Sokolovna	498
	Staré tovární budovy	365
	Penny market	158

Čím blíže se objekt nachází středu sousedství, tím větší je jeho naděje, že se stane dominantou. Toto lze prokázat srovnáním vzdáleností v tabulce 25. *Dominanty sousedství a tabulce 27 Opomenuté dominanty v jednotlivých sousedstvích*. Minimální vzdálenost od středu sousedství k místní vybrané dominantě byla 10m, maximální vzdálenost byla 500 metrů. V průměru byly vybírány objekty ve vzdálenosti 217 metrů od středu sousedství. Minimální vzdálenost opomenuté dominanty od středu sousedství je 171 metrů, maximální 498 metrů a průměrná 324 metrů.

Ze získaných dat lze potvrdit, že v případě dominant hraje vedle vlastní významnosti objektu zcela zásadní roli jejich vzdálenost od bydliště respondentů, tedy od polohy dominanty vzhledem k sousedství.

10.3.4 Sounáležitost s místem

Položená otázka:

- Mám k Radotínu velmi silný vztah.

Touto otázkou ověřujeme OH4: Sounáležitost obyvatel s místem závisí na vzdálenosti od místních dominant a OH5: Sounáležitost obyvatel se sídlem je ovlivněna výškou zástavby a délkou pobytu v sídle.

První jsme ověřovali *OH4: Sounáležitost obyvatel s místem, ve kterém žijí, závisí na vzdálenosti od zvolených místních dominant*. Zde využíváme poznatky uvedené při ověřování OH3, které dávají do souvislosti vzdálenost dominant a jejich vnímání. Sounáležitost byla hodnocena z hodnocení tvrzení: „Mám k tomuto místu velmi silný vztah“. Experiment byl proveden pomocí t-testu, kde jako proměnnou uvažujeme geografickou vzdálenost středu sousedství k předem zvoleným místním dominantám. Z vyhodnocení OH3 již víme, že místní dominanty sousedství jsou maximálně vzdálené 500 metrů, s tím, že průměrná vzdálenost je

217 metrů. V tomto testu jsme uvažovanou vzdálenost ještě zkrátili na 200 metrů. Intervaly proměnné jsou tedy vzdálenost do 200 metrů a vzdálenost větší než 200 metrů. Výsledek experimentu prokázal závislost, $t = 2,858$, při hladině významnosti $p = 0,005$. Hodnota t je tedy větší než 2,750. Lze tedy říct, že respondentky mají silnější vztah k Radotínu, pokud chápou jako místní dominantu objekt ve vzdálenosti bližší než 200 metrů.

Dále byla ověřena hypotéza, že sounáležitost s Radotínem je ovlivněna výškou zástavby a délkou pobytu v Radotíně. Sounáležitost byla opět hodnocena z reakcí na tvrzení: „Mám k tomuto místu velmi silný vztah“.

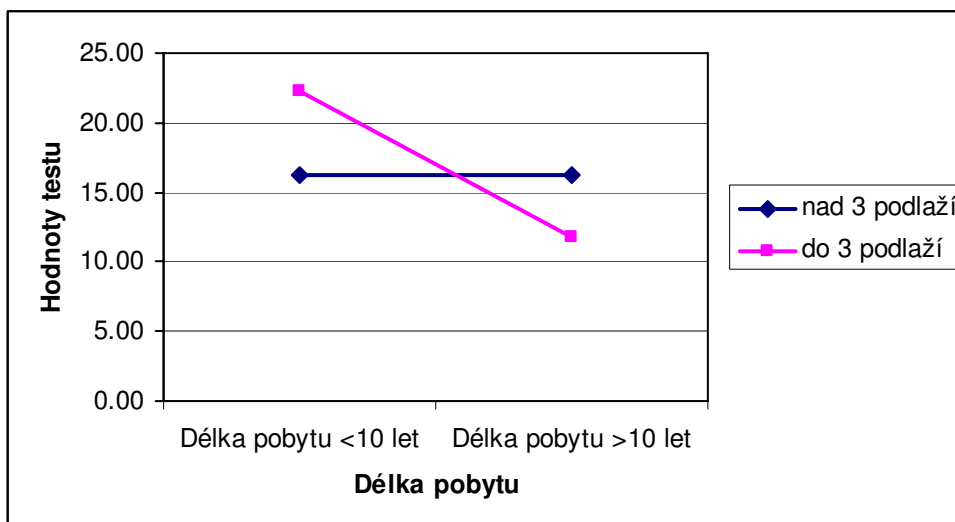
Data byla zpracována dvoufaktorovou analýzou rozptylu. Jako jedna nezávislá proměnná byla uvažována výška zástavby rozdělená na dva intervaly o hodnotách do tří pater a čtyři patra a více. Druhá nezávislá proměnná byla délka pobytu v Radotíně s dvěma intervaly do deseti let a deset let a více.

Tab. 28. Numerické výsledky dvoufaktorové analýzy rozptylu: délka pobytu x výška zástavby

	Výška zástavby		
	do 3 podlaží	nad 3 podlaží	
Délka pobytu <10 let	22.24	16.23	38.47
Délka pobytu >10 let	11.79	16.23	28.02
	34.03	32.46	66.50

Výsledky ukazují na závislost mezi délkou pobytu v Radotíně a silou vztahu, který respondentky k Radotínu cítí. Hodnota $F = 4,40$ při hladině významnosti $p = 0,05$, je větší než 4,08. To je v souladu s tvrzením Musila, CABA i Relpha (Musil, 1985; CABA, 2001; Relph, 1976). Čím je doba pobytu delší, tím víc má jedinec možnost vytvořit si k danému místu užší vztah.

Výsledky neukazují na závislost mezi výškou zástavby a silou vztahu, který respondentky k Radotínu cítí. Hodnota $F = 0,09$ je menší než 4,08 při hladině významnosti $p = 0,05$. Z analýzy rovněž vyplývá, že závislost existuje mezi silou vztahu k Radotínu a současnému působení výšky zástavby a délky pobytu. Hodnota $F = 4,40$ při hladině významnosti $p = 0,05$, je větší než 4,08.

Graf. 3. Závislost síly vztahu respondentek k Radotínu na délce pobytu v Radotíně a na výšce zástavby

Výsledkem tedy je, že pokud respondentka žije v zástavbě nad 3 nadzemní podlaží, nemá délka pobytu žádný efekt na její pocity k Radotínu. Naopak pokud žije v zástavbě do 3 nadzemních podlaží, dochází u ní s délkou pobytu k silnějšímu vztahu k Radotínu.

10.3.5 Sounáležitost s komunitou

Sounáležitost s komunitou je v našem případě vyjádřena několika indikátory. První skupina indikátorů představuje neformální společenské kontakty. Je to obeznámenost s lidmi v ulici, v domě a pocit, že nejsilnější a nejbližší vztahy má respondent s lidmi, kteří žijí v radotínské komunitě. Jinými slovy, že většina jeho přátel žije v Radotíně. Druhou skupinu představují formální společenské kontakty, reprezentované účastí na organizovaných zájmových akcích nebo členstvím v místních sdruženích, spolcích nebo organizacích.

10.3.5.1 Sounáležitost s komunitou – neformální

Položené otázky:

- Znáte většinu lidí ve své ulici?
- Znáte většinu lidí ve svém domě?
- Moje nejsilnější a nejbližší vztahy mám s lidmi, kteří žijí v této komunitě.

Tyto otázky slouží k ověření OH6: Prostorové řešení zástavby, které rozlišuje reprezentativní a soukromou část (front a back), zvyšuje obeznámenost obyvatel s lidmi z ulice.

Obeznámenost s lidmi z ulici/domu

K otázce obeznámenosti lidí z ulice se vyjádřilo 34 respondentek. Obeznámenost s lidmi z ulice potvrdilo 19 respondentek, které žijí v rodinných domech z celkového počtu 23, tedy

83% obyvatel rodinných domů. V případě hromadné zástavby to bylo z celkového počtu 11 lidí, kteří odpověděli, pouze 5, tedy 26%.

Tab. 29a. Otázka: Znáte většinu lidí ve své ulici? - rozdělení rodinný dům-bytový dům

Typ zástavby	%	Počet kladných odpovědí	Celkový počet odpovědí
Rodinný dům	83	19	23
Bytový dům	45	5	11

Přitom 76% respondentů z hromadné zástavby (16 respondentů z 21) uvedlo, že zná většinu lidí v domě. Obeznamenost s obyvateli jednoho vchodu v případě hromadného bydlení může do jisté míry nahrazovat obeznamenost s lidmi z ulice v případě rodinné zástavby. I tak je ovšem obeznamenost s lidmi ze stejného vchodu menší - 76% než obeznamenost s lidmi z ulice v rodinné zástavbě - 83%.

Předcházející výsledky používaly za rozlišovací atributy typ bydlení, tedy rodinná versus hromadná zástavba. V další části experimentu použijeme atributy, které detailněji popisují vzhled a charakter zástavby. Jsou to výška objektů do 3 nadzemních podlaží, oplocený pozemek a soukromá zeleň. Tímto způsobem se posuzovaná sousedství rozdělí do dvou skupin A a B, kde ve skupině A budou mimo rodinné zástavby i sousedství hromadné výstavby V Parníku a Radkovská. Ve skupině A uvedlo 85% lidí, že znají své sousedy, zatímco ve skupině B to bylo jen 7%.

Tab. 29b. Otázka: Znáte většinu lidí ve své ulici? - rozdělení A-B

Typ	%	Počet kladných odpovědí	Celkový počet odpovědí
A	85	23	27
B	15	1	7

Tato úvaha naznačuje, že použití detailnějšího popisu sousedství odhalilo atributy, které významněji přispívají k obeznamenosti s lidmi z okolí a tím k vytváření neformálních společenských kontaktů a pocitu bezpečí. Použití těchto urbanistických, prostorových a objemových pravidel ve výstavbě dále zvyšuje pravděpodobnost vzniku těchto mezilidských vazeb.

Odlišená reprezentativní a soukromá část

Byla prověřena hypotéza, že prostorové řešení zástavby, které rozlišuje reprezentativní a soukromou část (front a back), lze považovat jako faktor, který zvyšuje obeznamenost s lidmi z okolí. Rozlišení na front a back má v našem případě sousedství Tachovská, Radkovská, Na Viničkách, Živcová a Sokolovna. Toto urbanistické řešení není omezeno jen rodinnou zástavbou, je ho možné uplatnit i při zástavbě hromadné – př. Tachovská, Radkovská. Hodnoty obeznamenosti s lidmi z ulice zde mají hodnotu 74%. Sousedství, která nemají jasně vymezeny prostory front a back – V Parníku, Na Benátkách, Nové sídliště a Staré sídliště, mají tuto hodnotu pouze 45%.

Tab. 30. Otázka: Znáte většinu lidí ve své ulici? - rozdělení front-back

Typ zástavby	%	Počet kladných odpovědí	Celkový počet odpovědí
Rozlišuje front/back	74	14	19
Nerozlišuje front/back	45	10	22

Při hledání závislosti mezi obeznámeností s lidmi v ulici a rozdělením prostoru na front a back, byla data hodnocena pomocí t-testu. Jako první podmínka je uvažována zástavba, která nemá rozlišenou část front a back, jako druhá podmínka je uvažována zástavba, která toto rozlišení má. Hodnota $t = 1,607$ při hladině významnosti $p = 0,1$. Hodnota t je tedy větší než $1,303$. Prostorové řešení zástavby, které rozlišuje reprezentativní a soukromou část (front a back), lze tedy považovat za faktor, který zvyšuje obeznámenost s lidmi z ulice.

Nejbližší přátelé z Radotína

Zde ověřujeme OH7: Schopnost identifikovat blízké přátele v místní komunitě souvisí s využíváním míst určených pro společenské aktivity.

Pomocí dvoufaktorové analýzy rozptylu byl zkoumán vliv dvou nezávislých proměnných na závislou proměnnou. První nezávislá proměnná je přítomnost veřejného prostoru v sousedství, jako možnost navazování společenských kontaktů, druhá nezávislá proměnná je geografická vzdálenost od středu sousedství k vybraným restauračním zařízením. Vzhledem ke zvolené skupině respondentů - žen s dětmi, jsme jako místa určená pro společenské aktivity vybrali restaurační zařízení s následujícími společnými znaky: možnost sezení venku, prodej dětských pochutin, př. zmrzlin, lízátek, nekuřácké prostředí, přítomnost dětského hřiště. Vybraná restaurační zařízení jsou U Ondřeje, Pizerie, U Pigiho a Sokolovna. Ne všechny znaky byly splněny ve všech případech, nicméně charakter těchto zařízení je podobný. Jako závislá proměnná jsme zvolili schopnost identifikovat své přátele v radotínské komunitě, zjištěná z výše položené otázky.

Tab. 31. Numerické výsledky dvoufaktorové analýzy rozptylu: vzdálenost zařízení x přítomnost veřejného prostoru

	Veřejný prostor ano	Veřejný prostor ne	
Vybraná zařízení do 500 metrů	22.38	25.43	47.81
Vybraná zařízení nad 500 metrů	18.65	21.64	40.29
	41.03	47.07	88.10

Výsledek testu nepotvrdil žádnou závislost mezi zvolenými proměnnými. Neexistující závislost mezi přítomností veřejného prostoru v sousedstvích a schopností identifikovat své přátele v radotínské komunitě lze vysvětlit konkrétní situací ve zkoumaném sídle. Ta sousedství, která obsahují veřejný prostor - Nové sídliště, Staré sídliště a Sokolovna, představují (mimo Sokolovnu) současně hromadnou zástavbu a mají nejvyšší hustotu obyvatel na metr čtvereční. Podle Wirtha (Wirth, 1938) je hustota lidské populace jednou z příčin oslabení mezilidských vztahů a sounáležitosti komunity s prostředím. Neexistující závislost mezi využívaností vybraných restauračních zařízení a schopností identifikovat své

přátele v radotínské komunitě naznačuje, že v těchto místech nenastávají rozhodující společenské kontakty, viz Sounáležitost s komunitou – formální.

Jako druhou hypotézu jsme zkoumali závislost mezi využívaností “Lázní” a schopností identifikovat své přátele v radotínské komunitě. “Lázně” se nazývá místo původních lázní u Berounky, které byly v 50. letech zrušeny. V současnosti se zde nachází občerstvení U Piggiho s venkovním posezením a letním podiem, kde se pravidelně pořádají koncerty. Vedle je dětské hřiště, klubovna turistického oddílu a stáje pro koně, u kterých se ve výběhu pravidelně pořádá rodeo.

Hypotéza byla ověřena testem chi-kvadrat. Hodnota $\chi^2 = 0,145$ při hladině významnosti $p = 0,01$. Hodnota $\chi^2 < 6,64$. Nelze tedy konstatovat, že respondentky, které navštěvují Lázně, mají nejsilnější a nejbližší vztahy s lidmi, kteří žijí v radotínské komunitě. Tento závěr lze vysvětlit velmi výraznou oblibou Lázní. Z nasbíraných dat lze usoudit, že toto místo funguje jako prostor pro setkávání blízkých lidí z Radotína, i jako cíl procházek pro lidi, které oslovuje atmosféra prostředí, aniž by sem šli cíleně za společností. Jak ukážeme dále, Lázně patří mezi nejoblíbenější místa v Radotíně. Z těchto důvodů nelze pomocí využívanosti Lázní usuzovat na schopnost obyvatel identifikovat své přátele v radotínské komunitě. To ovšem neznamená, že Lázně neslouží jako místo, kde se navazují nové a udržují již existující mezilidské vztahy.

10.3.5.2 Sounáležitost s komunitou – formální

Položené otázky:

- Účastníte se radotínských kulturně-společenských akcí?
- Jste členem místního spolku? (př. Sokol, sportovní spolky, výtvarné kroužky, atd.)

Tyto otázky vedou k ověření OH8: Lidé, kteří se účastní místních společenských akcí – sportovních nebo kulturních, mají nejsilnější a nejbližší vztahy s lidmi, kteří žijí v místní komunitě a OH9: Členství v zájmových organizacích pozitivně ovlivňuje počet blízkých přátel v místní komunitě.

Účast na organizovaných zájmových akcích

Testem chi-kvadrat byla ověřena hypotéza, že respondentky, které se účastní místních společenských akcí – sportovních nebo kulturních, mají nejsilnější a nejbližší vztahy s lidmi, kteří žijí v radotínské komunitě. Respondentky byly rozděleny do skupin podle účasti na společenských akcích, s hodnotami účastním se, občas se účastním a neúčastním se.

Výsledek neprokázal závislost $\chi^2 = 6,023$ při hladině významnosti $p = 0,01$. Hodnota χ^2 není větší nebo rovna 16,81.

Jmenované společenské akce byly následně rozděleny do pěti skupin, podle charakteru.

Tab. 32. Jmenované společenské akce

Druh akce	Počet kladných odpovědí
Dětské akce	19
Sportovní utkání: lakros, fotbal, tenis	12
Organizované akce: čarodějnice, rodeo,	11
Trhy, poutě	8
Schůze zastupitelstva	2

Z prostorového hlediska jsou významná místa jako Sokolovna, kde probíhá vedle sportovních zápasů i velká část dětských akcí, prostory mateřského centra Petrklíč, Staré hřiště nebo Nový stadion. Zvláštní pozornost si zasluhují části veřejného prostoru, které umožňují společenské aktivity (Gehl, 1996, s. 14), přestože to není výhradní poslání těchto míst – jako např. v případě sportovních staveb. Příkladem je prostor kolem Městského úřadu a budovy ZŠ, kde se konají trhy a jarmarky. Z již provedených šetření je patrné, že tento prostor je současně chápán jako ideová dominanta Radotína.

Členství v místních sdruženích

Byla ověřena hypotéza, že členství v organizacích koreluje s množstvím blízkých přátel v místní komunitě. Hypotéza byla ověřena testem chi-kvadrat. Výsledky potvrdily vyslovenou hypotézu. Hodnota $\chi^2 = 13,499$ při hladině významnosti $p = 0,001$. Hodnota χ^2 je tedy větší než 10,83. Odpovědi byly následně uspořádány do dvou kategorií. První jsou sportovní organizace, druhá jsou umělecké kroužky.

Tab. 33. Druh místních volnočasových aktivit

Odpověď	%	Počet respondentek
Sport: tenis, fotbal, lakros, turistický oddíl, Sokol	86	30
Umělecké kroužky: dramatický, výtvarný, LŠU	14	5

Interpretace výsledků skupiny “Sounáležitost s komunitou – formální”

Vliv, který má účast na společenských akcích a členství v místních organizacích na vytvoření sociální sounáležitosti, je rozdílný. Zatímco účast na společenských akcích nekoreluje s větší sociální zapojeností obyvatel, členství v místních volnočasových organizacích závislost vykazuje. Tento jev lze vysvětlit rozdílnou povahou zmíněných aktivit. Na rozdíl od účasti na veřejných akcích, představuje členství v zájmových sdruženích pravidelný kontakt členů a tím jejich těsnější vazby. Z urbanistického hlediska jsou proto významné objekty, které poskytují prostor zájmovým aktivitám. V této studii se jedná zejména o sportovní objekty, které představují naprostou většinu volnočasových aktivit.

10.3.6 Přání odstěhovat se

Položené otázky:

- Je Vaším záměrem zůstat v Radotíně nebo se odstěhovat? (Cross, 2004)
- Pokud byste se odsud odstěhovala, jaký by byl důvod? (Cross, 2004)

Tyto otázky ověřují OH10: Nejčastějším důvodem pro migraci nejsou urbanistické a architektonické vlastnosti prostředí.

Odpovědi na otázku “Je Vaším záměrem zůstat v Radotíně nebo se odstěhovat?” byly uspořádány do tabulky:

Tab. 34a. Otázka: Je Vaším záměrem zůstat v Radotíně nebo se odstěhovat?

Přání celkem	%	Počet odpovědí
Zůstat	72	31
Odstěhovat se	28	12

14% respondentek z rodinné zástavby projevilo přání odstěhovat se, zatímco z hromadné zástavby to bylo 43% respondentek.

Tab. 34b. Otázka: Je Vaším záměrem zůstat v Radotíně nebo se odstěhovat? - rozdělení hromadná výstavba-rodinná výstavba

Přání	%	Hrom. výst. - počet odpovědí	%	RD - počet odpovědí
Zůstat	57	12	86	19
Odstěhovat se	43	9	14	3

Jako nejčastější důvod změny bydliště jsou rodinné důvody, které ale nesouvisí s předmětem této práce, a proto se jimi nebudeme dále zabývat. Operační hypotéza se potvrdila.

Tab. 35. Otázka: Pokud byste se odsud odstěhovala, jaký by byl důvod?

Důvod přání odstěhovat se	%	Počet odpovědí
Rodinné důvody, finanční, za práci	39	18
Přestěhování do RD	33	15
Vnější charakteristiky obydlí, př. za klidem	6	3
Vnitřní charakteristiky obydlí, př. do většího	11	5
Nedokázalo uvést důvod	11	5

Z příčin, které vedou respondentky k přání změnit bydliště, se zaměříme na ty, které souvisí s vlastnostmi prostředí, ve kterém žijí. Z těchto důvodů je to zejména touha vlastnit rodinný dům se zahradou. Ve dvou případech se tak vyjádřily i respondentky, které již v rodinném domě bydlí. Důvodem zde byly nesplněné konkrétní požadavky na charakter a polohu domu, které lze chápat ve smyslu nespokojenosti s vlastnostmi okolí. V této případové studii to byl jmenovitě nadměrný hluk a znečištění ovzduší (sousedství Na Benátkách), touha po větším množství zeleně (sousedství Na Viničkách) nebo obtěžující provoz v prostředí Nového sídliště. Další skupinou důvodů k migraci byla nespokojenost s vnitřními vlastnostmi obydlí.

Jedná se zejména o potřebu většího prostoru, která se vyskytuje v rodinné zástavbě stejně tak jako v zástavbě hromadné.

10.3.7 Oblíbená a neoblíbená místa

Položené otázky:

- Které místo v Radotíně máte nejraději, nejvíc se Vám líbí?
- Které místo v Radotíně byste ráda přestavěla, aby vypadalo jinak, nelíbí se Vám?

Obě otázky byly otevřené, byla možnost uvést víc než jednu odpověď. Jako oblíbená místa byly jmenovány následující lokality:

Tab. 36. Oblíbená místa

Oblíbená místa	%
Berounka, Lázně, cyklotrasa, kačenky, U Ondřeje	98
Velký Háj	2
RD v Radotíně solitéry, v klidné části	
Sokolovna	
domov	
dětské hřiště	

Berounka, cyklotrasa podél ní s místy odpočinku, rekreace a sportu (restaurace Lázně, místo na krmení kačenek, restaurace U Ondřeje) byly jmenovány v 98% případů. Zcela jednoznačně se zde potvrzuje důvod celkové oblíbenosti Radotína, tedy snadná dostupnost k rekreaci a přírodě, zde navíc prezenovaná vodním tokem.

Jako neoblíbená místa byla jmenována:

Tab. 37. Neoblíbená místa

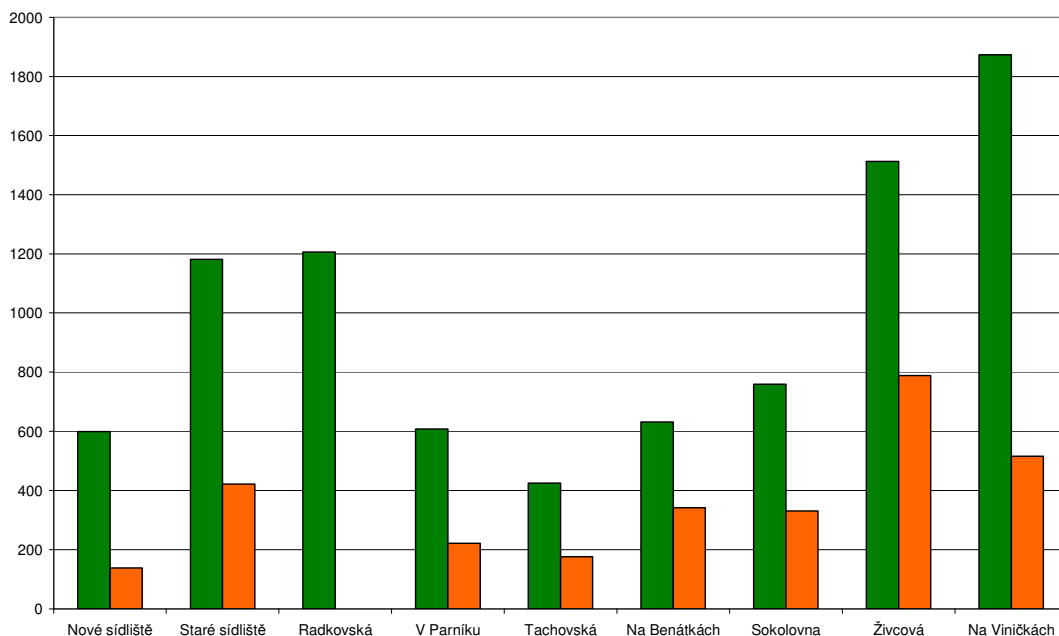
Neoblíbená místa	%	Počet odpovědí
Okolí Alberta	40	16
Prostor náměstí a stavby na něm	17,5	7
Silnice Výpadvá - doprava, přechod	15	6
Nové sídliště	12,5	5
Průmyslové areály při výjezdu na Prahu	7,5	3
Okolí Starého hřiště	7,5	3

Ostatní místa byla jmenována jednou nebo dvakrát a zde již nejsou uvedena. Jako hlavní důvody nespokojenosti s okolím obchodního centra je jeho zastaralý vzhled, neudržovaný parter a přítomné projevy vandalizmu. Prostoru náměstí je vytýkáno, že není dostatečně reprezentativní. Typická odpověď je: „Vždyť to žádné náměstí ani není...“. Okolí silnice Výpadvé představuje zdroj znečištění a hluku, zároveň to je poměrně nebezpečné místo pro přechod. Nové sídliště je respondentkami celkově chápáno jako nevhodné, ať z hlediska výšky, výrazu nebo polohy v rámci celého Radotína. Tato položka by mohla být spojena s odpovědí „okolí Alberta“, čímž by procento tohoto atributu dostalo ještě větší váhu.

10.4 Behaviorální prostory respondentek

Otázka přítomnosti a vhodného rozmístění služeb požadované kvality v sídle je jedním z významných kritérií při hodnocení prostředí (Rapoport, 1977, s. 82). Je to zároveň faktor, který je možné hodnotit z hlediska subjektivního vnímání samotných uživatelů i pomocí mapování geografického prostoru sídla, popř. zohledněním možností MHD (Lense, 2007). Hodnocení rozmístění služeb je proto názorným příkladem aplikace navrhované metodologie. Porovnáním informací získaných z dotazníků respondentek a geografických vzdáleností daných služeb od jednotlivých sousedství mapujeme behaviorální prostor respondentek (Zdráhalová, 2007).

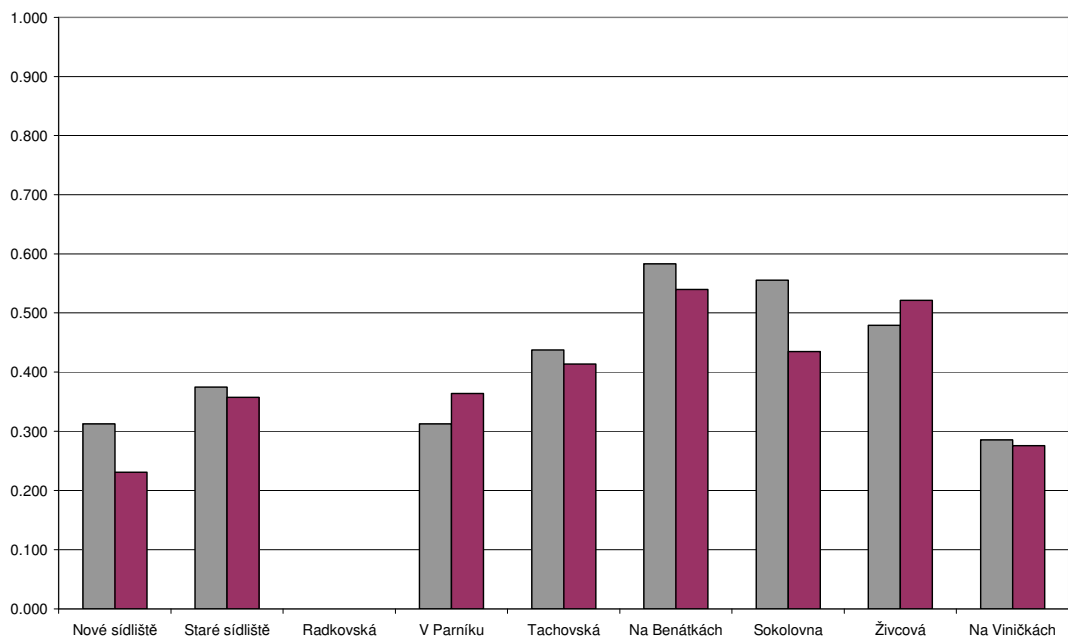
Při mapování behaviorálního prostoru respondentek jsme získaná data zpracovali v několika krocích. Za prvé byla určena geografická vzdálenost od středu každého sousedství ke službě v dané kategorii - například zdravotnictví, obchodům s potravinami, obchodům second-hand, sportu a rekreaci, květinářství, nižšímu školství, MHD, policii, atd. Ve druhém kroku byla určena využívanost každé služby v kategorii, podle toho, zda respondentky uvedly, že službu využívají nebo ne – hodnoty 0 nebo 1. Z těchto dvou informací – geografické vzdálenosti a využívanosti byla v dalším kroku určena behaviorální vzdálenost jednotlivých sousedství ke každé službě v příslušné kategorii. Tato vzdálenost byla určena jako součin geografické vzdálenosti a využívanosti. Zprůměrováním všech geografických vzdáleností a behaviorálních vzdáleností ve skupině byla určena výsledná průměrná geografická vzdálenost a behaviorální vzdálenost ke kategorii jako celku. Hodnota behaviorální vzdálenosti může dosahovat maximálně hodnoty geografické vzdálenosti – v případě, že využívanost je stoprocentní, v ostatních případech je menší než geografická vzdálenost. Příklad geografických vzdáleností a behaviorálních vzdáleností ke skupině květinářství je uveden v grafu 4. Levý sloupec značí průměrnou geografickou vzdálenost jednotlivých sousedství ke kategorii květinářství. Pravý sloupec značí průměrnou behaviorální vzdálenost, tedy průměrnou vzdálenost, kterou respondentky skutečně ušly ke službám v kategorii.

Graf 4. Příklad geografických vzdáleností a behaviorálních vzdáleností ke kategorii květinářství

Z grafu je patrné, že ve všech případech došlo ke zkrácení behaviorální vzdálenosti oproti geografické vzdálenosti. Z toho vyplývá, že došlo k selekci služeb, že nebyly vybrány všechny. Problém ovšem je, že z tohoto grafu nedokážeme určit, proč k tomuto zkrácení došlo. Může to být proto, že všechny respondentky označily služby, které se nacházejí blízko středu hodnoceného sousedství, nebo to může být, protože málo žen vůbec označilo nějakou službu – tedy že celková využívanost byla malá.

Abychom byli schopni určit příčinu zkrácení behaviorální vzdálenosti oproti geografické vzdálenosti, zavádíme tzv. index využívanosti. Představuje poměr mezi *vybranými* páry služba-respondentka a *všemi možnými* páry služba-respondentka ve skupině. V grafu 5. představuje levý sloupec index využívanosti, pravý poměr zkrácení geografické vzdálenosti oproti behaviorální vzdálenosti – budeme značit B/G. Pokud by si všechny respondentky vybraly všechny služby, bude hodnota indexu rovna 1 a behaviorální vzdálenost se bude rovnat geografické vzdálenosti. Potom $B/G=1$. Pokud by si žádná respondentka nevybrala žádnou službu, bude hodnota indexu rovna 0 a behaviorální vzdálenost bude také nulová, tedy $B/G=0$.

Graf 5. Příklad index využitelnosti a poměr zkrácení geografické vzdálenosti oproti behaviorální vzdálenosti ke kategorii květinářství

Příčiny různého využívání služeb souvisí s faktem, že při výběru služeb se jednotlivec rozhoduje mezi službou nejlepší kvality a vzdáleností, kterou je této službě ochoten obětovat (Ness, 2006: 636). Pokud by se služby v sídle nelišily svými vlastnostmi, lze očekávat, že si respondenty vyberou služby nejbližší. Existují navíc druhy služeb, kdy si vybereme tu nejbližší vždy, protože nerozhoduje kvalita poskytnuté služby, jako například pošta, jindy je výběr služby určen spádovou oblastí jako v případě finančního úřadu (Ness, 2006, s. 629). Tato analýza behaviorálního prostoru respondentek se proto zaměřuje na služby volitelné, jako je sport a rekreace, květinářství, obchody second-hand, hromadná doprava, večerky, atd.

Pokud si respondenty vyberou služby bližší, je hodnota poměru geografické vzdálenosti a behaviorální vzdálenosti tedy B/G , menší než index využitelnosti. Takovou situaci můžeme velmi jednoduše odečíst přímo z grafu. Pokud je naopak B/G větší než index využitelnosti, znamená to, že respondenty se nechovají podle modelového vzorce, tedy že si vybraly služby, které jsou vzdálenější od jejich sousedství, přestože měly možnost vybrat si bližší. Toto si můžeme ukázat na zjednodušeném příkladu, který byl uveden v tab. 1 (v kapitole 8.4.2 *Behaviorální prostor*).

Tab. 2. Znázornění pojmů geografická vzdálenost, index využívanosti a behaviorální vzdálenost

		Geografická vzdálenost [m]	Respondent 1	Respondent 2	Respondent 3	Index využívanosti I	Behaviorální vzdálenost [m]
Kategorie obchody	Obchod 1	$g_1 = 100$	0	0	1	0,33	33
	Obchod 2	$g_2 = 500$	1	1	0	0,67	165
Behaviorální vzdálenost kategorie k sousedství							99

Předpokládejme, že v tabulce existují tři obsazené páry služba-respondentka, tedy tři jedničky, a tři neobsazené páry služba-respondentka, tedy tři nuly. Index využívanosti kategorie I je tedy roven $I = \frac{1}{2}$. Předpokládejme, že dvě respondentky využívají vzdálenější službu a jedna využívá bližší. To je znázorněno v tabulce 1. Označíme-li si geografické vzdálenosti g_1 a g_2 , kde $g_1 < g_2$, můžeme psát pro geografickou vzdálenost

kategorie vztah $G = \frac{g_1 + g_2}{2}$ a pro behaviorální vzdálenost kategorie vztah

$$B = \frac{1}{2} \times \left(\frac{g_1}{3} + \frac{2g_2}{3} \right) = \frac{g_1 + 2g_2}{6}. \text{ Poměr } \frac{B}{G} \text{ má potom hodnotu } \frac{B}{G} = \frac{1}{3} + \frac{g_2}{3(g_1 + g_2)}.$$

Vzhledem ke vztahu $g_1 < g_2$ platí $\frac{B}{G} = \frac{1}{3} + \frac{g_2}{3(g_1 + g_2)} > \frac{1}{3} + \frac{g_2}{3(g_2 + g_2)} = \frac{1}{3} + \frac{1}{6} = \frac{1}{2} = I$,

tedy $\frac{B}{G} > I$. Lze ukázat, že tato nerovnost platí i pro ostatní případy, kdy respondentky více

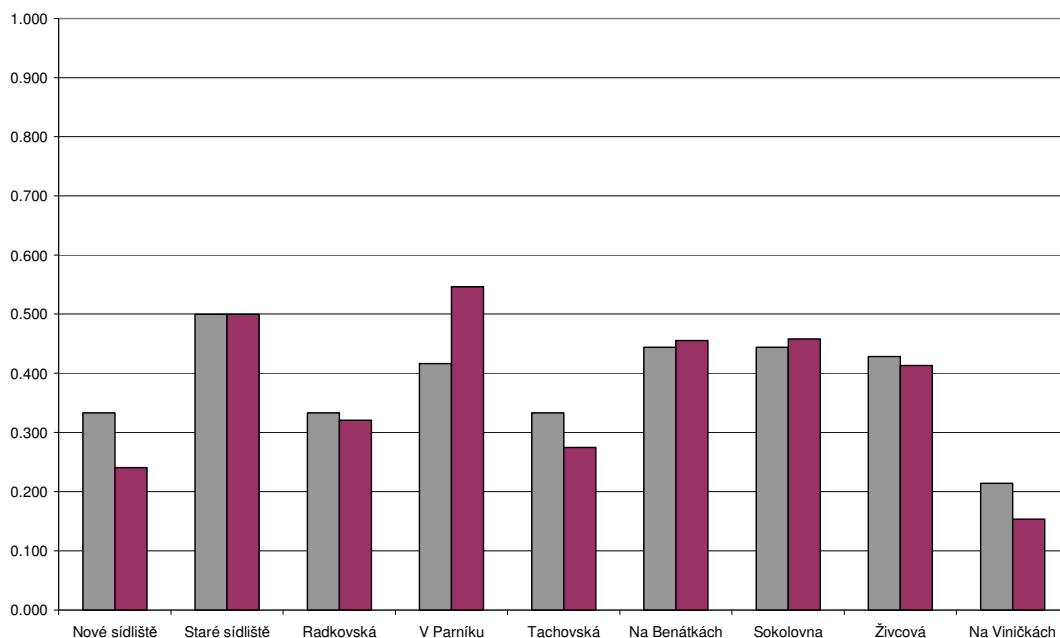
využívají vzdálenější služby. Dále lze ukázat, že největší počet různých možností, popisujících situace, kdy respondentí využívají spíše vzdálená místa a tedy platí $\frac{B}{G} > I$ je

tehdy, když je index využívanosti právě $I = \frac{1}{2}$. V případě tabulky 1 existuje 20 možností, jak

vybrat 3 páry respondentka-místo, které popisují využívání služeb, z čehož polovina splňuje podmínku $\frac{B}{G} > I$.

Konkrétní chování respondentek lze vysvětlit urbanistickými, ekonomickými nebo jinými faktory. Příkladem je situace v grafu 6, kde kategorií služeb jsou dětské second-hand obchody. Sousedství V Parníku, Na Benátkách a Sokolovna mají hodnotu B/G větší než index využívanosti, Bližší analýza prostředí a získaných dat ukazuje, že respondentky nepoužívají second-hand, který je velmi blízko, přestože jeho kvality jsou srovnatelné s ostatními second-hand obchody v sídle. Jako vysvětlení se nabízí nevhodně vyřešená

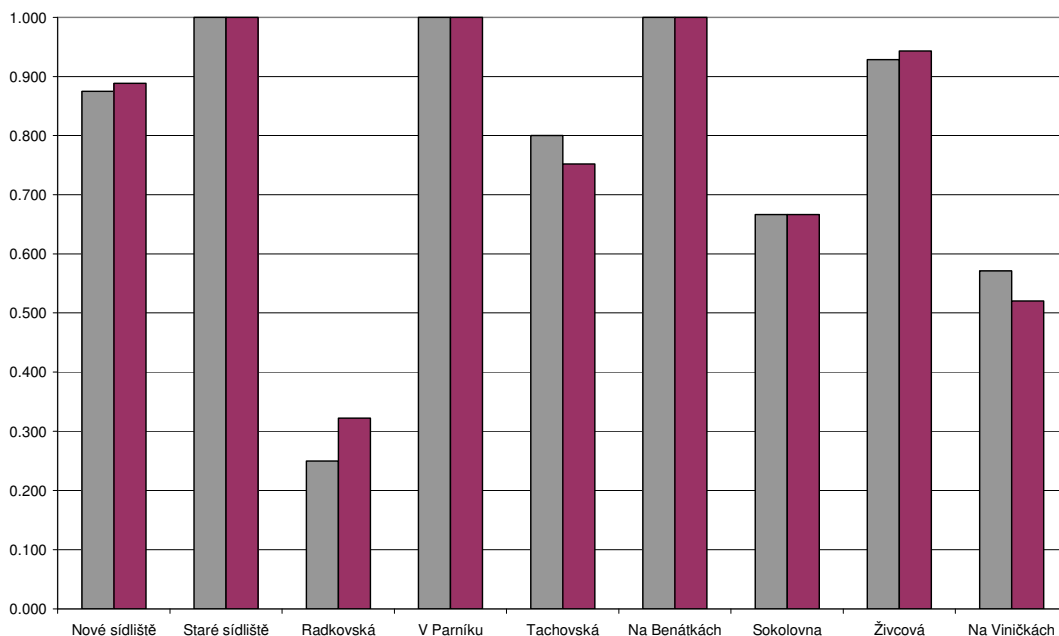
urbanistická situace v daném místě. Zmíněný obchod leží na druhé straně velmi frekventované komunikace Výpadová, kde navíc není adekvátně vyřešen přechod pro chodce, takže respondentky radši volí jinou, delší ale bezpečnější a klidnější cestu. Tento závěr lze porovnat s výsledky určování nejméně oblíbeného místa, kde se ulice Výpadová umístila s 15% odpovědí na třetím nejčastěji zmiňovaném místě.

Graf 6. Příklad index využitelnosti a poměr zkrácení geografické vzdálenosti oproti behaviorální vzdálenosti pro služby dětské second-hand obchody

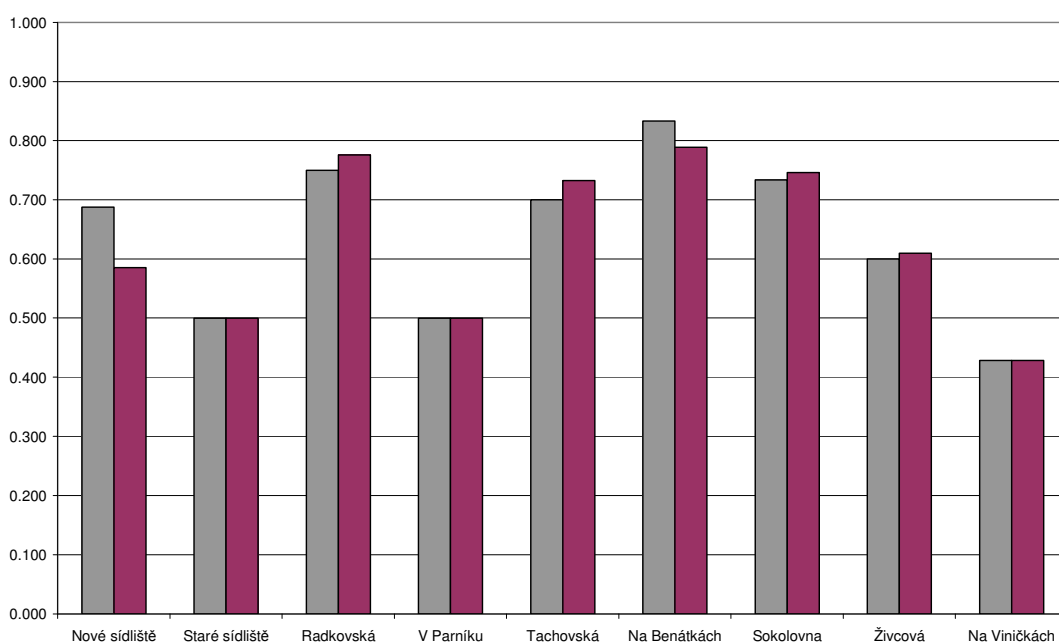
Jiným příkladem je graf 7., kde kategorií služeb je pražská hromadná doprava, v Radotíně reprezentovaná ČD a autobusovou dopravou. V případě sousedství Nové sídliště, Radkovská a Živcová, je hodnota B/G větší než index využitelnosti. V praxi to znamená, že respondentky volí o něco víc služby ČD, přestože mají blíže autobusovou zastávku. Vysvětlením jsou lepší služby vlakové dopravy, zejména nulová kolize s ostatní dopravou v dopravních špičkách a spojení až na Hlavní nádraží.

Stejně, maximální hodnoty indexu využitelnosti a poměru behaviorální vzdálenosti a geografické vzdálenosti znamenají, že respondentky využívají všechny služby v dané kategorii. To je případ sousedství Staré sídliště, V Parníku a Na Benátkách.

Graf 7. Příklad index využitvanosti a poměr zkrácení geografické vzdálenosti oproti behaviorální vzdálenosti pro hromadnou dopravu

Dalším příkladem je graf 8., kde skupinou služeb jsou samostatné obchody s ovocem a zeleninou. Sousedství Tachovská, Radkovská, Sokolovna a Živcová mají hodnotu B/G větší než index využitvanosti. Z behaviorálních prostorů respondentek vyplývá, že preferují obchod s ovocem a zeleninou vedle Alberta před stánkem na náměstí. Vzhledem k podobné kvalitě i cenám lze předpokládat, že se zde uplatňuje princip ekonomicky silného subjektu (Greenberg, 1995) – zde Albert, na který se nabalují další služby s očekáváním většího odbytu.

Graf. 8. Příklad index využitelnosti a poměr zkrácení geografické vzdálenosti oproti behaviorální vzdálenosti pro samostatné obchody s ovocem a zeleninou

Celkově lze na základě výsledků analýzy dostupnosti konstatovat, že Radotín je dobře obslužen, a služby jsou v něm poměrně rovnoměrně rozloženy. Například vedle hlavních obchodů s potravinami, které se nachází v centru sídla, zde funguje mnoho doplňkových prodejen s potravinami, rozmístěných po celém sídle. Stejně závěry lze odvodit i pro rozmístění sportovních staveb, obchodů s květinami, second-hand obchody, zdravotní zařízení nebo nižší školské stavby.

11. Diskuze

Navrhovaná metoda analýzy území pomocí tzv. geografického, behaviorálního a kognitivního prostoru se ukázala poskytnout řadu zajímavých informací. Výsledkem případové studie je komplexní obrázek prostředí, který dává do souvislosti skutečnosti, které by při standardní analýze nebyly zohledněné. V kapitole 1.4 *Hypotézy* jsme formulovali obecné hypotézy. Hypotézu H1 můžeme navíc označit jako strategickou, protože vyjadřuje celkovou, zastřešující myšlenku předložené práce.

- **H1:** *Analýzou vztahu mezi geografickým prostorem a kognitivním prostorem lze nalézt prvky geografického prostoru, které přispívají k pozitivním pocitům obyvatel v prostředí.*
- **H2:** *Behaviorální prostor umožňuje získat pro urbanistickou a architektonickou analýzu informace, které lidé explicitně neuvádějí.*
- **H3:** *Kognitivní prostor lidí odráží jednak charakter a vlastnosti okolí jejich bydliště, jednak polohu tohoto bydliště v rámci celého sídla.*

Tyto obecné hypotézy jsme v praktické části ověřovali pomocí dílčích, operačních hypotéz. Obecné i operační hypotézy jsou uvedené v kapitole 1.4. Tabulky 38a, 38b a 38c. ukazují, které otázky respondentek jsme použili při ověřování jednotlivých hypotéz.

Tab. 38a. Otázky položené respondentkám

Ozn.	Skupina otázek/Otázka
	Bezpečnost
O1	Pozorujete v okolí svého bydliště projevy vandalismu?
O2	Vnímáte v okolí problémy s kriminalitou?
	Pocit domova
O3	Cítíte se v Radotíně doma?
O4	Spojujete pocit domova s domem/bytem, s touto společností, s celým městem?
	Srozumitelnost a čitelnost prostředí
O5	Co považujete za dominantu Radotína?
O6	Když si dáváte sraz s někým, kdo to v Radotíně vůbec nezná, jaké místo mu navrhnete?
O7	Co považujete za dominantu okolí svého bydliště?
	Sounáležitost s místem
O8	Mám k Radotínu místo velmi silný vztah.
	Sounáležitost s komunitou - neformální
O9	Znáte většinu lidí ve své ulici?
O10	Znáte většinu lidí ve svém domě?
O11	Moje nejsilnější a nejbližší vztahy mám s lidmi, kteří žijí v této komunitě.
	Sounáležitost s komunitou - formální
O12	Účastníte se radotínských kulturně-společenských akcí?
O13	Jste členem místního spolku? (př.Sokol, sportovní spolky, výtvarné kroužky, atd.)
	Přání odstěhovat se
O14	Je Vaším záměrem zůstat v Radotíně nebo se odstěhovat?
O15	Pokud byste se odsud odstěhovala, jaký by byl důvod?
	Oblíbená a neoblíbená místa
O16	Které místo v Radotíně máte nejraději, nejvíc se Vám líbí?
O17	Které místo v Radotíně byste ráda přestavěla, aby vypadalo jinak, nelíbí se Vám?

Tab. 38b. Operační hypotézy

Ozn.	Operační hypotéza
OH1	Vnímání vandalismu a kriminality souvisí jednak s vnitřními vlastnostmi sousedství a jednak s polohou sousedství v rámci sídla.
OH2	Lidé jmenují jako cíl své identifikace nejčastěji vlastní bydlí.
OH3	Lidé vnímají dominanty v závislosti na jejich "síle" a na vzdálenosti od sousedství.
OH4	Sounáležitost obyvatel s místem závisí na vzdálenosti od místních dominant.
OH5	Sounáležitost obyvatel se sídlem je ovlivněna výškou zástavby a délkou pobytu v sídle.
OH6	Prostorové řešení zástavby, které rozlišuje reprezentativní a soukromou část (front a back), zvyšuje obeznamenost obyvatel s lidmi z ulice.
OH7	Schopnost identifikovat blízké přátele v místní komunitě souvisí s využíváním míst určených pro společenské aktivity.
OH8	Lidé, kteří se účastní místních společenských akcí – sportovních nebo kulturních, mají nejsilnější a nejbližší vztahy s lidmi, kteří žijí v místní komunitě.
OH9	Členství v zájmových organizacích pozitivně ovlivňuje počet blízkých přátel v místní komunitě.
OH10	Nejčastějším důvodem pro migraci nejsou urbanistické a architektonické vlastnosti prostředí.

Tab. 38c. Vztah operačních hypotéz a položených otázek

Hypotéza	Otázka
OH1	O1,O2
OH2	O3,O4
OH3	O5,O6,O7
OH4	O7,O8
OH5	O8
OH6	O9
OH7	O11
OH8	O11,O12
OH9	O11,O13
OH10	O14,O15

Následuje přehled jednotlivých operačních hypotéz a jejich potvrzení případně vyvrácení. Podrobné vyhodnocení operačních hypotéz je v kapitole 10.3 *Srovnání kognitivních prostorů respondentek a geografických prostorů sousedství a sídla*.

- *OH1: Vnímání vandalismu a kriminality souvisí jednak s vnitřními vlastnostmi sousedství a jednak s polohou sousedství v rámci sídla.*

Tuto hypotézu jsme ověřovali posloupností na sebe navazujících testů. Nejprve jsme na základě odpovědí respondentek a posouzení lokalit v sídle vytipovali předpokládané místo hlavního výskytu vandalismu. Toto místo jsme nazvali referenční bod sídla. Spearmanovým korelačním testem jsme prokázali, že vnímání vandalismu s rostoucí vzdáleností od referenčního bodu klesá. To naznačuje, že volba polohy referenčního bodu v sídle byla správná. Vyslovili jsme další dílčí hypotézu, že vnímání vandalismu může souviset s hustotou osídlení sousedství. I tato závislost se prokázala. Při podrobnější analýze výsledků jsme však vyslovili podezření, že místa s větší hustotou jsou v tomto sídle blíže k

referenčnímu bodu a že tedy tyto dvě proměnné jsou závislé. Závislost mezi hustotou zástavby a vzdáleností od referenčního bodu jsme prokázali korelačním testem. Tento výsledek interpretujeme takto: V případě daného konkrétního sídla nepřináší vyšetřování závislosti vnímání vandalismu na hustotě obyvatel v sousedství novou informaci. Očekáváme, že to je dáno situací v konkrétním sídle, a proto tvrdíme, že oba testy mají obecně své opodstatnění. Dále jsme vyšetřovali vnímání vandalismu v závislosti na oplocení objektů a existence veřejných prostorů. Prokázalo se, že oplocení snižuje vnímání vandalismu. Přítomnost veřejných prostorů vnímání vandalismu posiluje. V případě vnímání kriminality se neprokázala na poloze sousedství v sídle. To je v souladu s objektivní zprávou policie ČR.

Tyto závěry **potvrzují** hypotézu OH1, navíc ukazují vliv různých urbanistických a architektonických faktorů na vnímání projevů vandalismu, popřípadě kriminality.

- *OH2: Lidé jmenují jako cíl své identifikace nejčastěji vlastní obydlí.*

Tato hypotéza se **potvrdila**. Lidé jmenují jako cíl své identifikace přibližně stejně často vlastní obydlí, komunitu i celé sídlo, vlastní obydlí ale nepatrně častěji. Tyto výsledky se shodují s výsledky experimentu Cuby a Hummona (Cuba a Hummon, 1993, s. 121). Přitom při zohlednění typu bydlení - rodinný dům nebo byt, je silnější vazba na rodinný dům, viz tabulka 21a.

- *OH3: Lidé vnímají dominanty v závislosti na jejich "síle" a na vzdálenosti od sousedství.*

Tato hypotéza se **potvrdila**. Prokázalo se, že lidé odlišují dominanty celého sídla a dominanty místní. Při určování dominanty sídla respondentky odlišovaly ideovou dominantu - kostel, řeka, budova školy a Městský úřad, a dominantu funkční, kterou chápaly jako frekventovaný, veřejný prostor sídla. Zatímco dominantu funkční byly schopné určit bez větších problémů všechny respondentky, významný počet respondentek neidentifikovalo ideovou dominantu. Lze předpokládat, že při takovém uspořádání sídla, kde prostory funkční dominance splývají s ideovými, se tyto významy vzájemně podporují a umocňují.

Při určování místních dominant se vedle vlastní významnosti objektu ukázala jako zcela zásadní její vzdálenost od bydliště respondentů, tedy od polohy dominanty vzhledem k sousedství. Minimální vzdálenost od středu sousedství k místní dominantě byla 10 metrů, maximální vzdálenost byla 500 metrů. V průměru byly vybírány objekty ve vzdálenosti 217 metrů od středu daného sousedství. V každém případě objekty, které se nachází dál než 500 metrů od středu sousedství, jako místní dominanty zmiňované nejsou.

- *OH4: Sounáležitost obyvatel s místem závisí na vzdálenosti od místních dominant.*

Tato hypotéza se **potvrdila**. Lze říct, že respondentky mají silnější vztah ke svému bydlišti, pokud chápou jako místní dominantu objekt ve vzdálenosti bližší než 200 metrů.

- *OH5: Sounáležitost obyvatel se sídlem je ovlivněna výškou zástavby a délkou pobytu v sídle.*

Tato hypotéza se **potvrdila z části**. Pokud respondentka žije v zástavbě nad 3 nadzemní podlaží, nemá délka pobytu žádný efekt na její pocity k Radotínu. Naopak pokud žije v zástavbě do 3 nadzemních podlaží, dochází u ní s délkou pobytu k silnějšímu vztahu k Radotínu.

- *OH6: Prostorové řešení zástavby, které rozlišuje reprezentativní a soukromou část (front a back), zvyšuje obeznamenost obyvatel s lidmi z ulice.*

Tato hypotéza se **jednoznačně potvrdila**. Zástavba, která uplatňuje rozdělení na reprezentativní část - tzv. front a soukromou část - tzv. back, přispívá k tomu, že lidé víc znají své sousedy. Rozdělení zástavby na části, které rozlišují a nerozlišují front/back, se přitom nekryje s rozdělením na individuální a hromadnou výstavbu. V případové studii se například vyskytovala dvě sousedství hromadné výstavby (Radkovská a V Parníku), která měla rozlišení na front a back.

- *OH7: Schopnost identifikovat blízké přátele v místní komunitě souvisí s využíváním míst určených pro společenské aktivity.*

Tuto hypotézu jsme ověřovali několika způsoby. Nejprve jsme jako skupinu míst pro společenské aktivity, vzhledem ke zvolené skupině respondentů - žen s dětmi, vybrali restaurační zařízení s následujícími společnými znaky: možnost sezení venku, prodej dětských pochutin, př. zmrzlin, lízátok, nekuřácké prostředí, přítomnost dětského hřiště. Ne všechny znaky jsou splněny ve všech případech, nicméně charakter těchto zařízení je podobný. Neprokázalo se, že využívanost zvolených míst pro setkávání souvisí se schopností identifikovat v Radotíně své nejbližší přátele. Výsledek lze chápat tak, že vybraná místa nejsou ta, která by pro námi vybraný vzorek populace byla rozhodující při vytváření přátelských vazeb v sídle.

Jako jiné místo společenských aktivit jsme vybrali Lázně. "Lázně" jsou prostor u řeky Berounky, na místě původních lázní. Je tu pódium pro pořádání koncertů, dětské hřiště, posezení venku, občerstvení, v blízkosti je prostor pro výběh koní. Celkově je toto místo velmi oblíbené, respondentky ho v 98% označily za nejoblíbenější místo v Radotíně. Z jeho využívanosti tak nelze usuzovat na přítomnost přátel v radotínské komunitě. Z nasbíraných dat lze usoudit, že toto místo funguje jako prostor pro setkávání blízkých lidí z Radotína, i jako cíl procházek pro lidi, které oslovuje atmosféra prostředí, aniž by sem šli cíleně za společností.

Dále jsme ověřovali, zda při vytváření přátelských vztahů v místní komunitě není významným faktorem přítomnost veřejného prostoru v sousedství. Toto se však nepotvrdilo. Lze to vysvětlit urbanistickou situací konkrétního sídla. Sousedství, která nemají veřejný prostor, jsou současně rodinná výstavba, a naopak veřejný prostor lze nalézt zejména v sousedstvích výstavby hromadné. Zde se potom jedná o vliv třetí veličiny, jako je druh bydlení. Tato hypotéza se tedy **nepotvrdila**.

- *OH8: Lidé, kteří se účastní místních společenských akcí – sportovních nebo kulturních, mají nejsilnější a nejbližší vztahy s lidmi, kteří žijí v místní komunitě.*

Tato hypotéza se **nepotvrdila**. Respondentkám byla dále položena otevřená otázka, jakých společenských akcí se zúčastňují. Nejčastěji byly jmenované dětské akce a sport. Výsledky jsou uvedené v tabulce 32.

- *OH9: Členství v zájmových organizacích pozitivně ovlivňuje počet blízkých přátel v místní komunitě.*

Tato hypotéza se **potvrdila**. Srovnáme-li hypotézy OH8 a OH9 zjistíme, že narozdíl od účasti na místních společenských akcích se ukazuje členství v místních organizacích jako zdroj trvalejšího společenského pouta. Z urbanistického hlediska směřuje tento závěr k zajištění dostatečného množství prostor v sídle pro setkávání členů různých zájmových kroužků.

- *OH10: Nejčastějším důvodem pro migraci nejsou urbanistické a architektonické vlastnosti prostředí.*

Tato hypotéza se **potvrdila**. Nejčastější důvod pro přání změny bydliště jsou rodinné důvody, viz tabulka 35, které ale nesouvisí s předmětem této práce, a proto se jimi dále nezabýváme. Pokud uvažujeme prostorové charakteristiky sousedství a sídla, patří k nejčastějšímu důvodu k touze po změně bydliště přání vlastnit rodinný dům se zahradou.

Závěrečné komentáře

Fakt, že získané výsledky, reprezentují pouze vybraný vzorek populace, v žádném případě nezpochybňuje metodu jako takovou. V případě potřeby a tomu odpovídajících možností lze přirozeně vzorek populace libovolně měnit a rozšiřovat. Tím lze dospět k výsledkům charakterizujícím odlišné skupiny v populaci, popřípadě populaci celou.

Při hodnocení vztahu obyvatel s prostředím závisí vždy na charakteru přímého okolí domu i na poloze bydliště v rámci sídla. Jednotlivé vlastnosti se vyvažují nebo doplňují, což lze velmi dobře identifikovat právě pomocí navrhované analýzy. Příkladem je sousedství Na Viničkách, které v organismu Radotína leží poměrně daleko od služeb, a kde příliš nefunguje ani MHD. Analýzou pouze geografického prostoru, zejména měřením vzdáleností k jednotlivým službám a porovnáním naměřených vzdáleností s běžným standardem v našem kulturním prostředí by se zdálo, že obyvatelé této lokality musí být velmi nespokojeni s dostupností svého bydliště. Přidáním kognitivního obrazu sídla k analýze geografického prostředí nicméně dojdeme k výsledkům právě opačným. Získaná data naznačují navíc příčinu velmi pozitivního hodnocení této lokality. Jedná se o soubor rodinných domů, které byly jednotně postavené v 70. letech, a mnoho obyvatel tohoto souboru jsou ještě původní majitelé nebo jejich rodinní příslušníci – průměrná délka pobytu 24,2 roky. Díky společné angažovanosti při výstavbě i dlouhé době trvání existence souboru se zde vytvořily poměrně dobré mezilidské vztahy. Navíc má toto území výjimečně krásný výhled na Berounku a v těsné blízkosti je les jako možnost rekreace. Z tohoto příkladu nelze přirozeně při současné výstavbě převzít všechny pozitivní faktory, které ovlivňují hodnocení

lokality, nicméně angažovanost budoucích obyvatel na procesu tvorby prostředí se potvrdila jako velmi důležitá (Alexander, 1985; Fathy, 1973).

Stejně tak se lze dívat i na hodnocení sousedství Nové sídliště. Zde je průměrná délka pobytu kratší - 6,25 let, přesto se tu hodnota vztahu k místu velmi blíží sousedství Na Viničkách. Tento jev lze vysvětlit odlišným očekáváním, se kterým lidé přistupují k životu na sídlišti, stejně tak jako výbornou dostupností ke všem službám, která vyvažuje nepříliš kvalitní vlastnosti vlastního obytného prostředí.

Při analýze vnitřních znaků jednotlivých sousedství se ověřila podobnost sousedství s hromadnou výstavbou a sousedství s rodinnou výstavbou, např. zvolenými znaky jsou si podobná sousedství hromadné výstavby: Staré a Nové sídliště nebo sousedství rodinné výstavby: Živcová a Na Viničkách. Mimo to se ukázala i podobnost mezi sousedstvími, kde jedno reprezentuje rodinnou a druhé hromadnou výstavbu, např. Živcová (rodinná výstavba) a Radkovská (hromadná výstavba) nebo Na Viničkách (rodinná výstavba) a Radkovská (hromadná výstavba). Tento výsledek je možný díky vhodně zvoleným atributům popisujícím prostředí. Upozorňuje na podobnost nízkopodlažní hromadné zástavby s výškou přibližně 3 nadzemní podlaží, která pokud je navíc doplněna o prvky jako oplocení, využívá stavební materiál podobný jako při individuální výstavbě, vhodný tvar střech, rozlišení front/back, případně vymezuje veřejný prostor, dosahuje podobných charakteristik jako rodinná výstavba.

Výsledky analýz kognitivních obrazů respondentek potvrzují pozitivní působení přítomnosti dominanty, respektive míře jejich dostupnosti, na posilování mezilidských vztahů v místní komunitě. Dále potvrzují vliv rozlišení urbanistického prostoru na front/back na míru obeznámenosti s místními lidmi a tím na lepší možnosti začlenění se do komunity. Z hlediska řešení celého sídla se ukázaly být důležité sportovní prostory vymezené v organismu města, protože sport je nejvyhledávanější volnočasovou aktivitou respondentek, případně jejich dětí. Velmi významná se rovněž ukázala být existence prostoru, který má v případové studii povahu rekreačně-kulturní, a který na sebe váže velkou část společenských aktivit.

Dalo by se shrnout, že mezi konkrétní prostorové a urbanistické prvky, odhalené v případové studii, které podporují vztah k místu i lidem a tím přispívají k udržitelnosti místa, tak patří výška zástavby do tří nadzemních podlaží, jasné vymezení vlastnictví soukromého pozemku – ať pomocí plotu nebo bez něj a jeho rozlišení na reprezentativní část a část „pracovní“, soukromou. Ideální je, pokud se v procesu výstavby ve vhodné míře zohledňují individuální přání budoucích uživatelů, popřípadě je ponechán prostor těmto aktivitám i v již realizovaných stavbách nebo souborech staveb.

Aplikace těchto závěrů na rodinnou výstavbu není překvapující. Vhodným přístupem lze nicméně všechny tyto prvky aplikovat i na zástavbu hromadnou. Při stále rostoucí stavební činnosti zaměřující se na bytovou výstavbu, je vhodné jejím obyvatelům nabídnout téměř stejné možnosti, jako představuje život v individuální domech za poměrně menší cenu.

Vlastní pozornost si zasluhuje rozbor behaviourálního prostoru respondentek. Velmi názorný způsob prezentace výsledků získaných porovnáním behaviorálních prostorů respondentů a geografického prostoru sídla, umožňuje na první pohled určit, kde v sídle dochází k využívání vzdálenějších služeb, namísto možných bližších. Detailní prozkoumání těchto situací poskytuje cenné informace o vnímání a hodnocení sídla jeho uživateli. Analýzu dostupnosti lze chápat jako samostatnou část této práce, jejíž aplikace například v obcích se neváže na ostatní zde odvozené závěry.

Z 10 operačních hypotéz se 8 hypotéz potvrdilo a 2 nepotvrdily. Základním smyslem této práce bylo ukázat, že ověřováním a analýzou různých operačních hypotéz, které dávají do souvislosti vlastnosti kognitivního, behaviorálního a geografického prostoru, získáme podrobné znalosti o vlivu architektonického a urbanistického uspořádání na spokojenost obyvatelstva. K tomuto přispěly i ty operační hypotézy, které se nepotvrdily. I z nich jsme totiž pochopili, některé důležité souvislosti. Naopak v průběhu vyšetřování operačních hypotéz formulovaných na začátku jsme narazili na potřebu ověřovat dodatečné závislosti, například závislost mezi hustotou osídlení, vzdáleností a vnímáním vandalismu. Základní hypotéza této práce *H1: Analýzou vztahu mezi geografickým prostorem a kognitivním prostorem lze nalézt prvky geografického prostoru, které přispívají k pozitivním pocitům obyvatel v prostředí*, se tedy potvrdila a práce ukázala metodiku, jak při analýze postupovat.

12. Závěr

Navrhovanou metodologii analýzy prostředí lze využít v oblasti samosprávy obcí. Zde může sloužit jako nástroj pro mapování vztahů obyvatel k místu, k definování případných problémových oblastí i jako pomocný podklad při rozhodování. Konkrétní vztahy mezi fyzickým prostředím a jeho obyvateli, odhalené při analýze daného sídla, lze podle Timmermanse (Timmermans, 1981, s. 1486) použít také v sídlech, která mají klíčové vlastnosti podobná jako analyzované sídlo. V ideálním případě mohou ovlivňovat podobu stavební činnosti.

V průběhu této disertační práce prodala městská část Praha 16 Radotín jedinou volnou parcelu v sousedství Živcová, která uplynulých 40 let fungovala jako neformální hřiště pro děti i jako prostor pro míčové hry dospělých. V současnosti na této parcele stojí hrubá stavba rodinného domu. Přestože je tato stavba funkčně i prostorově v souladu s okolím, došlo zde ze strany města k nepochopení významu zmiňované parcely. Tento poznatek dodává této práci opodstatnění a ukazuje na potřebu zdůrazňování společensko-kulturních dopadů, které urbanistické řešení má na život lidí.

Otevřené problémy a možná témata dalšího výzkumu

Tato dizertační práce popsala a vysvětlila metodologii komplexní analýzy prostředí. V praktické části ji potom aplikovala na konkrétní sídlo. Zvolené sídlo reprezentuje jeden typ osídlení, vybraná sousedství zase výhradně funkci bydlení.

Výsledky popsané v této práci nechávají některé otevřené otázky a nabízejí témata dalšího výzkumu. Jedná se zejména o tyto oblasti:

V budoucnosti je možné sledovat, jak se při použití navrhované metodologie liší závěry analýzy území pro různé skupiny populace. Lze očekávat, že některé závěry budou platné bez ohledu na věk, sociální postavení, pohlaví, atd. Jiné budou vázané na zvolený vzorek populace. V našem výzkumu jsme například sledovali vliv využívanosti restauračních zařízení, které nabízejí vhodné prostředí pro matky s dětmi, a množstvím blízkých přátel v komunitě. Při zvolení odlišného vzorku populace lze očekávat, že dojdeme k jiným vztahům, vázaným na povahu respondentů.

V souladu s Timmermansovými hypotézami lze ověřit přenositelnost výsledků získaných analýzou jednoho sídla na jiné, podobné sídlo. Analýzu by bylo třeba provést na podobných sídlech nezávisle na sobě a potom porovnat a zdůvodnit případné rozdíly.

Je možné ověřit popsanou metodologii na jiný typ sídla a sousedství. Například za sídlo zvolit určitý typ vesnice, případně analyzovat satelitní zástavbu při okrajích velkoměst.

Bylo by zajímavé aplikovat navrhovanou metodologii na velké uzavřené funkční komplexy, například rozsáhlé průmyslové areály, areály zdravotnických zařízení nebo univerzitní kampusy. Vzhledem k tomu, že zde lidé (ať už studenti nebo pracující) tráví velkou část

svého času, bylo by vhodné hledat prvky z jejich okolí, které se výrazně podílejí na pozitivním vztahu, který si k prostředí budují.

Seznam literatury

1. Alexander Ch. (1965). Město není strom. Architectural Forum. *Urbanistická čítanka 1. Vybrané texty urbanistické literatury XX. století*. Česká komora architektů 2000.
2. Alexander Ch. a Howard D., Julio Martinez, Don Corner. (1985). *The Production of Houses*. Oxford University Press.
3. Anděl J. (1985). *Matematická statistika*. SNTL Praha.
4. Apparicio P., Séquin A. M. (2006). Measuring the Accessibility of Services and Facilities for Residents of Public Housing in Montréal. *Urban Studies*, Vol. 43, No. 187-211.
5. Arthurson K. (2003). Neighbourhood Regeneration Community Involvement. *Urban Policy and Research*, Vol. 21, No. 4, 357-371, December 2003.
6. Blažek B. (1998). *Venkov, města, média*. Sociologické nakladatelství SLON, Praha.
7. Berry D. C., Broadbent D. E. (1984). On the Relationship between Task Performance and Associated Verbalizable Knowledge. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 36A, 209-231.
8. Buttner A. (1972). Social space and planning of residential areas. *Environment and Behaviour*, vol. 4, No. 3 (Sept.). s. 297-318.
9. CABE and DERT. (2001). *The Value of Urban Design*. Commission for Architecture and the Built Environment. Thomas Telford Publishing.
10. Chase D. M., Carlisle C. L. and Becker R. H. *Beyond the Eye of the Beholder*. http://www.strom.clemson.edu/publications/the_eye.html, přístup 17.8.2007.
11. Cílek V. (2005). *Krajiny vnitřní a vnější*. DOKOŘÁN s r. o.
12. Cílek V. (2004). *Makom kniha míst*. DOKOŘÁN s r. o.
13. Coolen H.; Hoekstra J. (2001). Values as determinants of preferences for housing attributes. *Journal of housing and the Built Environment*. s. 285-306.
14. Craik K. H. (1972). Psychological factors in Landscape Appraisal. *Environment and Behavior*, Sept. s. 255 - 266.
15. Cross J. E. (2004). Improving Measures of Community Attachment. *Annual Meeting of the rural Sociology Society*.
16. Cuba L. Hummon D. M. (1993). A Place to Call Home: Identification With Dwelling, Community, and Region. *The Sociological Quarterly*, Vol. 34, No.1, s. 111-131.
17. Cullen G. (1961). *Townscape*.
18. Daniell K. A., Sommerville H. C., Foley B. A., Maier H. R., Malovka D. J., Kingsborough A. B. (2005) In Zerger, A. and Argent, R.M. (eds) *MODSIM 2005 International Congress on Modelling and Simulation*. Modelling and Simulation Society of Australia and New Zealand, December 2005, pp. 2026-2032. ISBN: 0-9758400-2-9..
19. Disman M. (2002). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Karolinum Praha.
20. Doutlík Luboš. (1996). *Zonální struktury, Urbanistická typologie*. ČVUT, Fakulta architektury.
21. Duncan J. S. Jr. (1973). Landscape taste as a symbol of group identity. *Geog. Review*, vol. 63 (July), s. 334-355.
22. Fathy H. (1973). *Architecture for the Poor*. The University of Chicago Press.
23. Galindo. (2000). Environmental Aesthetics and Psychological Wellbeing: Relationships between preference Judgements for Urban Landscapes and other relevant Affective Responses. *Psychology in Spain*. vol. 4. no. 1.
24. Geddes P. (1915). Průzkum města pro účely urbanismu. Úryvek z knihy *Cities in Evolution*. *Urbanistická čítanka 1. Vybrané texty urbanistické literatury XX. století*. Česká komora architektů 2000.

25. Gehl J. (2000). *Život mezi budovami*. Nadace Partnerství.
26. Ghosh S., Vale R. & Vale R. (2006). Indicators from Sustainability Indicators (Practice note). *Journal of Urban Design*, Vol. 11. No. 2, s. 263-275.
27. Goudy W. J. (1977). Evaluations of Local Attributes and Community Satisfaction in Small Towns. *Rural Sociology* Vol. 42, s. 371-382.
28. Goudy W. J. (1982). Further Consideration of Indicators of Community Attachment. *Social Indicators Research*, 11:181-192.
29. Greene J., D'oliviera M. (1999). Learning to use statistical tests in psychology. Open guides to psychology. Open University Press.
30. Greenberg M. (1995). *The Poetics of Cities*. Ohio State University Press.
31. Halík P., Kratochvíl P., Nový O. (1998). *Město a architektura*. Praha.
32. Harrison J. D., Howard W. A. (1972). The role of meaning in the urban image. *Environment and Behaviour*. vol. 4, No. 4 (Dec), s. 389-411.
33. Harvey D. (1969). *Explenation in geography*. London: Edward Arnold.
34. Helly W. (1975). *Urban Systems Models*. Polytechnic Institute of New York, Brooklyn, New York. s. 1-7.
35. Hexner M. (2002). Metodiky a techniky analýz z hledisek urbanistické kompozice, část I.a- Aktuální stav problematiky. Fakulta architektury, ČVUT, ústav urbanismu, Výzkumný úkol: MSM 21 000 0026 „Proměny urbanismu“.
36. Howell, D. (2001). *Statistical methods for psychology* (5th Ed.). Belmont, CA: Duxbury Press.
37. Hrůza J. (1977). *Slovník soudobého urbanismu*. Odeon Praha.
38. Hrůza J., Zajíc J. (1996). *Vývoj urbanismu I. a II.* skriptum ČVUT.
39. Hrůza J. (2003). *Urbanismus světových velkoměst I. díl Praha*. České vysoké učení technické v Praze.
40. Hummon D. M. (1992). Community Attachment: Local Sentiment and Sence of Place. In *Place and Attachment*, edited by Irwin Altman and Setha Low. New York: Plenum. s. 253-278.
41. Hurst M. E. (1971). The structure of movement and household travel behaviour. in Larry S. Bourne (ed.) *Internal Structure of the City*. New York. Oxford University Press. s. 248 - 255.
42. INTERNATIONAL CHARTER FOR THE CONSERVATION AND RESTORATION OF MONUMENTS AND SITES (The Venice Charter- 1964) IInd International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments, Venice, 1964. UNESCO – ICOMOS.
43. Jacobs A, Appleyard D. (1987). Toward an Urban Design Manifesto. *Journal of the American Planning Association*.
44. Jacobs J. (2000). *The Death and Life of Great American Cities*. Pimlico.
45. Kasarda J. D., Janowitz M. (1974). Community Attachment in Mass Society. *American Sociological Review*, Vol. 39, No. 3, s. 328-339.
46. Katz P. (1994). *The New Urbanism, Toward an Architecture of Community*. McGraw-Hill, Inc.
47. Klir G. J. (1985). *Architecture of Systems Problem Solving*. Publisher: Plenum Press, New York. s. 3-29.
48. Knowles E. S. (1972). Boundaries around social space, Dyadic Responses to an Invader. *Environment and Behaviour*. s. 437 - 445.
49. Krier L. (2001). *Architektura, volba nebo osud*. Academia.
50. LEnSE. (2007). *LEnSE Partners March 2007*.
51. Low S., Altman I. (1992). Place Attachment: A Conceptual Inquiry. In *Place Attachment*, edited by Irwin Altman and Setha Low. New York: Plenum.

52. Lowenthal D. (1972). Research in environmental perception and behaviour: Perspectives on Current problems. *Environment and Behavior*, Sept. s. 333 - 341.
53. Lynch K. (1979). City Design. What It Is and How It Might Be Taught. *International Conference on Urban Design*, Philadelphia.
54. Lynch K. (1984). *Good City Form*. The MIT Press, Massachusetts Institute of Technology. Cambridge.
55. Lynch K. (2000). *The Image of the City*. The MIT Press, Twenty- seventh printing, Cambridge, Massachusetts, and London, England.
56. Maier K. (2004). Územní plánování. České vysoké učení technické, Fakulta architektury.
57. Mackay M. (2001). Ministry of Planning, Australia. Which Suburbs Works? A Comparison between Traditionally Planned Suburbs and Conventional Suburban Development (Perth: Ministry of Planning).
58. Mezřický V. (2005). Environmentální politika a udržitelný rozvoj. Portál.
59. Mishan E. (1994). *Spor o ekonomický růst*. Sociologické nakladatelství Praha.
60. Musil J. a kolektiv. (1985). *Lidé a sídliště*. Svoboda.
61. Ness P. (2006). Accessibility, Activity Participation and Location of Activities: Exploring the Links between Residential Location and Travel Behaviour. *Urban Studies*. Vol. 43, No. 3, 627-652, March 2006.
62. Poche E. (2001). Prahou krok za krokem. Uměleckohistorický průvodce Prahou. Paseka.
63. Poll H. (1997). *The Perceived Quality of the Urban Residential Environment*. A Multi-Attribute Evaluation.
64. Power A. (1996). Area-based poverty and resident Empowerment. *Urban Studies*, Vol. 33, No. 9, s. 1535-1564.
65. Radotínský almanach 2000. (2000). Úřad MČ Praha-Radotín. Grafotechna Print s.r.o.
66. Rapoport A. (1971). Australian Aborigines and the definition of space.
67. Rapoport A. (1977). *Human Aspects of Urban Form*. Pergamon Press.
68. Rapoport A. (1990). The Meaning of the Built Environment: A Nonverbal Communication Approach. The University of Arizona Press.
69. Relph E. (1976). *Place and placelessness*. Pion Limited, 207 Brondesbury Park, London NW2 5JN.
70. Schon D. A. (1983). *The Reflective Practitioner, How Professionals Think in Action*. Avebury, Ashgate Publishing Limited, Great Britain.
71. Schulz Ch. N. (1994). *Genius Loci*. Odeon.
72. Sitté C. (1995). *Navrhování měst podle uměleckých zásad*. ABF nadace pro rozvoj architektury a stávkatelství. Nakladatelství ARCH.
73. Sonnenfeld J. (1972). Social interaction and environmental relationship. *Environment and Behaviour*, Sept. s. 267 - 277.
74. Suppes P. (1970). *A Probabilistic Theory of Causality*. North Holland Publishing Co. Amsterdam.
75. Šolcová L. (1991). Proces regenerace obytného prostředí z hlediska sociálně ekologického, disertační práce ČVUT.
76. Temelová J., Hrychová H. (2004). Globalisation, Eyes and Urban Space: Visual Perception of Globalising Prague. *Urbanism and Globalization*. Offprint. Peter Lang. *Europaischer Verlag der Wissenschaften*.
77. Theodori G. L., Luloff A. E. (2000). Urbanization and Community Attachment in Rural Areas. *Society & Natural Resources*, 13: 399-420.

78. Tiesdell S. (2002). The New Urbanism and English Residential Design Guidance: A Review. *Journal of Urban Design*. s. 353-376.
79. Timmermans H.; Veldhuisen K. (1981). Behavioural models and spatial planning: some methodological considerations and empirical tests. *Environment and Planning A*. 1485-1498.
80. Tuan Yi-Fu. (1972). Strukturalism, existentialism, and environmental perception. *Environment and Behaviour*, Sept.
81. Tversky B. (2003). Structures of Mental Spaces: How People Think about Space, *Environment and Behaviour*, Vol 35, No 1. Sage Publications, Inc.
82. Universum všeobecná encyklopedie (2002). Odeon.
83. Vilhelmson B. (1999). Daily mobility and the use of time for different activities. The case of Sweden. *GeoJournal*. 177-185.
84. Vorel J. (2006). Informace o urbánním prostředí, jejich konceptualizace a komunikace. Hodnocení urbánního prostředí z pohledu jeho uživatele s využitím informačních technologií. disertační práce ČVUT.
85. Voženílek J., Musil J., Hexner M., Kaplan I. (1983-1985). *Hodnocení sídel z hlediska urbanismu a kultury. Vybrané výsledky výzkumu*. Ediční středisko ČVUT.
86. Whyte W. H. (1988). Navrhování prostorů. Z knihy Znovuobjevení centra. *Urbanistická čítanka 1. Vybrané texty urbanistické literatury XX. století*. Česká komora architektů 2000.
87. Wirth L. (1964). *Urbanism as a Way of Life*. Chicago: Chicago University Press. s. 60-83.
88. Witten K, Exeter D. a Field A. (2001). The Quality of Urban Environments: Mapping Variation in Access to Community Resources. April, *Urban Studies*, Vol. 40, No. 1.
89. Woods R. (1982). *Theoretical Population Geography*. New York. Longman. s. 1 – 22.
90. Woolever C. (1992). A Contextual approach to Neighbourhood Attachment. *Urban Studies*, Vol. 29, No. 1, 1992 99-116.
91. Zdráhalová J. (2007). Qualitative and Quantitative Assessment of Sustainable Urban Neighbourhoods. *CESB07 konference*.
92. Žák L. (1947). *Obytná krajina*. SVU MÁNES – SVOBODA.
93. Zákon 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, § 18 (1)

Příloha A Seznam respondentek

Sousedství - hromadná výstavba		Datum rozhovoru	Sousedství - rodinná výstavba		Datum rozhovoru
Nové Sídliště	Králová	19.2.2007	Na Benátkách	Paní s Kamilou	19.3.2007
	Sedláčková	19.2.2007		Nováková	14.3.2007
	Paní na hřišti - NS	17.2.2007		Hechtová	12.6.2007
	Popková	23.2.2007			
	Paní těhotná	14.3.2007	Sokolovna	Vojtěchová	16.2.2007
	Drožová	14.3.2007		Něfoldová	30.12.2006
	Moučková	28.3.2007		Schonová	15.2.2007
	Studená	8.5.2007		Čiháková	21.2.2007
				Vejvodová	21.2.2007
Staré Sídliště	Paní na hřišti - SS	20.6.2007		Petrová	24.2.2007
	Tilšerová	7.9.2007		Paní z cukrárny	16.3.2007
Radkovská	Šnajdrová	24.2.2007	Živcová	Peroutková	4.2.2007
	Malá	27.2.2007		Binderová	17.2.2007
				Březinová	9.2.2007
V Parníku	Čísařovská	19.3.2007		Sedláková	8.2.2007
	Beková	21.3.2007		Hradecká	6.2.2007
	Dvořáková	10.5.2007		Preisová	17.5.2007
	Veselá	17.2.2007		Zdráhalová	18.6.2007
Tachovská	Chudá	16.3.2007	Na Viničkách	Poláková	19.6.2007
	Štěpánová	26.3.2007		Paní s dvojčaty	6.9.2007
	Vopálková	26.3.2007		Bohmová	6.9.2007
	Kárná	31.3.2007		Taiblová	6.9.2007
	Paní s Helenkou	10.5.2007		Paní stavařka	6.9.2007
				Sodomková	6.9.2007

Příloha B Originální znění textů

- Text 1 (Lynch, 1984, s. 48)

„We must see any place as a social, biological, and physical whole, if we mean to understand it completely.“

- Text 2 (Rapoport v Relph, 1976), (Rapoport 1971) obsahuje mírně odlišné znění

„Many Europeans have spoken of the uniformity and featurelessness of the Australian landscape. The aborigines, however, see the landscape in a totally different way. Every feature of the landscape is known and has meaning - they then perceive differences which the European cannot see. These differences may be in terms of detail or in terms of a magical and invisible landscape, the symbolic landscape being even more varied than the perceived physical space. As one example, every individual feature of Ayer's Rock is linked to a significant myth and the mythological beings who created it. Every tree, every stain, hole and fissure has meaning. Thus what to a European is an empty land may be full of noticeable differences to the aborigines and hence rich and complex.“

- Text 3 (Alexander, 1985, s. 322)

„They have made their own stuff, they have made themselves solid in the world, have shaped the world as they have shaped themselves, and live now, in the world they have created for themselves, changed, transformed, opened, powerful, free in their glory,..“

- Text 4 (Greenberg, 1995, s. xi)

„Old San Antonio's sense of community is inseparable from its physicality. We could not have a shared life and shared memories and shared absurdities without places for sharing to happen. We are implicated in each other's lives, made participants in the whole, by the old city's richly interlinked streets and neighborhoods, by its civic spaces and parks and sidewalks. We have a sense of community because we have the reality of community, a patrimony of places that we hold in common, places that have value to us and that we jointly - in our sometimes conflicting ways - must cherish. Places and memories and memories of places bind us together.“

- Text 5 (Tiesdell, 2002, s. 359)

„Many activities of daily living should occur within walking distance, allowing independence to those who do not drive. Interconnected networks of streets should be designed to encourage walking, reduce the number and length of automobile trips, and conserve energy“.

- Text 6 (Galindo a Rodríguez, 2000, s. 16)

„Thus, we prefer and/or assess as „beautiful“ those landscapes that include a series of features (in terms of both spatial configuration and specific content) that, in the course of phylogenesis, have proved to be beneficial for the biological survival of our ancestors.“